

MATURA Z FIZYKI · POZIOM ROZSZERZONY

ROZWIĄZANIA

Pełne rozwiązania krok po kroku

Pełne rozwiązania krok po kroku wszystkich zadań treningowych: rozpoznanie metody, obliczenia, odpowiedź, typowe błędy i schemat punktowania.

25

kluczy

250

zadań treningowych

100%

z rozwiązaniami

Analiza: majowe arkusze CKE 2022–2026 (5 arkuszy, Formuła 2023), fizyka — poziom rozszerzony. Zadania treningowe są autorskie i odwzorowują typy umiejętności — nie są kopiami zadań CKE.

Spis treści

- FZ01** Kinematyka i wykresy ruchu
- FZ02** Rzuty i spadek swobodny
- FZ03** Zasady dynamiki, tarcie i równia
- FZ04** Opory ruchu, prędkość graniczna i hydrostatyka
- FZ05** Praca, moc i zasada zachowania energii
- FZ06** Pęd, popęd i zderzenia
- FZ07** Ruch po okręgu i siła dośrodkowa
- FZ08** Bryła sztywna: moment siły, toczenie, energia obrotowa
- FZ09** Równowaga ciał i środek masy
- FZ10** Grawitacja, satelity i prawa Keplera
- FZ11** Drgania harmoniczne
- FZ12** Fale mechaniczne, interferencja i fale stojące
- FZ13** Dźwięk: natężenie i efekt Dopplera
- FZ14** Gaz doskonały i przemiany gazowe
- FZ15** Pierwsza zasada termodynamiki, ciepło i cykle
- FZ16** Elektrostatyka: prawo Coulomba i natężenie pola
- FZ17** Potencjał, napięcie, praca pola i kondensatory
- FZ18** Prąd stały: obwody, opór i moc
- FZ19** Pole magnetyczne: siła Lorentza i elektrodynamiczna
- FZ20** Indukcja elektromagnetyczna i prąd przemienny
- FZ21** Optyka geometryczna: załamanie i soczewki
- FZ22** Optyka falowa: interferencja, dyfrakcja, polaryzacja
- FZ23** Szczególna teoria względności
- FZ24** Fizyka kwantowa i atomowa
- FZ25** Fizyka jądrowa: rozpady, energia wiązania, prawo rozpadu

FZ01 Kinematyka i wykresy ruchu

🔑 Dwa ciała → dwa równania ruchu; „największa odległość” = równe prędkości.

FZ01.1 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Ciało rusza z prędkością $v_0 = 2 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ i porusza się ze stałym przyspieszeniem $a = 3 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$. Oblicz drogę przebytą w ciągu pierwszych 4 s.

ROZWIĄZANIE

$$1. s = v_0 t + \frac{1}{2} a t^2 = 2 \cdot 4 + \frac{1}{2} \cdot 3 \cdot 16.$$

$$2. s = 8 + 24 = 32 \text{ m.}$$

Odpowiedź: $s = 32 \text{ m}$

FZ01.2 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Samochód hamuje ze stałym opóźnieniem z prędkości $108 \frac{\text{km}}{\text{h}}$ i zatrzymuje się po przebyciu 90 m. Oblicz wartość opóźnienia.

ROZWIĄZANIE

$$1. v_0 = 108 \frac{\text{km}}{\text{h}} = 30 \frac{\text{m}}{\text{s}}.$$

$$2. 0 - v_0^2 = -2as \Rightarrow a = \frac{v_0^2}{2s} = \frac{900}{180} = 5 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}.$$

Odpowiedź: $a = 5 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$

FZ01.3 ZAMKNIĘTE ★★★

0–1 pkt

Ciało przez pierwsze 4 s rozpędza się jednostajnie od 0 do $12 \frac{\text{m}}{\text{s}}$, a następnie przez 6 s jedzie ze stałą prędkością $12 \frac{\text{m}}{\text{s}}$. Droga przebyta w ciągu tych 10 s jest równa:

A. 120 m

B. 108 m

C. 96 m

D. 72 m

ROZWIĄZANIE

$$1. \text{Pierwszy etap (pole trójkąta): } \frac{1}{2} \cdot 4 \cdot 12 = 24 \text{ m.}$$

$$2. \text{Drugi etap (pole prostokąta): } 12 \cdot 6 = 72 \text{ m.}$$

$$3. \text{Razem } s = 96 \text{ m.}$$

Odpowiedź: **C**

Dlaczego nie pozostałe? Droga to pole pod wykresem $v(t)$ — trójkąt plus prostokąt.

FZ01.4 PRAWDA / FAŁSZ ★★★

0–1 pkt

Na wykresie zależności prędkości od czasu pewnego ciała odcinek od 0 do 5 s jest nachylony w górę (od 0 do $10 \frac{\text{m}}{\text{s}}$), a od 5 s do 9 s — w dół (od $10 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ do 0). Oceń prawdziwość stwierdzeń.

1.	Wartość przyspieszenia w pierwszym etapie wynosi $2 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$.	P	F
2.	Wartość przyspieszenia w drugim etapie jest mniejsza niż w pierwszym.	P	F
3.	Łączna droga przebyta przez ciało wynosi 45 m.	P	F

ROZWIĄZANIE

1. Przyspieszenie w I etapie: $\frac{10}{5} = 2 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$ — prawda.
2. W II etapie $|a| = \frac{10}{4} = 2,5 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$, czyli **większe** co do wartości — fałsz.
3. Droga = $\frac{1}{2} \cdot 5 \cdot 10 + \frac{1}{2} \cdot 4 \cdot 10 = 25 + 20 = 45 \text{ m}$ — prawda.

Odpowiedź: PFP

FZ01.5 OTWARTE ★★★

0–2 pkt

Ciało porusza się po prostej: przez 6 s jedzie ze stałą prędkością $5 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ w prawo, a potem przez 4 s ze stałą prędkością $5 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ w lewo. Oblicz drogę i wartość przemieszczenia ciała.

ROZWIĄZANIE

1. Droga: $s = 5 \cdot 6 + 5 \cdot 4 = 30 + 20 = 50 \text{ m}$ (sumujemy bez znaku).
2. Przemieszczenie: $\Delta x = +30 - 20 = +10 \text{ m}$, więc $|\Delta x| = 10 \text{ m}$.

Odpowiedź: $s = 50 \text{ m}$, $|\Delta x| = 10 \text{ m}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie drogi 50 m,
- 2 pkt — obliczenie przemieszczenia 10 m.

FZ01.6 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Dwa pociągi jadą po równoległych torach w tę samą stronę: pierwszy z prędkością $30 \frac{\text{m}}{\text{s}}$, drugi z prędkością $20 \frac{\text{m}}{\text{s}}$. Długość pierwszego pociągu to 150 m. Oblicz czas, w jakim pierwszy pociąg wyprzedzi (minie) stojącego przy torze obserwatora oraz czas, w jakim wyprzedzi cały drugi pociąg o długości 250 m.

ROZWIĄZANIE

1. Obserwator: $t_1 = \frac{150}{30} = 5 \text{ s}$.
2. Wyprzedzanie: w układzie drugiego pociągu pierwszy jedzie z $v_{wzgl} = 30 - 20 = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}}$.
3. Musi przebyć $150 + 250 = 400 \text{ m}$, więc $t_2 = \frac{400}{10} = 40 \text{ s}$.

Odpowiedź: 5 s oraz 40 s

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie $t_1 = 5 \text{ s}$,
- 2 pkt — prędkość względna $10 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ i droga 400 m,
- 3 pkt — wynik $t_2 = 40 \text{ s}$.

Winda rusza z przyspieszeniem $1,2 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$ przez 3 s, potem jedzie ze stałą prędkością przez 8 s i wreszcie hamuje jednostajnie, zatrzymując się po 2 s. Oblicz całkowitą drogę przebytą przez windę.

ROZWIĄZANIE

1. Po rozpędzaniu $v = 1,2 \cdot 3 = 3,6 \frac{\text{m}}{\text{s}}$, $s_1 = \frac{1}{2} \cdot 1,2 \cdot 9 = 5,4 \text{ m}$.
2. Jazda jednostajna: $s_2 = 3,6 \cdot 8 = 28,8 \text{ m}$.
3. Hamowanie: $s_3 = \frac{1}{2} \cdot 3,6 \cdot 2 = 3,6 \text{ m}$.
4. $s = 5,4 + 28,8 + 3,6 = 37,8 \text{ m}$.

Odpowiedź: $s = 37,8 \text{ m}$

Wskazówka: Na hamowaniu droga to pole trójkąta — połowa iloczynu prędkości i czasu.

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie prędkości maksymalnej $3,6 \frac{\text{m}}{\text{s}}$,
- 2 pkt — obliczenie dróg na wszystkich trzech etapach,
- 3 pkt — suma **37,8 m**.

Z punktu **A** wyrusza rowerzysta ze stałą prędkością $6 \frac{\text{m}}{\text{s}}$. W tej samej chwili z punktu **B**, odległego o 600 m, wyrusza mu naprzeciw biegacz z prędkością $4 \frac{\text{m}}{\text{s}}$. Oblicz, po jakim czasie i w jakiej odległości od **A** się spotkają.

ROZWIĄZANIE

1. Zbliżają się z prędkością względną $6 + 4 = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}}$.
2. $t = \frac{600}{10} = 60 \text{ s}$.
3. $x_A = 6 \cdot 60 = 360 \text{ m}$.

Odpowiedź: po 60 s, w odległości 360 m od **A**

Schemat punktowania:

- 1 pkt — prędkość zbliżania $10 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ (lub równanie $6t + 4t = 600$),
- 2 pkt — czas 60 s,
- 3 pkt — odległość 360 m od **A**.

Motocykl rusza z miejsca ze stałym przyśpieszeniem $a = 2 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$ w chwili, gdy mija go rower jadący ze stałą prędkością $8 \frac{\text{m}}{\text{s}}$. Oblicz największą odległość, o jaką rower wyprzedzi motocykl, oraz prędkość motocykla w chwili dogonienia roweru.

ROZWIĄZANIE

1. $x_r = 8t$, $x_m = t^2$, odległość $d(t) = 8t - t^2$.
2. Największa, gdy $v_m = v_r$: $2t = 8 \Rightarrow t = 4 \text{ s}$, $d_{\max} = 32 - 16 = 16 \text{ m}$.
3. Dogonienie: $8t = t^2 \Rightarrow t = 8 \text{ s}$, wtedy $v_m = 2 \cdot 8 = 16 \frac{\text{m}}{\text{s}}$.

Odpowiedź: $d_{\max} = 16 \text{ m}$; $v = 16 \frac{\text{m}}{\text{s}}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — równania ruchu obu pojazdów,
- 2 pkt — warunek równości prędkości i $t = 4 \text{ s}$,
- 3 pkt — $d_{\max} = 16 \text{ m}$,
- 4 pkt — $v = 16 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ w chwili dogonienia.

Ciało porusza się prostoliniowo z przyśpieszeniem $a = 4 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$, startując ze spoczynku. Wykaż, że drogi przebyte w kolejnych sekundach ruchu mają się do siebie jak $1 : 3 : 5 : 7$, i oblicz drogę przebytą w czwartej sekundzie ruchu.

ROZWIĄZANIE

1. $s(t) = \frac{1}{2}at^2$, więc droga w n -tej sekundzie: $\Delta s_n = \frac{1}{2}a(n^2 - (n-1)^2) = \frac{1}{2}a(2n-1)$.
2. Zatem $\Delta s_n \propto (2n-1)$, czyli $1 : 3 : 5 : 7 : \dots$ ■
3. Dla $n = 4$: $\Delta s_4 = \frac{1}{2} \cdot 4 \cdot 7 = 14 \text{ m}$.

Odpowiedź: $s_4 = 14 \text{ m}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — zapisanie $\Delta s_n = s(n) - s(n-1)$,
- 2 pkt — przekształcenie do $\frac{1}{2}a(2n-1)$,
- 3 pkt — uzasadnienie proporcji $1 : 3 : 5 : 7$,
- 4 pkt — obliczenie $\Delta s_4 = 14 \text{ m}$.

FZ02

🔑 Rozdziel pion i poziom; wierzchołek toru to $v_y = 0$, a nie $a = 0$.

FZ02.1 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★☆☆

0–2 pkt

Ciało upuszczono swobodnie z wysokości **45 m**. Przyjmij $g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$. Oblicz czas spadania.

ROZWIĄZANIE

$$1. h = \frac{1}{2}gt^2 \Rightarrow t = \sqrt{\frac{2h}{g}} = \sqrt{\frac{90}{10}} = 3 \text{ s.}$$

Odpowiedź: $t = 3 \text{ s}$

FZ02.2 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★

0-2 pkt

Kulkę wyrzucono pionowo w górę z prędkością $v_0 = 20 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ ($g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$). Na jaką maksymalną wysokość się wzniesie?

ROZWIĄZANIE

$$1. \ h = \frac{v_0^2}{2g} = \frac{400}{20} = 20 \text{ m.}$$

Odpowiedź: $h = 20 \text{ m}$

FZ02.3 ZAMKNIĘTE ★★

0–1 pkt

Z tej samej wysokości jednocześnie upuszczono kulkę **A** i rzucono poziomo kulkę **B** (opory pomijamy). Wtedy:

- A.** kulka **A** spadnie wcześniej
- B.** obie spadną jednocześnie
- C.** kulka **B** spadnie wcześniej
- D.** zależy to od masy kulek

ROZWIĄZANIE

1. Ruch pionowy obu kulek jest identyczny: $y = \frac{1}{2}gt^2$.
2. Czas spadania jest więc taki sam; różni je tylko zasięg poziomy.

Odpowiedź: B

Dlaczego nie pozostałe? Składowa pozioma prędkości nie wpływa na ruch w pionie.

FZ02.4 PRAWDA / FAŁSZ ★★★

0–1 pkt

Ciało rzucono poziomo z prędkością v_0 z wysokości h (opory pomijamy). Oceń prawdziwość stwierdzeń.

1.	Torem ruchu ciała jest parabola.	P	F
2.	Wartość prędkości ciała jest w czasie lotu stała.	P	F
3.	Przyspieszenie ciała jest przez cały lot stałe i skierowane pionowo w dół.	P	F

ROZWIĄZANIE

1. Tor jest parabolą — prawda.
2. Wartość prędkości rośnie, bo przybiera składowej pionowej: $v = \sqrt{v_0^2 + (gt)^2}$ — fałsz (prędkość nie jest stała).
3. Przyspieszenie jest stałe i równe g — prawda.

Odpowiedź: PFP

FZ02.5 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Z wysokości $h = 20$ m rzucono poziomo kamień z prędkością $v_0 = 15 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ ($g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$). Oblicz zasięg rzutu oraz wartość prędkości kamienia tuż przed uderzeniem w ziemię.

ROZWIĄZANIE

1. $t = \sqrt{\frac{2h}{g}} = \sqrt{4} = 2$ s, więc $z = v_0 t = 30$ m.
2. $v_y = gt = 20 \frac{\text{m}}{\text{s}}$, $v = \sqrt{15^2 + 20^2} = \sqrt{625} = 25 \frac{\text{m}}{\text{s}}$.

Odpowiedź: $z = 30$ m; $v = 25 \frac{\text{m}}{\text{s}}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie czasu lotu 2 s,
- 2 pkt — zasięg 30 m,
- 3 pkt — prędkość uderzenia $25 \frac{\text{m}}{\text{s}}$.

FZ02.6 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Piłkę wyrzucono pionowo w górę z prędkością $v_0 = 15 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ z wysokości $h_0 = 10$ m ($g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$). Oblicz czas, po którym piłka spadnie na ziemię.

ROZWIĄZANIE

1. $0 = 10 + 15t - 5t^2$, czyli $5t^2 - 15t - 10 = 0 \Rightarrow t^2 - 3t - 2 = 0$.
2. $\Delta = 9 + 8 = 17$, $t = \frac{3 + \sqrt{17}}{2} \approx 3,56$ s (drugi pierwiastek ujemny — odrzucamy).

Odpowiedź: $t \approx 3,56$ s

Schemat punktowania:

- 1 pkt — poprawne równanie $h(t) = 0$,
- 2 pkt — rozwiązanie równania kwadratowego,
- 3 pkt — wybór dodatniego pierwiastka i wynik $\approx 3,6$ s.

Ciało wyrzucono pionowo w górę z prędkością v_0 . Wykaż, że czas wznoszenia jest równy czasowi spadania do poziomu wyrzutu, a prędkość powrotu ma tę samą wartość co v_0 (opory pomijamy).

ROZWIĄZANIE

1. Wznoszenie: $v_y = v_0 - gt = 0 \Rightarrow t_w = \frac{v_0}{g}$, wysokość $\Delta h = \frac{v_0^2}{2g}$.
2. Spadanie z Δh bez prędkości początkowej: $t_s = \sqrt{\frac{2\Delta h}{g}} = \sqrt{\frac{v_0^2}{g^2}} = \frac{v_0}{g} = t_w$. ■
3. Prędkość powrotu: $v = gt_s = v_0$ (zwrot przeciwny). Można też z ZZE: $\frac{1}{2}mv^2 = mg\Delta h$.

Odpowiedź: dowód

Schemat punktowania:

- 1 pkt — wyznaczenie $t_w = \frac{v_0}{g}$ i Δh ,
- 2 pkt — obliczenie t_s i wykazanie równości,
- 3 pkt — uzasadnienie równości wartości prędkości.

Ciało rzucono ukośnie z prędkością $v_0 = 20 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ pod kątem 30° do poziomu ($g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$). Oblicz maksymalną wysokość i zasięg rzutu.

ROZWIĄZANIE

1. $v_{0y} = 20 \sin 30^\circ = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}}$, $v_{0x} = 20 \cos 30^\circ \approx 17,3 \frac{\text{m}}{\text{s}}$.
2. $h_{\max} = \frac{v_{0y}^2}{2g} = \frac{100}{20} = 5 \text{ m}$.
3. $t_c = \frac{2v_{0y}}{g} = 2 \text{ s}$, $z = v_{0x}t_c \approx 34,6 \text{ m}$ (lub $z = \frac{v_0^2 \sin 60^\circ}{g}$).

Odpowiedź: $h_{\max} = 5 \text{ m}$; $z \approx 34,6 \text{ m}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — rozłożenie prędkości na składowe,
- 2 pkt — obliczenie $h_{\max} = 5 \text{ m}$,
- 3 pkt — obliczenie zasięgu $\approx 34,6 \text{ m}$.

FZ02.9 OTWARTE ★★★

0–4 pkt

Z balkonu na wysokości h_0 upuszczono swobodnie kamień, który spadał przez 2 s. Drugi kamień rzucono w dół z tej samej wysokości z prędkością $v_0 = 5 \frac{\text{m}}{\text{s}}$. Oblicz h_0 oraz czas spadania drugiego kamienia ($g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$).

ROZWIĄZANIE

1. $h_0 = \frac{1}{2}gt^2 = \frac{1}{2} \cdot 10 \cdot 4 = 20 \text{ m}$.
2. Drugi kamień: $20 = 5t + 5t^2 \Rightarrow t^2 + t - 4 = 0$.
3. $t = \frac{-1 + \sqrt{17}}{2} \approx 1,56 \text{ s}$.

Odpowiedź: $h_0 = 20 \text{ m}$; $t \approx 1,56 \text{ s}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie $h_0 = 20 \text{ m}$,
- 2 pkt — równanie ruchu drugiego kamienia,
- 3 pkt — rozwiązanie i wybór dodatniego pierwiastka,
- 4 pkt — wynik $\approx 1,6 \text{ s}$.

FZ02.10 OTWARTE ★★★

0–4 pkt

Ze szczytu wieży o wysokości H wyrzucono pionowo w górę kulkę z prędkością $v_0 = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}}$. Kulka uderzyła w ziemię z prędkością o wartości $30 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ ($g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$). Oblicz wysokość wieży i całkowity czas lotu.

ROZWIĄZANIE

1. Z zasady zachowania energii: $\frac{1}{2}v_k^2 = \frac{1}{2}v_0^2 + gH \Rightarrow H = \frac{v_k^2 - v_0^2}{2g} = \frac{900 - 100}{20} = 40 \text{ m}$.
2. Czas: $v_k = -30$ (w dół), $-30 = 10 - 10t \Rightarrow t = 4 \text{ s}$.
3. Sprawdzenie: $h(4) = 10 \cdot 4 - 5 \cdot 16 = -40$ — zgadza się z $H = 40 \text{ m}$.

Odpowiedź: $H = 40 \text{ m}$; $t = 4 \text{ s}$

Wskazówka: Energetycznie zadanie schodzi do dwóch linijek — warto zawsze sprawdzić tę drogę.

Schemat punktowania:

- 1 pkt — zastosowanie ZZE lub wzoru $v^2 - v_0^2 = 2a\Delta h$,
- 2 pkt — obliczenie $H = 40 \text{ m}$,
- 3 pkt — równanie na prędkość końcową,
- 4 pkt — całkowity czas lotu 4 s.

FZ03 Zasady dynamiki, tarcie i równia

🔑 Każde ciało osobno, osie wzdłuż ruchu, tarcie zawsze przeciwnie do ruchu.

FZ03.1 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★

0–2 pkt

Na ciało o masie **4 kg** działają dwie siły poziome o wartościach **12 N** i **4 N**, skierowane przeciwnie. Oblicz wartość przyspieszenia ciała.

ROZWIĄZANIE

1. $F_w = 12 - 4 = 8 \text{ N}$.

2. $a = \frac{F_w}{m} = \frac{8}{4} = 2 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$.

Odpowiedź: $a = 2 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$

FZ03.2 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★

0–2 pkt

Klocek o masie **5 kg** ciągnięty jest po poziomej podłodze ze stałą prędkością siłą poziomą **10 N**. Oblicz współczynnik tarcia kinetycznego ($g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$).

ROZWIĄZANIE

1. Stała prędkość $\Rightarrow F = T = \mu mg$.

2. $\mu = \frac{10}{5 \cdot 10} = 0,2$.

Odpowiedź: $\mu = 0,2$

FZ03.3 ZAMKNIĘTE ★★

0–1 pkt

Ciało zsuwa się ruchem jednostajnym po równi nachylonej pod kątem α . Współczynnik tarcia jest wtedy równy:

A. $\text{tg } \alpha$

B. $\sin \alpha$

C. $\cos \alpha$

D. $\text{ctg } \alpha$

ROZWIĄZANIE

1. Ruch jednostajny: $mg \sin \alpha = \mu mg \cos \alpha$.

2. Stąd $\mu = \text{tg } \alpha$.

Odpowiedź: **A**

Dlaczego nie pozostałe? Masa i g się skracają — wynik zależy tylko od kąta.

Książka leży nieruchomo na stole. Oceń prawdziwość stwierdzeń.

1.	Siła grawitacji działająca na książkę i siła nacisku książki na stół są przyłożone do tego samego ciała.	P	F
2.	Siła reakcji stołu równoważy siłę grawitacji działającą na książkę.	P	F
3.	Siła wypadkowa działająca na książkę jest równa zero.	P	F

ROZWIĄZANIE

1. Siła grawitacji działa na książkę, a siła nacisku książki — na stół: to siły działające na różne ciała, więc nie są parą z III zasady w tym sensie — fałsz.
2. Siła reakcji stołu równoważy siłę grawitacji działającą na książkę — prawda.
3. Wypadkowa sił działających na książkę jest zerowa (spoczynek) — prawda.

Odpowiedź: FPP

Winda o masie 600 kg rusza w górę z przyspieszeniem $1,5 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$ ($g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$). Oblicz siłę naprężenia liny.

ROZWIĄZANIE

1. II zasada w pionie: $N - mg = ma$.
2. $N = m(g + a) = 600 \cdot 11,5 = 6900 \text{ N}$.

Odpowiedź: $N = 6900 \text{ N}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — równanie $N - mg = ma$,
- 2 pkt — wynik 6900 N.

Ciało o masie 2 kg zsuwa się z równi o kącie nachylenia 30° przy współczynniku tarcia $\mu = 0,1$ ($g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$). Oblicz wartość przyspieszenia ciała.

ROZWIĄZANIE

1. $ma = mg \sin \alpha - \mu mg \cos \alpha$, więc $a = g(\sin \alpha - \mu \cos \alpha)$.
2. $a = 10(0,5 - 0,1 \cdot 0,866) \approx 10 \cdot 0,413 = 4,13 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$.

Odpowiedź: $a \approx 4,13 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — rozłożenie siły grawitacji na składowe,
- 2 pkt — równanie z tarciem,
- 3 pkt — wynik $\approx 4,1 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$.

Ciało o masie m wciągane jest po równi o kącie α ze stałą prędkością siłą F równoległą do równi. Współczynnik tarcia wynosi μ . Wyznacz F w zależności od m , g , α i μ .

ROZWIĄZANIE

1. Stała prędkość $\Rightarrow$ wypadkowa = 0.
2. Wzdłuż równi: $F = mg \sin \alpha + T$, gdzie $T = \mu N$.
3. Prostopadle: $N = mg \cos \alpha$, więc $F = mg(\sin \alpha + \mu \cos \alpha)$.

Odpowiedź: $F = mg(\sin \alpha + \mu \cos \alpha)$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — warunek równowagi sił wzdłuż równi,
- 2 pkt — wyznaczenie $N = mg \cos \alpha$,
- 3 pkt — poprawny wzór końcowy.

Dwa klocki o masach $m_1 = 1$ kg i $m_2 = 3$ kg leżą przy sobie na gładkiej poziomej powierzchni. Na klocek m_1 działa pozioma siła $F = 8$ N. Oblicz przyspieszenie układu oraz siłę, jaką klocek m_1 działa na klocek m_2 .

ROZWIĄZANIE

1. Cały układ: $a = \frac{F}{m_1 + m_2} = \frac{8}{4} = 2 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$.
2. Dla klocka m_2 : $F_{12} = m_2 a = 3 \cdot 2 = 6$ N.
3. Sprawdzenie dla m_1 : $8 - 6 = 1 \cdot 2 \checkmark$.

Odpowiedź: $a = 2 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$; $F_{12} = 6$ N

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie przyspieszenia układu,
- 2 pkt — zapisanie II zasady dla klocka m_2 ,
- 3 pkt — wynik 6 N (z III zasadą dynamiki).

Klocek o masie $m_1 = 2$ kg na poziomym stole połączono nicią przez bloczek z ciężarkiem $m_2 = 3$ kg. Tarcie pomijamy, $g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$. Oblicz przyspieszenie układu i napięcie nici.

ROZWIĄZANIE

$$1. m_2 g = (m_1 + m_2) a \Rightarrow a = \frac{30}{5} = 6 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}.$$

$$2. N_n = m_1 a = 2 \cdot 6 = 12 \text{ N}.$$

$$3. \text{Kontrola: } m_2(g - a) = 3 \cdot 4 = 12 \text{ N } \checkmark.$$

Odpowiedź: $a = 6 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$; $N_n = 12 \text{ N}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — równania dla obu ciał,
- 2 pkt — $a = 6 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$,
- 3 pkt — $N_n = 12 \text{ N}$,
- 4 pkt — kontrola drugim równaniem.

Na wykresie zależności prędkości od czasu ciała o masie 12 kg odcinek od 30 s do 40 s odpowiada jednostajnemu zmniejszaniu prędkości z $18 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ do $6 \frac{\text{m}}{\text{s}}$. Oblicz wartość siły wypadkowej działającej na ciało w chwili $t = 35$ s i podaj jej zwrot względem prędkości.

ROZWIĄZANIE

$$1. a = \frac{\Delta v}{\Delta t} = \frac{6 - 18}{10} = -1,2 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}.$$

$$2. |F_w| = m|a| = 12 \cdot 1,2 = 14,4 \text{ N}.$$

3. Znak minus oznacza zwrot przeciwny do prędkości (ruch opóźniony).

Odpowiedź: $F_w = 14,4 \text{ N}$, zwrot przeciwny do prędkości

Wskazówka: CKE często pyta dodatkowo o zwrot — brak odpowiedzi to utrata punktu.

Schemat punktowania:

- 1 pkt — odczyt i obliczenie przyspieszenia z wykresu,
- 2 pkt — zastosowanie II zasady dynamiki,
- 3 pkt — wartość $14,4 \text{ N}$,
- 4 pkt — poprawnie określony zwrot siły.

FZ04

🔑 „Prędkość przestaje rosnąć” → wypadkowa zero; pamiętaj o wyporze.

FZ04.1 ODPOWIEDŹ KRÓTKA

0-2 pkt

Oblicz ciśnienie hydrostatyczne na głębokości **20 m** w wodzie ($\rho = 1000 \frac{\text{kg}}{\text{m}^3}$, $g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$).

ROZWIĄZANIE

$$1. \quad p = \rho q h = 1000 \cdot 10 \cdot 20 = 200\,000 \text{ Pa} = 2 \cdot 10^5 \text{ Pa}.$$

Odpowiedź: $p = 2 \cdot 10^5 \text{ Pa}$

FZ04.2 ODPOWIEDŹ KRÓTKA

0–2 pkt

Ciało o objętości $0,002 \text{ m}^3$ zanurzone całkowicie w wodzie. Oblicz wartość siły wyporu ($\rho = 1000 \frac{\text{kg}}{\text{m}^3}$, $g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$).

ROZWIAZANIE

$$1. F_w = \rho g V = 1000 \cdot 10 \cdot 0,002 = 20 \text{ N.}$$

Odpowiedź: $F_w = 20 \text{ N}$

FZ04.3 ZAMKNIĘTE ★★

0–1 pkt

Spadochroniarz opada ze stałą prędkością. Wtedy wartość siły oporu powietrza:

- A.** jest równa zero
- B.** jest równa sile grawitacji
- C.** jest większa od siły grawitacji
- D.** rośnie jednostajnie

ROZWIĄZANIE

1. Ruch jednostajny $\Rightarrow$ wypadkowa sił jest zerowa.
2. Siła oporu równoważy siłę grawitacji, więc jest jej równa co do wartości.

Odpowiedź: B

Dlaczego nie pozostałe? Stała prędkość oznacza brak przyśpieszenia, a więc zerową siłę wypadkową.

FZ04.4 PRAWDA / FAŁSZ ★★★

0–1 pkt

Kulka opada w cieczy: zaczyna od spoczynku, a jej prędkość dąży do wartości granicznej. Siła oporu ma postać $F_o = ARv$. Oceń prawdziwość stwierdzeń.

1.	Wartość siły oporu rośnie w miarę wzrostu prędkości kulki.	P	F
2.	Wartość przyspieszenia kulki rośnie w czasie ruchu.	P	F
3.	Po osiągnięciu prędkości granicznej siła wypadkowa działająca na kulkę jest równa zero.	P	F

ROZWIĄZANIE

1. Wartość siły oporu rośnie wraz z prędkością — prawda.
2. Przyspieszenie kulki rośnie — fałsz, maleje do zera.
3. Przy prędkości granicznej suma sił jest zerowa — prawda.

Odpowiedź: PFP

FZ04.5 OTWARTE ★★★

0–2 pkt

Siła oporu dana jest wzorem $F_o = ARv$, gdzie R — promień (w metrach), v — prędkość. Wyraż jednostkę współczynnika A za pomocą podstawowych jednostek układu SI.

ROZWIĄZANIE

$$1. [A] = \frac{[F]}{[R][v]} = \frac{\text{kg} \cdot \text{m} \cdot \text{s}^{-2}}{\text{m} \cdot \text{m} \cdot \text{s}^{-1}}.$$

$$2. [A] = \text{kg} \cdot \text{m}^{-1} \cdot \text{s}^{-1} = \frac{\text{kg}}{\text{m} \cdot \text{s}}.$$

Odpowiedź: $\frac{\text{kg}}{\text{m} \cdot \text{s}}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — zapisanie $[A] = \frac{[F]}{[R][v]}$ i rozpisanie niutona,
- 2 pkt — uproszczenie do $\frac{\text{kg}}{\text{m} \cdot \text{s}}$.

FZ04.6 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Ciało o masie 80 kg spada w powietrzu; siła oporu ma postać $F_o = bv^2$, gdzie $b = 0,32 \frac{\text{kg}}{\text{m}}$ ($g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$). Oblicz prędkość graniczną spadania.

ROZWIĄZANIE

$$1. mg = bv_{max}^2 \Rightarrow v_{max} = \sqrt{\frac{mg}{b}}.$$

$$2. v_{max} = \sqrt{\frac{800}{0,32}} = \sqrt{2500} = 50 \frac{\text{m}}{\text{s}}.$$

Odpowiedź: $v_{max} = 50 \frac{\text{m}}{\text{s}}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — warunek $mg = bv^2$,
- 2 pkt — przekształcenie wzoru,
- 3 pkt — wynik $50 \frac{\text{m}}{\text{s}}$.

Drewniany klocek o gęstości $600 \frac{\text{kg}}{\text{m}^3}$ pływa w wodzie ($\rho_w = 1000 \frac{\text{kg}}{\text{m}^3}$). Oblicz, jaka część objętości klocka jest zanurzona.

ROZWIĄZANIE

1. Pływanie: $mg = F_w \Rightarrow \rho_k V g = \rho_w V_z g$.

2. $\frac{V_z}{V} = \frac{\rho_k}{\rho_w} = \frac{600}{1000} = 0,6$, czyli 60%.

Odpowiedź: 60%

Schemat punktowania:

- 1 pkt — warunek pływania $mg = F_w$,
- 2 pkt — zapisanie ilorazu gęstości,
- 3 pkt — wynik 60%.

Kulka o gęstości $\rho_k = 2700 \frac{\text{kg}}{\text{m}^3}$ i promieniu $R = 2$ mm opada w oleju o gęstości $\rho_c = 900 \frac{\text{kg}}{\text{m}^3}$. Siła oporu wynosi $F_o = ARv$, gdzie $A = 0,12 \frac{\text{kg}}{\text{m} \cdot \text{s}}$, $g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$. Oblicz prędkość graniczną kulki.

ROZWIĄZANIE

1. $v_{max} = \frac{4\pi R^2 g (\rho_k - \rho_c)}{3A}$ (wyprowadzenie jak w przykładzie).

2. $v_{max} = \frac{4\pi \cdot (2 \cdot 10^{-3})^2 \cdot 10 \cdot 1800}{3 \cdot 0,12}$.

3. $v_{max} = \frac{4\pi \cdot 4 \cdot 10^{-6} \cdot 18000}{0,36} \approx 2,51 \frac{\text{m}}{\text{s}}$.

Odpowiedź: $v_{max} \approx 2,5 \frac{\text{m}}{\text{s}}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — warunek równowagi trzech sił,
- 2 pkt — podstawienie $V = \frac{4}{3}\pi R^3$,
- 3 pkt — poprawny wynik liczbowy z jednostką.

FZ04.9 OTWARTE ★★★

0–4 pkt

Ciało o masie 2 kg i objętości $0,001 \text{ m}^3$ zanurzono całkowicie w wodzie i puszczono swobodnie ($\rho_w = 1000 \frac{\text{kg}}{\text{m}^3}$, $g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$, opór pomijamy). Oblicz wartość i zwrot przyspieszenia ciała.

ROZWIĄZANIE

1. $F_g = mg = 20 \text{ N}$, $F_w = \rho_w g V = 10 \text{ N}$.
2. $F_{wyp} = 20 - 10 = 10 \text{ N}$ w dół.
3. $a = \frac{10}{2} = 5 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$ — ciało tonie.

Odpowiedź: $a = 5 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$, zwrot w dół

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie siły wyporu,
- 2 pkt — siła wypadkowa,
- 3 pkt — wartość przyspieszenia,
- 4 pkt — określenie zwrotu (w dół).

FZ04.10 OTWARTE ★★★

0–4 pkt

Kropla deszczu o promieniu R i gęstości ρ_w spada w powietrzu o gęstości ρ_p . Siła oporu ma postać $F_o = k\rho_p S v^2$, gdzie $S = \pi R^2$. Wyprowadź wzór na prędkość ruchu jednostajnego kropli w zależności od R , ρ_p , ρ_w , g i k (wypór powietrza pomijamy, $V = \frac{4}{3}\pi R^3$).

ROZWIĄZANIE

1. Ruch jednostajny: $mg = k\rho_p S v^2$.
2. $m = \rho_w V = \rho_w \frac{4}{3}\pi R^3$, $S = \pi R^2$.
3. $\rho_w \frac{4}{3}\pi R^3 g = k\rho_p \pi R^2 v^2 \Rightarrow v^2 = \frac{4R\rho_w g}{3k\rho_p}$.
4. $v = \sqrt{\frac{4R\rho_w g}{3k\rho_p}}$.

Odpowiedź: $v = \sqrt{\frac{4R\rho_w g}{3k\rho_p}}$

Wskazówka: Sprawdź wynik jakościowo: większa kropla spada szybciej — i rzeczywiście $v \propto \sqrt{R}$.

Schemat punktowania:

- 1 pkt — warunek ruchu jednostajnego,
- 2 pkt — podstawienie masy i pola przekroju,
- 3 pkt — przekształcenie i skrócenie πR^2 ,
- 4 pkt — poprawny wzór końcowy.

FZ05 Praca, moc i zasada zachowania energii

🔑 Dwa stany bez pytania o czas → energia; tarcie = strata energii mechanicznej.

FZ05.1 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Oblicz pracę, jaką wykonuje siła $F = 50$ N ciągnąca skrzynię na drodze 8 m pod kątem 60° do kierunku ruchu.

ROZWIĄZANIE

$$1. W = Fs \cos \alpha = 50 \cdot 8 \cdot 0,5 = 200 \text{ J.}$$

Odpowiedź: $W = 200 \text{ J}$

FZ05.2 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Ciało o masie 2 kg porusza się z prędkością $6 \frac{\text{m}}{\text{s}}$. Oblicz jego energię kinetyczną.

ROZWIĄZANIE

$$1. E_k = \frac{1}{2}mv^2 = \frac{1}{2} \cdot 2 \cdot 36 = 36 \text{ J.}$$

Odpowiedź: $E_k = 36 \text{ J}$

FZ05.3 ZAMKNIĘTE ★★★

0–1 pkt

Ciało spada swobodnie z wysokości h . Na wysokości $\frac{h}{2}$ stosunek energii kinetycznej do potencjalnej (liczonej względem ziemi) jest równy:

A. 1 : 2**B.** 1 : 1**C.** 2 : 1**D.** 1 : 4**ROZWIĄZANIE**

$$1. \text{ Na wysokości } \frac{h}{2}: E_p = mg\frac{h}{2}, \text{ a } E_k = mgh - mg\frac{h}{2} = mg\frac{h}{2}.$$

$$2. \text{ Zatem } E_k : E_p = 1 : 1.$$

Odpowiedź: **B**

Dlaczego nie pozostałe? Połowa energii potencjalnej zamieniła się na kinetyczną.

FZ05.4 PRAWDA / FAŁSZ ★★★

0–1 pkt

Kłosek ślizga się po poziomej powierzchni z tarcie i stopniowo zwalnia. Oceń prawdziwość stwierdzeń.

1.	Praca siły tarcia jest ujemna.	P	F
2.	Energia mechaniczna klocka jest zachowana.	P	F
3.	Siła reakcji podłoża nie wykonuje pracy nad klockiem.	P	F

ROZWIĄZANIE

1. 1. Praca siły tarcia jest ujemna — prawda.

2. 2. Energia mechaniczna układu jest zachowana — fałsz, maleje (przechodzi w wewnętrzną).

3. 3. Siła nacisku podłoża nie wykonuje pracy — prawda (jest prostopadła do przemieszczenia).

Odpowiedź: **PFP**

FZ05.5 OTWARTE ★★★

0–2 pkt

Dźwig podnosi ładunek o masie **500 kg** na wysokość **12 m** w czasie **20 s** ze stałą prędkością ($g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$). Oblicz pracę i moc dźwigu.

ROZWIĄZANIE

$$1. W = mgh = 500 \cdot 10 \cdot 12 = 60\,000 \text{ J.}$$

$$2. P = \frac{W}{t} = \frac{60\,000}{20} = 3000 \text{ W} = 3 \text{ kW.}$$

Odpowiedź: $W = 60 \text{ kJ}$; $P = 3 \text{ kW}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie pracy **60 kJ**,
- 2 pkt — obliczenie mocy **3 kW**.

FZ05.6 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Samochód o masie **1200 kg** jedzie ze stałą prędkością $20 \frac{\text{m}}{\text{s}}$, pokonując opory o wartości **600 N**. Oblicz moc silnika oraz jego sprawność, jeżeli silnik pobiera moc **30 kW**.

ROZWIĄZANIE

$$1. \text{Stała prędkość} \Rightarrow \text{siła napędowa równa oporom: } F = 600 \text{ N.}$$

$$2. P = Fv = 600 \cdot 20 = 12\,000 \text{ W} = 12 \text{ kW.}$$

$$3. \eta = \frac{12}{30} = 0,4 = 40\%.$$

Odpowiedź: $P = 12 \text{ kW}$; $\eta = 40\%$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — zauważenie, że $F = F_{\text{oporu}}$,
- 2 pkt — moc **12 kW**,
- 3 pkt — sprawność **40%**.

FZ05.7 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Kulka o masie **0,2 kg** zsuwa się bez tarcia z wysokości **1,8 m** po torze zakończonym pętlą. Oblicz prędkość kulki na dole toru ($g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$).

ROZWIĄZANIE

$$1. \text{ZZE: } mgh = \frac{1}{2}mv^2 \text{ (masa się skraca).}$$

$$2. v = \sqrt{2gh} = \sqrt{2 \cdot 10 \cdot 1,8} = \sqrt{36} = 6 \frac{\text{m}}{\text{s}}.$$

Odpowiedź: $v = 6 \frac{\text{m}}{\text{s}}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — zapisanie ZZE,
- 2 pkt — przekształcenie do $v = \sqrt{2gh}$,
- 3 pkt — wynik $6 \frac{\text{m}}{\text{s}}$.

FZ05.8 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Sprężynę o współczynniku sprężystości $k = 400 \frac{\text{N}}{\text{m}}$ ściśnięto o 10 cm i wyrzeczono nią poziomo kulkę o masie 50 g. Oblicz prędkość kulki (tarcie pomijamy).

ROZWIĄZANIE

$$1. \frac{1}{2} kx^2 = \frac{1}{2} mv^2.$$

$$2. v = x \sqrt{\frac{k}{m}} = 0,1 \sqrt{\frac{400}{0,05}} = 0,1 \cdot \sqrt{8000}.$$

$$3. v \approx 0,1 \cdot 89,4 = 8,94 \frac{\text{m}}{\text{s}}.$$

Odpowiedź: $v \approx 8,9 \frac{\text{m}}{\text{s}}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — bilans energii sprężystości i kinetycznej,
- 2 pkt — przekształcenie wzoru,
- 3 pkt — wynik $\approx 8,9 \frac{\text{m}}{\text{s}}$.

FZ05.9 OTWARTE ★★★

0–4 pkt

Klocek o masie 1 kg wyrzeczono w górę po równi o kącie 30° z prędkością $8 \frac{\text{m}}{\text{s}}$. Współczynnik tarcia wynosi $\mu = 0,2$, $g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$. Oblicz drogę, jaką klocek przebędzie wzdłuż równi do zatrzymania.

ROZWIĄZANIE

$$1. \text{ Bilans: } \frac{1}{2} mv^2 = mgs \sin \alpha + \mu mg \cos \alpha \cdot s.$$

$$2. \frac{1}{2} v^2 = gs(\sin \alpha + \mu \cos \alpha).$$

$$3. 32 = 10s(0,5 + 0,2 \cdot 0,866) = 10s \cdot 0,6732, \text{ więc } s \approx 4,75 \text{ m}.$$

Odpowiedź: $s \approx 4,8 \text{ m}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — poprawny bilans energii z pracą tarcia,
- 2 pkt — wyrażenie na drogę,
- 3 pkt — podstawienie wartości,
- 4 pkt — wynik $\approx 4,8 \text{ m}$.

Ciało o masie m zsuwa się swobodnie (bez tarcia) z wysokości h po dowolnie ukształtowanej gładkiej zjeżdżalni. Wykaż, że prędkość na dole nie zależy od kształtu zjeżdżalni ani od masy ciała, i oblicz tę prędkość dla $h = 5 \text{ m}$ ($g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$).

ROZWIĄZANIE

1. Siła reakcji podłoża jest zawsze prostopadła do przemieszczenia, więc nie wykonuje pracy.
2. Pozostaje tylko siła grawitacji: $mgh = \frac{1}{2}mv^2$; masa się skraca.
3. $v = \sqrt{2gh}$ — zależy wyłącznie od h . ■
4. Dla $h = 5 \text{ m}$: $v = \sqrt{100} = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}}$.

Odpowiedź: $v = \sqrt{2gh} = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}}$

Wskazówka: To klasyczny „dowód energetyczny” — CKE wymaga wyraźnego zdania o pracy siły reakcji.

Schemat punktowania:

- 1 pkt — zauważenie, że siła nacisku nie wykonuje pracy,
- 2 pkt — zapisanie ZZE,
- 3 pkt — wykazanie niezależności od masy i kształtu,
- 4 pkt — obliczenie $v = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}}$.

FZ06 Pęd, popęd i zderzenia

🔑 Pęd przed = pęd po; przy równych pędach energia jest odwrotnie proporcjonalna do masy.

FZ06.1 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Oblicz pęd ciała o masie **3** kg poruszającego się z prędkością $4 \frac{\text{m}}{\text{s}}$.

ROZWIĄZANIE

$$1. p = mv = 3 \cdot 4 = 12 \frac{\text{kg} \cdot \text{m}}{\text{s}}.$$

Odpowiedź: $p = 12 \frac{\text{kg} \cdot \text{m}}{\text{s}}$

FZ06.2 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Na spoczywające ciało o masie **2** kg działa przez **0,5** s stała siła **20** N. Oblicz prędkość ciała po tym czasie.

ROZWIĄZANIE

$$1. F\Delta t = \Delta p = mv \Rightarrow v = \frac{20 \cdot 0,5}{2} = 5 \frac{\text{m}}{\text{s}}.$$

Odpowiedź: $v = 5 \frac{\text{m}}{\text{s}}$

FZ06.3 ZAMKNIĘTE ★★★

0–1 pkt

Wózek o masie **2** kg jadący z prędkością $6 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ zderza się z nieruchomym wózkiem o masie **4** kg i oba jadą dalej razem. Ich wspólna prędkość wynosi:

A. $2 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ **B.** $3 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ **C.** $4 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ **D.** $6 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ **ROZWIĄZANIE**

$$1. \text{ZZP: } 2 \cdot 6 = (2 + 4)u.$$

$$2. u = \frac{12}{6} = 2 \frac{\text{m}}{\text{s}}.$$

Odpowiedź: **A**

Dlaczego nie pozostałe? Zderzenie doskonale niesprężyste — wspólna prędkość z ZZP.

FZ06.4 PRAWDA / FAŁSZ ★★★

0–1 pkt

Dwa ciała zderzają się doskonale niesprężysto na gładkim, poziomym stole. Oceń prawdziwość stwierdzeń.

1.	Całkowity pęd układu przed i po zderzeniu jest taki sam.	P	F
2.	Energia kinetyczna układu przed i po zderzeniu jest taka sama.	P	F
3.	Całkowita energia układu jest zachowana.	P	F

ROZWIĄZANIE

1. 1. Pęd układu jest zachowany — prawda (układ izolowany poziomo).

2. 2. Energia kinetyczna układu jest zachowana — fałsz, część przechodzi w wewnętrzną.

3. 3. Energia całkowita układu jest zachowana — prawda (zasada zachowania energii).

Odpowiedź: **PFP**

FZ06.5 OTWARTE ★★★

0–2 pkt

Człowiek o masie **60** kg stojący w nieruchomej łodzi o masie **140** kg wyskakuje z niej poziomo z prędkością **$3 \frac{\text{m}}{\text{s}}$** . Oblicz prędkość łodzi po wyskoku (opór wody pomijamy).

ROZWIĄZANIE

1. ZPP: $0 = 60 \cdot 3 + 140 \cdot v$.
2. $v = -\frac{180}{140} \approx -1,29 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ — zwrot przeciwny do skoku.

Odpowiedź: $v \approx 1,3 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ w przeciwną stronę

Schemat punktowania:

- 1 pkt — zapisanie ZPP dla układu człowiek–łódź,
- 2 pkt — wynik $\approx 1,3 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ z określeniem zwrotu.

FZ06.6 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Wózek o masie **2** kg jadący z prędkością **$6 \frac{\text{m}}{\text{s}}$** zderza się niesprężysto z nieruchomym wózkiem o masie **4** kg. Oblicz, jaka część energii kinetycznej została rozproszona.

ROZWIĄZANIE

1. $u = 2 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ (z ZPP).
2. $E_{k,pocz} = \frac{1}{2} \cdot 2 \cdot 36 = 36 \text{ J}$, $E_{k,konc} = \frac{1}{2} \cdot 6 \cdot 4 = 12 \text{ J}$.
3. Strata = **24** J, czyli $\frac{24}{36} = \frac{2}{3} \approx 67\%$.

Odpowiedź: $\frac{2}{3} \approx 67\%$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie wspólnej prędkości,
- 2 pkt — obliczenie obu energii kinetycznych,
- 3 pkt — wynik $\approx 67\%$.

FZ06.7 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Pocisk o masie **10** g opuszcza lufę karabinu o masie **4** kg z prędkością **$600 \frac{\text{m}}{\text{s}}$** . Oblicz prędkość odrzutu karabinu oraz stosunek energii kinetycznej pocisku do energii karabinu.

ROZWIĄZANIE

1. ZPP: $0,01 \cdot 600 = 4v \Rightarrow v = 1,5 \frac{\text{m}}{\text{s}}$.
2. Pędy są równe co do wartości, więc $\frac{E_{poc}}{E_{kar}} = \frac{m_{kar}}{m_{poc}} = \frac{4}{0,01} = 400$.

Odpowiedź: $v = 1,5 \frac{\text{m}}{\text{s}}$; $\frac{E_p}{E_k} = 400$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — ZPP i prędkość odrzutu,
- 2 pkt — wykorzystanie $E_k = \frac{p^2}{2m}$,
- 3 pkt — stosunek **400**.

Kula o masie m poruszająca się z prędkością v zderza się centralnie i doskonale sprężysto z identyczną, spoczywającą kulą. Wykaż, że po zderzeniu pierwsza kula zatrzymuje się, a druga porusza się z prędkością v .

ROZWIĄZANIE

1. ZCP: $mv = mv_1 + mv_2 \Rightarrow v = v_1 + v_2$.
2. Energia: $\frac{1}{2}mv^2 = \frac{1}{2}mv_1^2 + \frac{1}{2}mv_2^2 \Rightarrow v^2 = v_1^2 + v_2^2$.
3. Podstawiając $v_2 = v - v_1$: $v^2 = v_1^2 + v^2 - 2vv_1 + v_1^2 \Rightarrow 2v_1(v_1 - v) = 0$.
4. Stąd $v_1 = 0$ (zderzenie zaszło) i $v_2 = v$. ■

Odpowiedź: dowód

Schemat punktowania:

- 1 pkt — zapisanie obu zasad zachowania,
- 2 pkt — podstawienie i sprowadzenie do równania na v_1 ,
- 3 pkt — wniosek $v_1 = 0$, $v_2 = v$ z odrzuceniem $v_1 = v$.

Piłka o masie $0,2$ kg uderza prostopadle w ścianę z prędkością $15 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ i odbija się z prędkością $12 \frac{\text{m}}{\text{s}}$. Czas kontaktu ze ścianą wynosi $0,05$ s. Oblicz wartość średniej siły, jaką ściana działała na piłkę.

ROZWIĄZANIE

1. $\Delta p = m(v_2 - v_1)$, przy czym prędkości mają przeciwne zwroty: $\Delta p = 0,2 \cdot (12 + 15) = 5,4 \frac{\text{kg} \cdot \text{m}}{\text{s}}$.
2. $F = \frac{\Delta p}{\Delta t} = \frac{5,4}{0,05} = 108 \text{ N}$.

Odpowiedź: $F = 108 \text{ N}$ **Wskazówka:** Najczęstszy błąd: liczenie Δp jako różnicy wartości ($0,6$) zamiast sumy.

Schemat punktowania:

- 1 pkt — uwzględnienie przeciwnych zwrotów prędkości,
- 2 pkt — obliczenie zmiany pędu $5,4$,
- 3 pkt — obliczenie siły,
- 4 pkt — poprawna jednostka i wynik 108 N .

Krążek o masie m poruszający się z prędkością v o składowych v_x i v_y uderza w spoczywający krążek o tej samej masie. Po zderzeniu pierwszy krążek porusza się z prędkością o składowych $(0; v_y)$. Wyznacz prędkość drugiego krążka po zderzeniu i sprawdź, czy zderzenie było sprężyste.

ROZWIĄZANIE

1. ZZP w osi x : $mv_x = 0 + mv_{2x} \Rightarrow v_{2x} = v_x$.
2. ZZP w osi y : $mv_y = mv_y + mv_{2y} \Rightarrow v_{2y} = 0$.
3. Energia przed: $\frac{1}{2}m(v_x^2 + v_y^2)$; po: $\frac{1}{2}mv_y^2 + \frac{1}{2}mv_x^2$ — taka sama.
4. Zderzenie jest więc doskonale sprężyste.

Odpowiedź: $\vec{v}_2 = (v_x; 0)$; zderzenie było sprężyste

Schemat punktowania:

- 1 pkt — zapisanie ZZP osobno dla obu składowych,
- 2 pkt — wyznaczenie $v_{2x} = v_x$,
- 3 pkt — wyznaczenie $v_{2y} = 0$,
- 4 pkt — porównanie energii i wniosek.

FZ07 Ruch po okręgu i siła dośrodkowa

🔑 Oś do środka okręgu; wypadkowa realnych sił $= \frac{mv^2}{r}$.

FZ07.1 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Ciało porusza się po okręgu o promieniu **2 m** z prędkością **$6 \frac{m}{s}$** . Oblicz przyspieszenie dośrodkowe.

ROZWIĄZANIE

$$1. a_d = \frac{v^2}{r} = \frac{36}{2} = 18 \frac{m}{s^2}.$$

Odpowiedź: $a_d = 18 \frac{m}{s^2}$

FZ07.2 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Koło obraca się z częstotliwością **2 Hz**. Oblicz okres obrotu i prędkość kątową.

ROZWIĄZANIE

$$1. T = \frac{1}{f} = 0,5 \text{ s}.$$

$$2. \omega = 2\pi f = 4\pi \approx 12,57 \frac{1}{s}.$$

Odpowiedź: $T = 0,5 \text{ s}$; $\omega = 4\pi \frac{1}{s} \approx 12,6 \frac{1}{s}$

FZ07.3 ZAMKNIĘTE ★★★

0–1 pkt

Samochód pokonuje poziomy zakręt o promieniu **50 m**. Współczynnik tarcia opon o jezdnię wynosi **0,8** ($g = 10 \frac{m}{s^2}$). Maksymalna bezpieczna prędkość to:

A. $10 \frac{m}{s}$

B. $15 \frac{m}{s}$

C. $20 \frac{m}{s}$

D. $40 \frac{m}{s}$

ROZWIĄZANIE

$$1. \mu mg = \frac{mv^2}{r} \Rightarrow v = \sqrt{\mu gr}.$$

$$2. v = \sqrt{0,8 \cdot 10 \cdot 50} = \sqrt{400} = 20 \frac{m}{s}.$$

Odpowiedź: **C**

Dlaczego nie pozostałe? Tarcie pełni rolę siły dośrodkowej — masa się skraca.

Ciało porusza się ruchem jednostajnym po okręgu. Oceń prawdziwość stwierdzeń.

1.	Przyspieszenie ciała jest równe zero.	P	F
2.	Wartość prędkości ciała jest stała.	P	F
3.	Siła wypadkowa działająca na ciało jest skierowana do środka okręgu.	P	F

ROZWIĄZANIE

1. Przyspieszenie jest równe zero — fałsz, jest dośrodkowe.
2. Wartość prędkości jest stała — prawda.
3. Siła wypadkowa jest skierowana do środka okręgu — prawda.

Odpowiedź: FPP

Kulka o masie **0,5** kg na nici o długości **1** m zatacza okrąg w płaszczyźnie poziomej z prędkością **$4 \frac{\text{m}}{\text{s}}$** . Oblicz siłę napięcia nici (nić traktuj jako poziomą).

ROZWIĄZANIE

$$1. F_n = \frac{mv^2}{r} = \frac{0,5 \cdot 16}{1} = 8 \text{ N.}$$

Odpowiedź: $F_n = 8 \text{ N}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — zapisanie $F_n = \frac{mv^2}{r}$,
- 2 pkt — wynik 8 N.

Satelita okrąży Ziemię po orbicie kołowej o promieniu **r** z okresem **T** . Wyprowadź wzór na jego przyspieszenie dośrodkowe w zależności od **r** i **T** .

ROZWIĄZANIE

$$1. v = \frac{2\pi r}{T}.$$

$$2. a_d = \frac{v^2}{r} = \frac{4\pi^2 r^2}{T^2 r} = \frac{4\pi^2 r}{T^2}.$$

Odpowiedź: $a_d = \frac{4\pi^2 r}{T^2}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — wyrażenie prędkości przez r i T ,
- 2 pkt — podstawienie do wzoru na a_d ,
- 3 pkt — poprawny wzór.

Ciało o masie $0,4$ kg porusza się po okręgu w płaszczyźnie pionowej o promieniu $0,5$ m. W najwyższym punkcie ma prędkość $4 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ ($g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$). Oblicz siłę napięcia nici w tym punkcie.

ROZWIĄZANIE

1. W najwyższym punkcie: $F_n + mg = \frac{mv^2}{r}$.
2. $F_n = 0,4 \left(\frac{16}{0,5} - 10 \right) = 0,4 \cdot 22 = 8,8 \text{ N}$.

Odpowiedź: $F_n = 8,8 \text{ N}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — równanie z uwzględnieniem obu sił,
- 2 pkt — podstawienie wartości,
- 3 pkt — wynik $8,8 \text{ N}$.

Oblicz najmniejszą prędkość, z jaką kulka musi przechodzić przez najwyższy punkt pętli o promieniu $0,8$ m, aby nie oderwać się od toru ($g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$). Podaj, z jakiej minimalnej wysokości musi wystartować (bez tarcia).

ROZWIĄZANIE

1. Warunek graniczny: siła nacisku toru znika, więc $mg = \frac{mv^2}{r} \Rightarrow v = \sqrt{gr} = \sqrt{8} \approx 2,83 \frac{\text{m}}{\text{s}}$.
2. ZZE: $mgh = mg \cdot 2r + \frac{1}{2}mv^2 \Rightarrow h = 2r + \frac{r}{2} = 2,5r$.
3. $h = 2,5 \cdot 0,8 = 2 \text{ m}$.

Odpowiedź: $v_{\min} \approx 2,83 \frac{\text{m}}{\text{s}}$; $h = 2 \text{ m}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — warunek $N = 0$ i wzór $v = \sqrt{gr}$,
- 2 pkt — obliczenie $v_{\min}$,
- 3 pkt — bilans energii i wynik $h = 2 \text{ m}$.

Ciało o masie m zawieszone na nici o długości l wychylono o kąt 60° od pionu i puszczono. Oblicz siłę napięcia nici w najniższym punkcie toru, wyrażając wynik przez m i g .

ROZWIĄZANIE

1. ZZE: $\frac{1}{2}mv^2 = mgl(1 - \cos 60^\circ) = mg \cdot \frac{l}{2} \Rightarrow v^2 = gl$.

2. Najniższy punkt: $F_n - mg = \frac{mv^2}{l} = mg$.

3. $F_n = 2mg$.

Odpowiedź: $F_n = 2mg$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — wysokość podniesienia $l(1 - \cos \alpha)$,
- 2 pkt — obliczenie $v^2 = gl$ z ZZE,
- 3 pkt — równanie sił w najniższym punkcie,
- 4 pkt — wynik $2mg$.

Ciało porusza się ruchem jednostajnym po okręgu o promieniu r z prędkością o wartości v . Wykaż, że wartość zmiany wektora prędkości po przebyciu ćwiartki okręgu jest równa $v\sqrt{2}$, i wyjaśnij, dlaczego wartość prędkości pozostaje stała.

ROZWIĄZANIE

1. Po ćwiartce okręgu wektory $\vec{v}_1$ i $\vec{v}_2$ są prostopadłe i mają tę samą długość v .

2. $\Delta\vec{v} = \vec{v}_2 - \vec{v}_1$ jest przeciwprostokątną trójkąta prostokątnego o przyprostokątnych v :

$$|\Delta\vec{v}| = \sqrt{v^2 + v^2} = v\sqrt{2}. \blacksquare$$

3. Wartość prędkości nie zmienia się, bo siła (i przyspieszenie) są prostopadłe do prędkości — nie wykonują pracy.

Odpowiedź: $|\Delta\vec{v}| = v\sqrt{2}$

Wskazówka: CKE prosi zwykle o rysunek — bez narysowanego $\Delta\vec{v}$ punktu nie ma.

Schemat punktowania:

- 1 pkt — zauważenie prostopadłości wektorów,
- 2 pkt — poprawne odjęcie wektorów,
- 3 pkt — wynik $v\sqrt{2}$,
- 4 pkt — uzasadnienie stałości wartości prędkości.

FZ08 Bryła sztywna: moment siły, toczenie, energia obrotowa

🔑 Dwa równania (postęp + obrót) plus warunek $a = \varepsilon R$.

FZ08.1 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★

0–2 pkt

Na kole o promieniu **0,4 m** działa styczna siła **15 N**. Oblicz moment tej siły względem osi koła.

ROZWIĄZANIE

$$1. M = Fr = 15 \cdot 0,4 = 6 \text{ N} \cdot \text{m}$$

Odpowiedź: $M = 6 \text{ N} \cdot \text{m}$

FZ08.2 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★

0–2 pkt

Walec o momencie bezwładności $I = 0,5 \text{ kg} \cdot \text{m}^2$ obraca się z prędkością kątową $\omega = 6 \frac{1}{8}$. Oblicz jego energię kinetyczną ruchu obrotowego.

ROZWIĄZANIE

$$1. E = \frac{1}{2} I \omega^2 = \frac{1}{2} \cdot 0,5 \cdot 36 = 9 \text{ J}$$

Odpowiedź: $E = 9 \text{ J}$

FZ08.3 ZAMKNIĘTE ★★

0–1 pkt

Jednorodny walec pełny toczy się bez poślizgu. Stosunek energii kinetycznej ruchu postępowego do całkowitej energii kinetycznej walca wynosi:

A. $\frac{1}{2}$

B. $\frac{1}{3}$

C. $\frac{2}{3}$

D. $\frac{3}{4}$

ROZWIĄZANIE

$$1. E_{\text{post}} = \frac{1}{2} m v^2, E_{\text{obr}} = \frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2} m R^2 \cdot \frac{v^2}{R^2} = \frac{1}{4} m v^2.$$

$$2. E_{\text{całk}} = \frac{3}{4} m v^2, \text{ więc } \frac{E_{\text{post}}}{E_{\text{całk}}} = \frac{1/2}{3/4} = \frac{2}{3}.$$

Odpowiedź: **C**

Dlaczego nie pozostałe? Dla walca pełnego energia dzieli się w stosunku **2 : 1**.

Jednorodny walec toczy się bez poślizgu po poziomym podłożu. Oceń prawdziwość stwierdzeń.

1.	W czasie jednego pełnego obrotu walec przebywa drogę równą $2\pi R$.	P	F
2.	Energia kinetyczna ruchu obrotowego walca jest większa od energii ruchu postępowego.	P	F
3.	Prędkość punktu styku walca z podłożem jest chwilowo równa zero.	P	F

ROZWIĄZANIE

1. W czasie jednego obrotu walec przebywa drogę $2\pi R$ — prawda.
2. Energia ruchu obrotowego jest większa od energii ruchu postępowego — fałsz (jest dwa razy mniejsza).
3. Punkt styku walca z podłożem ma chwilowo zerową prędkość — prawda.

Odpowiedź: PFP

Koło zamachowe o momencie bezwładności $I = 4 \text{ kg} \cdot \text{m}^2$ rozpędzono od spoczynku do $\omega = 10 \frac{1}{\text{s}}$ w czasie 5 s. Oblicz moment siły napędzającej koło.

ROZWIĄZANIE

1. $\varepsilon = \frac{\Delta\omega}{\Delta t} = \frac{10}{5} = 2 \frac{1}{\text{s}^2}$.
2. $M = I\varepsilon = 4 \cdot 2 = 8 \text{ N} \cdot \text{m}$.

Odpowiedź: $M = 8 \text{ N} \cdot \text{m}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie przyspieszenia kąowego,
- 2 pkt — wynik $8 \text{ N} \cdot \text{m}$.

Walec pełny ($I = \frac{1}{2}mR^2$) i obręcz ($I = mR^2$) staczają się bez poślizgu z tej samej wysokości. Wykaż, który z nich osiągnie większą prędkość u podnóża równi, i podaj stosunek tych prędkości.

ROZWIĄZANIE

1. ZZE: $mgh = \frac{1}{2}mv^2 \left(1 + \frac{I}{mR^2}\right)$.
2. Walec: $mgh = \frac{3}{4}mv_w^2 \Rightarrow v_w = \sqrt{\frac{4}{3}gh}$.
3. Obręcz: $mgh = mv_o^2 \Rightarrow v_o = \sqrt{gh}$.
4. $\frac{v_w}{v_o} = \sqrt{\frac{4}{3}} \approx 1,15$ — szybszy jest walec (mniejsze I).

Odpowiedź: walec; $\frac{v_w}{v_o} = \sqrt{\frac{4}{3}} \approx 1,15$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — bilans energii z energią obrotową,
- 2 pkt — obliczenie obu prędkości,
- 3 pkt — wniosek i stosunek prędkości.

Na walec o momencie bezwładności $I = \frac{1}{2}MR^2$ ($M = 4$ kg, $R = 0,2$ m) nawinięto nić, na której końcu wisi ciężarek o masie $m = 2$ kg. Oblicz przyspieszenie ciężarka ($g = 10 \frac{m}{s^2}$).

ROZWIĄZANIE

1. Ciężarek: $mg - N = ma$. Walec: $NR = I\epsilon = \frac{1}{2}MR^2 \cdot \frac{a}{R} \Rightarrow N = \frac{1}{2}Ma$.

2. $mg = ma + \frac{1}{2}Ma \Rightarrow a = \frac{mg}{m + \frac{1}{2}M} = \frac{20}{2 + 2} = 5 \frac{m}{s^2}$.

Odpowiedź: $a = 5 \frac{m}{s^2}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — równanie dla ciężarka,
- 2 pkt — równanie dla walca i warunek $a = \epsilon R$,
- 3 pkt — wynik $5 \frac{m}{s^2}$.

Jednorodny walec o masie $m = 10$ kg ciągnięty jest za oś poziomą siłą $F = 30$ N i toczy się bez poślizgu. Oblicz przyspieszenie środka masy walca oraz wartość siły tarcia statycznego.

ROZWIĄZANIE

1. $F - T = ma$ oraz $TR = \frac{1}{2}mR^2 \cdot \frac{a}{R} \Rightarrow T = \frac{1}{2}ma$.

2. $F = ma + \frac{1}{2}ma = \frac{3}{2}ma \Rightarrow a = \frac{2F}{3m} = \frac{60}{30} = 2 \frac{m}{s^2}$.

3. $T = \frac{1}{2} \cdot 10 \cdot 2 = 10$ N.

Odpowiedź: $a = 2 \frac{m}{s^2}$; $T = 10$ N

Schemat punktowania:

- 1 pkt — równania ruchu postępowego i obrotowego,
- 2 pkt — wyznaczenie $a = 2 \frac{m}{s^2}$,
- 3 pkt — obliczenie siły tarcia 10 N.

Walec częściowo wydrążony ma moment bezwładności $I = kmR^2$, gdzie $k > \frac{1}{2}$. Wyprowadź wzór na przyspieszenie liniowe środka masy tego walca staczającego się bez poślizgu z równi o kącie β w zależności od g , β i k .

ROZWIĄZANIE

- $mg \sin \beta - T = ma$; $TR = kmR^2 \cdot \frac{a}{R} \Rightarrow T = kma$.
- $mg \sin \beta = ma + kma = ma(1 + k)$.
- $a = \frac{g \sin \beta}{1 + k}$ — dla $k = \frac{1}{2}$ otrzymujemy znane $\frac{2}{3}g \sin \beta$.

Odpowiedź: $a = \frac{g \sin \beta}{1 + k}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — równanie ruchu postępowego,
- 2 pkt — równanie ruchu obrotowego z warunkiem toczenia,
- 3 pkt — wyeliminowanie T ,
- 4 pkt — poprawny wzór i sprawdzenie przypadku $k = \frac{1}{2}$.

Łyżwiarka wiruje z prędkością kątową $\omega_1 = 3 \frac{1}{s}$, mając moment bezwładności $I_1 = 4 \text{ kg} \cdot \text{m}^2$. Przyciąga ręce i jej moment bezwładności maleje do $I_2 = 1,6 \text{ kg} \cdot \text{m}^2$. Oblicz nową prędkość kątową oraz stosunek energii kinetycznych, i wyjaśnij, skąd bierze się różnica energii.

ROZWIĄZANIE

- Zasada zachowania momentu pędu: $I_1\omega_1 = I_2\omega_2 \Rightarrow \omega_2 = \frac{4 \cdot 3}{1,6} = 7,5 \frac{1}{s}$.
- $E_1 = \frac{1}{2} \cdot 4 \cdot 9 = 18 \text{ J}$, $E_2 = \frac{1}{2} \cdot 1,6 \cdot 56,25 = 45 \text{ J}$.
- $\frac{E_2}{E_1} = 2,5$; wzrost energii pochodzi z pracy mięśni łyżwiarki przyciągającej ręce.

Odpowiedź: $\omega_2 = 7,5 \frac{1}{s}$; $\frac{E_2}{E_1} = 2,5$

Wskazówka: Moment pędu jest zachowany, energia kinetyczna — nie; to nie jest sprzeczność.

Schemat punktowania:

- 1 pkt — zastosowanie zasady zachowania momentu pędu,
- 2 pkt — obliczenie ω_2 ,
- 3 pkt — obliczenie obu energii,
- 4 pkt — wyjaśnienie źródła dodatkowej energii.

FZ09 Równowaga ciał i środek masy

🔑 Dwa warunki: siły i momenty; oś obrotu wybierz tam, gdzie znika niewiadoma.

FZ09.1 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★

0–2 pkt

Na dźwigni w odległości **0,5 m** od osi działa siła **40 N**. W jakiej odległości od osi po drugiej stronie trzeba przyłożyć siłę **20 N**, aby dźwignia była w równowadze?

ROZWIĄZANIE

$$1. F_1 r_1 = F_2 r_2 \Rightarrow 40 \cdot 0,5 = 20 \cdot r.$$

$$2. r = 1 \text{ m.}$$

Odpowiedź: $r = 1 \text{ m}$

FZ09.2 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★

0–2 pkt

Dwa ciała o masach **2 kg** i **6 kg** leżą na osi x w punktach $x_1 = 0$ i $x_2 = 4 \text{ m}$. Oblicz położenie środka masy układu.

ROZWIĄZANIE

$$1. x_{sm} = \frac{2 \cdot 0 + 6 \cdot 4}{8} = \frac{24}{8} = 3 \text{ m.}$$

Odpowiedź: $x_{sm} = 3 \text{ m}$

FZ09.3 ZAMKNIĘTE ★★

0–1 pkt

Jednorodny pręt zawieszono swobodnie na gwoździu przechodzącym przez otwór w jego końcu. W położeniu równowagi:

A. środek masy leży na pionie przez punkt zawieszenia	B. środek masy leży powyżej punktu zawieszenia
C. moment siły grawitacji jest największy	D. siła grawitacji jest równa zero

ROZWIĄZANIE

1. Gdyby środek masy nie leżał na pionie przez punkt zawieszenia, siła grawitacji miałaby niezerowe ramię i obracałaby pręt.

Odpowiedź: **A**

Dlaczego nie pozostałe? Równowaga wymaga zerowego momentu siły grawitacji.

Jednorodna belka spoczywa na dwóch podporach. Oceń prawdziwość stwierdzeń.

1.	Suma wszystkich sił działających na belkę jest równa zero.	P	F
2.	Suma momentów sił względem dowolnie wybranego punktu jest równa zero.	P	F
3.	Siły nacisku na obie podpory są zawsze sobie równe.	P	F

ROZWIĄZANIE

1. Suma sił działających na belkę jest zerowa — prawda.
2. Suma momentów względem dowolnego punktu jest zerowa — prawda.
3. Siły nacisku na obie podpory są zawsze równe — fałsz, zależą od położenia obciążenia.

Odpowiedź: PPF

Jednorodna deska o masie **12 kg** i długości **3 m** spoczywa na dwóch podporach umieszczonych na jej końcach. W odległości **1 m** od lewego końca stoi ciężarek o masie **6 kg** ($g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$). Oblicz siły nacisku na obie podpory.

ROZWIĄZANIE

1. Momenty względem lewej podpory: $120 \cdot 1,5 + 60 \cdot 1 = N_P \cdot 3$.
2. $N_P = \frac{180 + 60}{3} = 80 \text{ N}$.
3. $N_L = 180 - 80 = 100 \text{ N}$.

Odpowiedź: $N_L = 100 \text{ N}$; $N_P = 80 \text{ N}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — poprawne równanie momentów,
- 2 pkt — obliczenie obu sił nacisku.

Kątomierz w kształcie jednorodnego półkola zawieszono swobodnie na szpilce w punkcie **A** na jego brzegu. Opisz, jak wyznaczyć konstrukcyjnie położenie środka masy **S** kątomierza, i uzasadnij tę konstrukcję.

ROZWIĄZANIE

1. Zawieszone swobodnie ciało jest w równowadze, więc moment siły grawitacji względem punktu zawieszenia musi być zerowy.
2. Jest tak tylko wtedy, gdy środek masy leży na pionie przechodzącym przez punkt zawieszenia — rysujemy ten pion.
3. Powtarzamy zawieszenie w innym punkcie **B** i rysujemy drugi pion; przecięcie obu prostych to środek masy **S**.

Odpowiedź: przecięcie dwóch pionów poprowadzonych z dwóch różnych punktów zawieszenia

Schemat punktowania:

- 1 pkt — stwierdzenie, że środek masy leży na pionie przez punkt zawieszenia,
- 2 pkt — uzasadnienie przez zerowy moment siły grawitacji i opis drugiego zawieszenia.

FZ09.7 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Drabina o masie **20** kg opiera się o gładką ścianę pod kątem **60°** do podłoża ($g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$). Oblicz wartość siły, jaką ściana działa na drabinę.

ROZWIĄZANIE

1. Momenty względem punktu styku z podłożem: $mg \cdot \frac{L}{2} \cos 60^\circ = F \cdot L \sin 60^\circ$.
2. $F = \frac{mg \cos 60^\circ}{2 \sin 60^\circ} = \frac{200 \cdot 0,5}{2 \cdot 0,866}$.
3. $F \approx 57,7$ N.

Odpowiedź: $F \approx 57,7$ N

Schemat punktowania:

- 1 pkt — wybór osi momentów i rozpisanie ramion,
- 2 pkt — poprawne równanie momentów,
- 3 pkt — wynik ≈ 58 N.

FZ09.8 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Trzy jednakowe kulki o masie **m** umieszczono w wierzchołkach trójkąta o współrzędnych **(0; 0)**, **(6; 0)** i **(0; 3)** (w metrach). Oblicz współrzędne środka masy układu.

ROZWIĄZANIE

1. $x_{sm} = \frac{0 + 6 + 0}{3} = 2$ m.
2. $y_{sm} = \frac{0 + 0 + 3}{3} = 1$ m.
3. Środek masy leży w punkcie **(2; 1)** — to środek ciężkości trójkąta.

Odpowiedź: $S = (2; 1)$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — wzór na środek masy układu punktów,
- 2 pkt — obliczenie x_{sm} ,
- 3 pkt — obliczenie y_{sm} .

FZ09.9 OTWARTE ★★★

0–4 pkt

Belka o masie **30 kg** i długości **4 m** jest podparta w punkcie odległym o **1 m** od lewego końca. Jaką masę należy położyć na lewym końcu belki, aby była ona w równowadze ($g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$)?

ROZWIĄZANIE

1. Ciężar belki działa w jej środku, czyli **1 m** na prawo od podpory: $M_P = 300 \cdot 1 = 300 \text{ N} \cdot \text{m}$.
2. Ciężarek na lewym końcu ma ramię **1 m**: $M_L = mg \cdot 1$.
3. $10m = 300 \Rightarrow m = 30 \text{ kg}$.

Odpowiedź: $m = 30 \text{ kg}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — ustalenie ramion obu sił,
- 2 pkt — równanie momentów,
- 3 pkt — wynik **30 kg**,
- 4 pkt — sprawdzenie bilansu sił na podporze.

FZ09.10 OTWARTE ★★★

0–4 pkt

Jednorodny sześciąt o krawędzi **a** i masie **m** stoi na poziomym podłożu. Wykaż, że aby go przewrócić wokół dolnej krawędzi, środek masy trzeba podnieść o $\frac{a}{2}(\sqrt{2} - 1)$, i oblicz najmniejszą pracę potrzebną do przewrócenia sześciąta o masie **2 kg** i krawędzi **0,4 m** ($g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$).

ROZWIĄZANIE

1. Początkowo środek masy jest na wysokości $\frac{a}{2}$.
2. W chwili przewracania sześciąt obraca się wokół krawędzi; środek masy przechodzi przez najwyższe położenie, gdy przekątna jest pionowa: $h = \frac{a\sqrt{2}}{2}$.
3. Zatem $\Delta h = \frac{a\sqrt{2}}{2} - \frac{a}{2} = \frac{a}{2}(\sqrt{2} - 1)$. ■
4. $W = mg\Delta h = 2 \cdot 10 \cdot 0,2 \cdot 0,4142 \approx 1,66 \text{ J}$.

Odpowiedź: $W \approx 1,66 \text{ J}$

Wskazówka: To zadanie o równowadze trwałej: praca równa się przyrostowi energii potencjalnej.

Schemat punktowania:

- 1 pkt — wyznaczenie początkowej wysokości środka masy,
- 2 pkt — wyznaczenie wysokości maksymalnej ($\frac{a\sqrt{2}}{2}$),
- 3 pkt — wykazanie wzoru na Δh ,
- 4 pkt — obliczenie pracy $\approx 1,7 \text{ J}$.

FZ10 Grawitacja, satelity i prawa Keplera

🔑 Elipsa → półosć wielka i $v_P r_P = v_A r_A$; koło → $\frac{GM}{r^2} = \frac{v^2}{r}$.

FZ10.1 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Planeta krąży wokół Słońca po orbicie o półosi wielkiej 4 au. Oblicz okres jej obiegu w latach ziemskich.

ROZWIĄZANIE

- III prawo Keplera w jednostkach au i lat: $T^2 = a^3 = 64$.
- $T = 8$ lat.

Odpowiedź: $T = 8$ lat

FZ10.2 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Oblicz, ile razy zmaleje siła grawitacji między dwoma ciałami, jeżeli odległość między nimi wzrośnie trzykrotnie.

ROZWIĄZANIE

- $F \propto \frac{1}{r^2}$, więc przy $r \rightarrow 3r$ siła maleje $3^2 = 9$ razy.

Odpowiedź: 9 razy

FZ10.3 ZAMKNIĘTE ★★★

0–1 pkt

Satelita krąży wokół Ziemi po orbicie kołowej o promieniu r . Jeżeli promień orbity wzrośnie czterokrotnie, to okres obiegu satelity:

- A. wzrośnie 2 razy B. wzrośnie 4 razy
C. wzrośnie 8 razy D. wzrośnie 16 razy

ROZWIĄZANIE

- $T^2 \propto r^3$, więc $T \propto r^{3/2}$.
- Dla $r \rightarrow 4r$: $T \rightarrow 4^{3/2}T = 8T$.

Odpowiedź: C

Dlaczego nie pozostałe? III prawo Keplera: $T \propto r^{3/2}$.

FZ10.4 PRAWDA / FAŁSZ ★★★

0–1 pkt

Planetoida porusza się po orbicie eliptycznej wokół Słońca. Oceń prawdziwość stwierdzeń.

1.	W peryhelium wartość prędkości planetoidy jest największa.	P	F
2.	Wartość przyspieszenia planetoidy jest w czasie ruchu stała.	P	F
3.	Moment pędu planetoidy względem Słońca jest zachowany.	P	F

ROZWIĄZANIE

1. W peryhelium prędkość jest największa — prawda.
2. Wartość przyspieszenia planetoidy jest stała — fałsz, $a = \frac{GM}{r^2}$ zmienia się.
3. Moment pędu planetoidy względem Słońca jest stały — prawda (II prawo Keplera).

Odpowiedź: PFP

FZ10.5 OTWARTE ★★★

0–2 pkt

Kometa ma peryhelium $r_P = 1$ au i aphelium $r_A = 9$ au. Oblicz okres obiegu komety wokół Słońca.

ROZWIĄZANIE

1. $a = \frac{r_P + r_A}{2} = \frac{1 + 9}{2} = 5$ au.
2. $T = \sqrt{a^3} = \sqrt{125} \approx 11,18$ roku.

Odpowiedź: $T \approx 11,2$ roku

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie pól wielkiej,
- 2 pkt — zastosowanie III prawa Keplera i wynik.

FZ10.6 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Prędkość komety z poprzedniego zadania w peryhelium wynosi $42 \frac{\text{km}}{\text{s}}$. Oblicz jej prędkość w aphelium.

ROZWIĄZANIE

1. II prawo Keplera: $v_P r_P = v_A r_A$.
2. $v_A = 42 \cdot \frac{1}{9} \approx 4,67 \frac{\text{km}}{\text{s}}$.

Odpowiedź: $v_A \approx 4,7 \frac{\text{km}}{\text{s}}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — zapisanie $v_P r_P = v_A r_A$,
- 2 pkt — podstawienie danych,
- 3 pkt — wynik $\approx 4,7 \frac{\text{km}}{\text{s}}$.

FZ10.7 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Oblicz pierwszą prędkość kosmiczną dla planety o masie $M = 6 \cdot 10^{24}$ kg i promieniu $R = 6,4 \cdot 10^6$ m ($G = 6,67 \cdot 10^{-11} \frac{\text{N} \cdot \text{m}^2}{\text{kg}^2}$).

ROZWIĄZANIE

$$1. v_I = \sqrt{\frac{GM}{R}} = \sqrt{\frac{6,67 \cdot 10^{-11} \cdot 6 \cdot 10^{24}}{6,4 \cdot 10^6}}.$$

$$2. v_I = \sqrt{6,253 \cdot 10^7} \approx 7,91 \cdot 10^3 \frac{\text{m}}{\text{s}} \approx 7,9 \frac{\text{km}}{\text{s}}.$$

Odpowiedź: $v_I \approx 7,9 \frac{\text{km}}{\text{s}}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — zapisanie warunku ruchu po orbicie kołowej,
- 2 pkt — przekształcenie do wzoru na v_I ,
- 3 pkt — wynik liczbowy z jednostką.

FZ10.8 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Odległość między środkami Ziemi i Księżyca wynosi $d = 384\,400$ km, a masa Ziemi jest 81 razy większa od masy Księżyca. Oblicz odległość od środka Ziemi punktu, w którym wypadkowa siła grawitacji działająca na sondę jest równa zero.

ROZWIĄZANIE

$$1. \frac{GM_Z m}{x^2} = \frac{GM_K m}{(d-x)^2}, \text{ a } M_Z = 81M_K.$$

$$2. \frac{81}{x^2} = \frac{1}{(d-x)^2} \Rightarrow \frac{9}{x} = \frac{1}{d-x}.$$

$$3. 9d - 9x = x \Rightarrow x = \frac{9d}{10} = 0,9 \cdot 384\,400 \approx 345\,960 \text{ km}.$$

Odpowiedź: $x \approx 346\,000$ km

Schemat punktowania:

- 1 pkt — zapisanie równości sił,
- 2 pkt — spierwiastkowanie obu stron,
- 3 pkt — wynik $x = 0,9d \approx 3,46 \cdot 10^5$ km.

Wyprowadź wzór na promień orbity satelity geostacjonarnego w zależności od G , M (masa Ziemi) i T , a następnie oblicz go dla $M = 6 \cdot 10^{24}$ kg, $T = 24$ h ($G = 6,67 \cdot 10^{-11}$).

ROZWIĄZANIE

1. $G \frac{Mm}{r^2} = m\omega^2 r = m \frac{4\pi^2}{T^2} r \Rightarrow r^3 = \frac{GMT^2}{4\pi^2}$.
2. $T = 86\,400$ s: $r^3 = \frac{6,67 \cdot 10^{-11} \cdot 6 \cdot 10^{24} \cdot (8,64 \cdot 10^4)^2}{4\pi^2}$.
3. $r^3 \approx 7,57 \cdot 10^{22} \text{ m}^3 \Rightarrow r \approx 4,23 \cdot 10^7 \text{ m}$ (czyli ok. **36 000** km nad powierzchnią).

Odpowiedź: $r \approx 4,2 \cdot 10^7 \text{ m}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — przyrównanie siły grawitacji do dośrodkowej,
- 2 pkt — wyrażenie prędkości przez okres,
- 3 pkt — wzór $r = \sqrt[3]{\frac{GMT^2}{4\pi^2}}$,
- 4 pkt — wynik liczbowy.

Dwie sondy krążą wokół Słońca po orbitach kołowych o promieniach $r_A = 0,962$ au i $r_B = 1,043$ au. Okres obiegu sondy **A** wynosi **344** doby. Oblicz okres obiegu sondy **B** oraz iloraz $\frac{v_A}{v_B}$ ich prędkości liniowych.

ROZWIĄZANIE

1. III prawo Keplera: $\frac{T_B^2}{T_A^2} = \frac{r_B^3}{r_A^3} \Rightarrow T_B = T_A \left(\frac{r_B}{r_A} \right)^{3/2}$.
2. $T_B = 344 \cdot (1,0842)^{1,5} \approx 344 \cdot 1,1288 \approx 388$ dób.
3. Prędkość na orbicie kołowej: $v = \sqrt{\frac{GM}{r}}$, więc $\frac{v_A}{v_B} = \sqrt{\frac{r_B}{r_A}} = \sqrt{1,0842} \approx 1,041$.

Odpowiedź: $T_B \approx 388$ dób; $\frac{v_A}{v_B} \approx 1,04$

Wskazówka: Blższa Słońcu sonda ma krótszy okres i większą prędkość — warto sprawdzić wynik jakościowo.

Schemat punktowania:

- 1 pkt — zapisanie III prawa Keplera dla obu sond,
- 2 pkt — obliczenie $T_B \approx 388$ dób,
- 3 pkt — wzór $v = \sqrt{\frac{GM}{r}}$,
- 4 pkt — obliczenie ilorazu prędkości.

FZ11 Drgania harmoniczne

🔑 Okres $\rightarrow k$; najniższe położenie $\rightarrow F_s = mg + kA$.

FZ11.1 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0-2 pkt

Cieżarek o masie **0,4 kg** drga na sprężynie o współczynniku sprężystości $k = 100 \frac{\text{N}}{\text{m}}$. Oblicz okres drgań.

ROZWIĄZANIE

$$1. T = 2\pi\sqrt{\frac{m}{k}} = 2\pi\sqrt{0,004} = 2\pi \cdot 0,0632 \approx 0,397 \text{ s.}$$

Odpowiedź: $T \approx 0,4 \text{ s}$

FZ11.2 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0-2 pkt

Oblicz długość wahadła matematycznego o okresie **2 s** ($g = 9,81 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$).

ROZWIĄZANIE

$$1. T = 2\pi\sqrt{\frac{l}{g}} \Rightarrow l = \frac{gT^2}{4\pi^2} = \frac{9,81 \cdot 4}{39,48} \approx 0,994 \text{ m.}$$

Odpowiedź: $l \approx 0,99 \text{ m}$

FZ11.3 ZAMKNIĘTE ★★★

0-1 pkt

Amplitudę drgań ciężarka na sprężynie zwiększono dwukrotnie. Wtedy:

- A.** okres wzrośnie **2** razy **B.** okres wzrośnie **4** razy
C. energia wzrośnie **2** razy **D.** energia wzrośnie **4** razy

ROZWIĄZANIE

- Okres nie zależy od amplitudy, więc się nie zmienia.
- Energia $E = \frac{1}{2}kA^2$ rośnie czterokrotnie.

Odpowiedź: **D**

Dlaczego nie pozostałe? Energia jest proporcjonalna do kwadratu amplitudy.

Ciężarek drga na sprężynie w pionie. Oceń prawdziwość stwierdzeń.

1.	W skrajnym położeniu prędkość ciężarka jest największa.	P	F
2.	W położeniu równowagi siła wypadkowa działająca na ciężarek jest równa zero.	P	F
3.	W skrajnym położeniu wartość przyspieszenia ciężarka jest największa.	P	F

ROZWIĄZANIE

1. W skrajnym położeniu prędkość jest największa — fałsz, jest zerowa.
2. W położeniu równowagi wypadkowa sił jest równa zero — prawda.
3. W skrajnym położeniu wartość przyspieszenia jest największa — prawda.

Odpowiedź: FPP

Ciało o masie **0,2** kg drga harmonicznie z amplitudą **5** cm i okresem **0,5** s. Oblicz maksymalną prędkość ciała.

ROZWIĄZANIE

- $\omega = \frac{2\pi}{T} = 4\pi \approx 12,57 \frac{1}{s}$.
- $v_{max} = \omega A = 12,57 \cdot 0,05 \approx 0,628 \frac{m}{s}$.

Odpowiedź: $v_{max} \approx 0,63 \frac{m}{s}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie ω ,
- 2 pkt — wynik $\approx 0,63 \frac{m}{s}$.

Sprężyna o współczynniku $k = 200 \frac{N}{m}$ jest rozciągnięta o **6** cm i puszczona z ciężarkiem o masie **0,5** kg (na gładkim poziomym stole). Oblicz maksymalną prędkość ciężarka.

ROZWIĄZANIE

- Bilans energii: $\frac{1}{2}kA^2 = \frac{1}{2}mv_{max}^2$.
- $v_{max} = A\sqrt{\frac{k}{m}} = 0,06\sqrt{400} = 0,06 \cdot 20 = 1,2 \frac{m}{s}$.

Odpowiedź: $v_{max} \approx 1,2 \frac{m}{s}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — bilans energii,
- 2 pkt — przekształcenie wzoru,
- 3 pkt — wynik $1,2 \frac{m}{s}$.

Ciężarek zawieszony na sprężynie wydłuża ją w spoczynku o $\Delta l = 8$ cm. Oblicz okres drgań tego ciężarka ($g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$).

ROZWIĄZANIE

1. W równowadze $mg = k\Delta l \Rightarrow \frac{m}{k} = \frac{\Delta l}{g}$.

2. $T = 2\pi\sqrt{\frac{\Delta l}{g}} = 2\pi\sqrt{0,008} \approx 0,562$ s.

Odpowiedź: $T \approx 0,56$ s

Wskazówka: Masa i k osobno nie są potrzebne — wystarczy ich iloraz.

Schemat punktowania:

- 1 pkt — związek $\frac{m}{k} = \frac{\Delta l}{g}$,
- 2 pkt — podstawienie do wzoru na okres,
- 3 pkt — wynik $\approx 0,56$ s.

Ciężarek o masie $0,25$ kg drga na sprężynie o $k = 40 \frac{\text{N}}{\text{m}}$ z amplitudą 6 cm ($g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$). Oblicz wartość siły sprężystości w najwyższym i najniższym położeniu ciężarka.

ROZWIĄZANIE

1. $\Delta l = \frac{mg}{k} = \frac{2,5}{40} = 0,0625$ m.

2. Najniżej: $F = k(\Delta l + A) = 40 \cdot 0,1225 = 4,9$ N.

3. Najwyżej: $F = k(\Delta l - A) = 40 \cdot 0,0025 = 0,1$ N (sprężyna wciąż rozciągnięta).

Odpowiedź: $F_{\text{górn}} = 0,1$ N; $F_{\text{dół}} = 4,9$ N

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie wydłużenia w równowadze,
- 2 pkt — siła w najniższym położeniu,
- 3 pkt — siła w najwyższym położeniu.

Wahadło matematyczne o długości 1 m wychylono o kąt 10° i puszczono. Oblicz okres drgań oraz maksymalną prędkość ciężarka ($g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$).

ROZWIĄZANIE

$$1. T = 2\pi\sqrt{\frac{l}{g}} = 2\pi\sqrt{0,1} \approx 1,987 \text{ s.}$$

$$2. \text{ Wysokość podniesienia: } h = l(1 - \cos 10^\circ) = 1 - 0,9848 = 0,0152 \text{ m.}$$

$$3. v_{\max} = \sqrt{2gh} = \sqrt{0,304} \approx 0,551 \frac{\text{m}}{\text{s}}.$$

Odpowiedź: $T \approx 1,99 \text{ s}$; $v_{\max} \approx 0,55 \frac{\text{m}}{\text{s}}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie okresu,
- 2 pkt — wyznaczenie wysokości podniesienia,
- 3 pkt — zastosowanie ZZE,
- 4 pkt — wynik $\approx 0,55 \frac{\text{m}}{\text{s}}$.

Wykaż, że dla ciężarka drgającego na sprężynie stosunek maksymalnej wartości siły sprężystości do minimalnej (w drganiach pionowych o amplitudzie A) jest równy $\frac{\Delta l + A}{\Delta l - A}$, i oblicz ten stosunek dla $\Delta l = 10 \text{ cm}$ i $A = 4 \text{ cm}$.

ROZWIĄZANIE

1. Wydłużenie sprężyny zmienia się od $\Delta l - A$ (najwyżej) do $\Delta l + A$ (najniżej).

2. Siła sprężystości $F = k \cdot (\text{wydłużenie})$, więc stosunek wynosi $\frac{k(\Delta l + A)}{k(\Delta l - A)} = \frac{\Delta l + A}{\Delta l - A}$. ■

3. Dla danych: $\frac{0,14}{0,06} = \frac{7}{3} \approx 2,33$.

Odpowiedź: stosunek $= \frac{7}{3} \approx 2,33$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — ustalenie skrajnych wydłużeń sprężyny,
- 2 pkt — zapisanie sił i skrócenie k ,
- 3 pkt — wykazanie wzoru,
- 4 pkt — obliczenie wartości liczbowej.

FZ12 Fale mechaniczne, interferencja i fale stojące

🔑 Przy zmianie ośrodka stała jest f ; λ zmienia się tak jak v .

FZ12.1 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Fala o częstotliwości **500** Hz biegnie z prędkością **$340 \frac{\text{m}}{\text{s}}$** . Oblicz jej długość.

ROZWIĄZANIE

$$1. \lambda = \frac{v}{f} = \frac{340}{500} = 0,68 \text{ m.}$$

Odpowiedź: $\lambda = 0,68 \text{ m}$

FZ12.2 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Fala dźwiękowa o długości **0,5** m w powietrzu ($v_p = 340 \frac{\text{m}}{\text{s}}$) przechodzi do wody, gdzie prędkość dźwięku wynosi **$1450 \frac{\text{m}}{\text{s}}$** . Oblicz długość tej fali w wodzie.

ROZWIĄZANIE

$$1. f = \frac{340}{0,5} = 680 \text{ Hz i nie zmienia się.}$$

$$2. \lambda_w = \frac{1450}{680} \approx 2,13 \text{ m.}$$

Odpowiedź: $\lambda_w \approx 2,13 \text{ m}$

FZ12.3 ZAMKNIĘTE ★★★

0–1 pkt

Struna o długości L zamocowana na obu końcach drga, tworząc falę stojącą o największej możliwej długości. Długość tej fali wynosi:

A. L

B. $2L$

C. $\frac{L}{2}$

D. $4L$

ROZWIĄZANIE

1. Na końcach są węzły; najprostszy mod to połowa fali na całej długości struny.

$$2. L = \frac{\lambda}{2} \Rightarrow \lambda = 2L.$$

Odpowiedź: **B**

Dlaczego nie pozostałe? Ton podstawowy: jedna strzałka w środku, węzły na końcach.

FZ12.4 PRAWDA / FAŁSZ ★★★

0–1 pkt

Fala przechodzi z ośrodka, w którym jej prędkość jest większa, do ośrodka, w którym jest mniejsza. Oceń prawdziwość stwierdzeń.

1.	Częstotliwość fali maleje.	P	F
2.	Długość fali maleje.	P	F
3.	Kierunek rozchodzenia się fali odchyła się w stronę normalnej.	P	F

ROZWIĄZANIE

1. 1. Częstotliwość maleje — fałsz, nie zmienia się.
2. 2. Długość fali maleje — prawda ($\lambda = \frac{v}{f}$).
3. 3. Fala załamuje się do normalnej — prawda.

Odpowiedź: FPP**FZ12.5** OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Dwa głośniki drgające zgodnie w fazie emitują fale o częstotliwości **850 Hz** ($v = 340 \frac{\text{m}}{\text{s}}$). Punkt **A** jest oddalony od nich o **10,5 m** i **11,5 m**. Ustal, czy w punkcie **A** nastąpi wzmocnienie, czy wygaszenie dźwięku.

ROZWIĄZANIE

1. $\lambda = \frac{340}{850} = 0,4 \text{ m}$.
2. $\Delta r = 11,5 - 10,5 = 1 \text{ m} = 2,5\lambda$.
3. Różnica dróg jest nieparzystą wielokrotnością $\frac{\lambda}{2}$, więc nastąpi **wygaszenie**.

Odpowiedź: wygaszenie ($\Delta r = 2,5\lambda$)**Wskazówka:** Nie zgaduj: policz $\Delta r/\lambda$ — liczba całkowita to wzmocnienie, połówkowa to wygaszenie.**Schemat punktowania:**

- 1 pkt — obliczenie $\lambda = 0,4 \text{ m}$,
- 2 pkt — obliczenie Δr i porównanie z λ ,
- 3 pkt — wniosek o wygaszeniu.

Struna o długości **0,6** m i masie **1,2** g jest napięta siłą **180** N. Oblicz częstotliwość tonu podstawowego struny.

ROZWIĄZANIE

$$1. \mu = \frac{m}{L} = \frac{0,0012}{0,6} = 0,002 \frac{\text{kg}}{\text{m}}.$$

$$2. v = \sqrt{\frac{F}{\mu}} = \sqrt{\frac{180}{0,002}} = \sqrt{90\,000} = 300 \frac{\text{m}}{\text{s}}.$$

$$3. f_1 = \frac{v}{2L} = \frac{300}{1,2} = 250 \text{ Hz}.$$

Odpowiedź: $f \approx 250 \text{ Hz}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie gęstości liniowej,
- 2 pkt — obliczenie prędkości fali,
- 3 pkt — częstotliwość **250** Hz.

Fala biegnąca w ośrodku o prędkości $v_1 = 1500 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ pada na granicę ośrodków pod kątem **30°** i przechodzi do ośrodka o prędkości $v_2 = 1000 \frac{\text{m}}{\text{s}}$. Oblicz kąt załamania.

ROZWIĄZANIE

$$1. \frac{\sin \alpha}{\sin \beta} = \frac{v_1}{v_2} \Rightarrow \sin \beta = \frac{v_2}{v_1} \sin \alpha.$$

$$2. \sin \beta = \frac{1000}{1500} \cdot 0,5 = 0,3333.$$

$$3. \beta \approx 19,5^\circ.$$

Odpowiedź: $\beta \approx 19,5^\circ$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — zapisanie prawa załamania dla fal,
- 2 pkt — obliczenie $\sin \beta$,
- 3 pkt — wynik $\approx 19,5^\circ$.

Dwie identyczne struny o długości swobodnej L_0 rozciągnięto: pierwszą do $L_1 = 1,01L_0$, drugą do $L_2 = 1,03L_0$. Siła napinająca jest proporcjonalna do wydłużenia. Oblicz iloraz $\frac{f_2}{f_1}$ częstotliwości tonów podstawowych (pomiń zmianę gęstości liniowej).

ROZWIĄZANIE

1. $F \propto \Delta L$: $\frac{F_2}{F_1} = \frac{0,03}{0,01} = 3$.
2. $f = \frac{1}{2L} \sqrt{\frac{F}{\mu}}$, więc $\frac{f_2}{f_1} = \frac{L_1}{L_2} \sqrt{\frac{F_2}{F_1}}$.
3. $\frac{f_2}{f_1} = \frac{1,01}{1,03} \cdot \sqrt{3} \approx 0,9806 \cdot 1,732 \approx 1,698$.

Odpowiedź: $\frac{f_2}{f_1} \approx 1,70$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — wykorzystanie proporcjonalności siły do wydłużenia,
- 2 pkt — wzór na częstotliwość tonu podstawowego,
- 3 pkt — uwzględnienie różnych długości strun,
- 4 pkt — wynik $\approx 1,7$.

Fala o długości $\lambda_1 = 1,5$ cm przechodzi z ośrodka $\mathcal{O}_1$ do ośrodka $\mathcal{O}_2$, w którym prędkość jest dwa razy mniejsza. Oblicz długość fali w drugim ośrodku i uzasadnij, dlaczego częstotliwość się nie zmienia.

ROZWIĄZANIE

1. Częstotliwość jest narzucona przez źródło: każda „porcja” drgań, która dobiega do granicy, przechodzi dalej — liczba drgań na sekundę musi być taka sama po obu stronach.
2. Skoro $v = \lambda f$ i $f = \text{const}$, to $\frac{\lambda_2}{\lambda_1} = \frac{v_2}{v_1} = \frac{1}{2}$.
3. $\lambda_2 = 0,75$ cm.

Odpowiedź: $\lambda_2 = 0,75$ cm

Schemat punktowania:

- 1 pkt — stwierdzenie stałości częstotliwości,
- 2 pkt — uzasadnienie (ciągłość drgań na granicy),
- 3 pkt — obliczenie $\lambda_2 = 0,75$ cm.

W rurze otwartej z obu stron o długości **0,85** m powstaje fala stojąca. Oblicz częstotliwość tonu podstawowego i pierwszego tonu wyższego ($v = 340 \frac{\text{m}}{\text{s}}$).

ROZWIĄZANIE

1. W rurze otwartej na obu końcach są strzałki, więc $L = n \frac{\lambda}{2}$, czyli $f_n = \frac{nv}{2L}$.

2. $f_1 = \frac{340}{1,7} = 200 \text{ Hz}$.

3. $f_2 = 2f_1 = 400 \text{ Hz}$.

Odpowiedź: $f_1 = 200 \text{ Hz}$; $f_2 = 400 \text{ Hz}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — warunek na falę stojącą w rurze otwartej,
- 2 pkt — wzór $f_n = \frac{nv}{2L}$,
- 3 pkt — $f_1 = 200 \text{ Hz}$,
- 4 pkt — $f_2 = 400 \text{ Hz}$.

FZ13 Dźwięk: natężenie i efekt Dopplera

🔑 Zbliżanie → krótsza fala, wyższy dźwięk; iloraz λ skraca f_0 .

FZ13.1 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Głośnik emituje fale kuliste o mocy 40 mW. Oblicz natężenie dźwięku w odległości 10 m od głośnika.

ROZWIĄZANIE

$$1. I = \frac{P}{4\pi r^2} = \frac{0,04}{4\pi \cdot 100} \approx 3,18 \cdot 10^{-5} \frac{\text{W}}{\text{m}^2}.$$

Odpowiedź: $I \approx 3,2 \cdot 10^{-5} \frac{\text{W}}{\text{m}^2}$

FZ13.2 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

W jakiej odległości od źródła natężenie fali kulistej jest 9 razy mniejsze niż w odległości 2 m?

ROZWIĄZANIE

1. $I \propto \frac{1}{r^2}$, więc 9-krotny spadek natężenia oznacza 3-krotny wzrost odległości.

$$2. r = 3 \cdot 2 = 6 \text{ m}.$$

Odpowiedź: $r = 6 \text{ m}$

FZ13.3 ZAMKNIĘTE ★★★

0–1 pkt

Źródło dźwięku zbliża się do nieruchomego obserwatora. Obserwator słyszy dźwięk o częstotliwości:

- A. większej niż emitowana
- B. mniejszej niż emitowana
- C. równej emitowanej
- D. zależnej od natężenia dźwięku

ROZWIĄZANIE

1. Fale „zagęszczają się” przed źródłem: λ maleje, więc $f = \frac{v}{\lambda}$ rośnie.

Odpowiedź: **A**

Dlaczego nie pozostałe? To podstawowy przypadek efektu Dopplera.

FZ13.4 PRAWDA / FAŁSZ ★★★

0–1 pkt

Ambulans z włączoną syreną o częstotliwości f_0 porusza się po prostej drodze. Oceń prawdziwość stwierdzeń.

1.	Obserwator, od którego ambulans się oddala, słyszy dźwięk o częstotliwości mniejszej od f_0 .	P	F
2.	Gdy oddalający się ambulans hamuje, obserwator słyszy dźwięk o malejącej częstotliwości.	P	F
3.	Gdy oddalający się ambulans przyspiesza, obserwator słyszy dźwięk o malejącej częstotliwości.	P	F

ROZWIĄZANIE

1. Obserwator, od którego ambulans się oddala, słyszy dźwięk o $f < f_0$ — prawda.
2. Gdy oddalający się ambulans hamuje, obserwator słyszy dźwięk o malejącej częstotliwości — fałsz: przy mniejszej prędkości oddalania częstotliwość rośnie (zbliża się do f_0).
3. Gdy oddalający się ambulans przyspiesza, słyszana częstotliwość maleje — prawda.

Odpowiedź: PFP

FZ13.5 OTWARTE ★★★

0–2 pkt

Nieruchome źródło emituje dźwięk o częstotliwości 600 Hz. Obserwator zbliża się do źródła z prędkością $34 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ ($v = 340 \frac{\text{m}}{\text{s}}$). Oblicz częstotliwość odbieraną przez obserwatora.

ROZWIĄZANIE

1. $f = f_0 \frac{v + v_{obs}}{v} = 600 \cdot \frac{374}{340}$.
2. $f = 600 \cdot 1,1 = 660 \text{ Hz}$.

Odpowiedź: $f = 660 \text{ Hz}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — poprawny wzór dla ruchomego obserwatora,
- 2 pkt — wynik 660 Hz.

FZ13.6 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Źródło emitujące dźwięk o częstotliwości 500 Hz zbliża się do nieruchomego obserwatora z prędkością $20 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ ($v = 340 \frac{\text{m}}{\text{s}}$). Oblicz częstotliwość odbieraną przez obserwatora i długość fali docierającej do niego.

ROZWIĄZANIE

1. $f = f_0 \frac{v}{v - u} = 500 \cdot \frac{340}{320} = 531,25 \text{ Hz}$.
2. $\lambda = \frac{v}{f} = \frac{340}{531,25} = 0,64 \text{ m}$ (albo $\lambda = \frac{v - u}{f_0} = \frac{320}{500}$).

Odpowiedź: $f \approx 531 \text{ Hz}$; $\lambda = 0,64 \text{ m}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — wzór dla ruchomego źródła,
- 2 pkt — częstotliwość $\approx 531 \text{ Hz}$,
- 3 pkt — długość fali 0,64 m.

Poziom natężenia dźwięku w odległości 1 m od źródła wynosi 80 dB. Oblicz natężenie dźwięku w tym punkcie oraz poziom natężenia w odległości 10 m ($I_0 = 10^{-12} \frac{\text{W}}{\text{m}^2}$).

ROZWIĄZANIE

1. $80 = 10 \log \frac{I}{I_0} \Rightarrow \frac{I}{I_0} = 10^8 \Rightarrow I = 10^{-4} \frac{\text{W}}{\text{m}^2}$.
2. Dziesięciokrotny wzrost odległości to stukrotny spadek natężenia: $I_{10} = 10^{-6} \frac{\text{W}}{\text{m}^2}$.
3. $L = 10 \log \frac{10^{-6}}{10^{-12}} = 10 \cdot 6 = 60 \text{ dB}$.

Odpowiedź: $I = 10^{-4} \frac{\text{W}}{\text{m}^2}$; $L = 60 \text{ dB}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — przekształcenie wzoru na poziom natężenia,
- 2 pkt — obliczenie $I = 10^{-4}$,
- 3 pkt — uwzględnienie spadku $\propto \frac{1}{r^2}$ i wynik 60 dB.

Dwa głośniki emitują zgodnie w fazie falę o częstotliwości 850 Hz ($v = 340 \frac{\text{m}}{\text{s}}$). Oblicz najmniejszą niezerową różnicę dróg, dla której w danym punkcie nastąpi wzmocnienie, oraz taką, dla której nastąpi wygaszenie.

ROZWIĄZANIE

1. $\lambda = \frac{340}{850} = 0,4 \text{ m}$.
2. Wzmocnienie: $\Delta r = k\lambda$, najmniejsze niezerowe $\Delta r = 0,4 \text{ m}$.
3. Wygaszenie: $\Delta r = (k + \frac{1}{2})\lambda$, najmniejsze $\Delta r = 0,2 \text{ m}$.

Odpowiedź: wzmocnienie: 0,4 m; wygaszenie: 0,2 m

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie długości fali,
- 2 pkt — warunek wzmocnienia i wynik,
- 3 pkt — warunek wygaszenia i wynik.

Samochód jadący z prędkością u mija nieruchomego obserwatora, emitując dźwięk o częstotliwości $f_0 = 400$ Hz. Obserwator słyszy najpierw 440 Hz, a po minięciu — f_2 . Oblicz u oraz f_2 ($v = 340 \frac{\text{m}}{\text{s}}$).

ROZWIĄZANIE

1. Zbliżanie: $440 = 400 \cdot \frac{340}{340 - u} \Rightarrow 340 - u = \frac{400 \cdot 340}{440} \approx 309,1$.

2. $u \approx 30,9 \frac{\text{m}}{\text{s}}$.

3. Oddalanie: $f_2 = 400 \cdot \frac{340}{340 + 30,9} \approx 400 \cdot 0,9167 \approx 366,7$ Hz.

Odpowiedź: $u \approx 30,9 \frac{\text{m}}{\text{s}}$; $f_2 \approx 366,7$ Hz

Schemat punktowania:

- 1 pkt — wzór Dopplera dla zbliżającego się źródła,
- 2 pkt — obliczenie u ,
- 3 pkt — wzór dla oddalającego się źródła,
- 4 pkt — obliczenie f_2 .

Sonda oddala się od Ziemi i wysyła falę elektromagnetyczną o częstotliwości $f_0 = 3,00$ GHz. Na Ziemi odebrano falę o częstotliwości mniejszej o 75 kHz. Oblicz prędkość sondy względem Ziemi ($c = 3 \cdot 10^8 \frac{\text{m}}{\text{s}}$; dla $v \ll c$ przyjmij $\frac{\Delta f}{f_0} \approx \frac{v}{c}$).

ROZWIĄZANIE

1. $\frac{\Delta f}{f_0} = \frac{7,5 \cdot 10^4}{3,00 \cdot 10^9} = 2,5 \cdot 10^{-5}$.

2. $v = c \cdot 2,5 \cdot 10^{-5} = 3 \cdot 10^8 \cdot 2,5 \cdot 10^{-5} = 7,5 \cdot 10^3 \frac{\text{m}}{\text{s}}$.

3. Sonda oddala się z prędkością $7,5 \frac{\text{km}}{\text{s}}$ (częstotliwość zmalała — przesunięcie ku czerwieni).

Odpowiedź: $v = 7,5 \frac{\text{km}}{\text{s}}$

Wskazówka: Dla fal EM prędkość fali nie zależy od ruchu źródła — zmienia się tylko odbierana częstotliwość.

Schemat punktowania:

- 1 pkt — zapisanie związku $\frac{\Delta f}{f_0} = \frac{v}{c}$,
- 2 pkt — obliczenie ilorazu częstotliwości,
- 3 pkt — obliczenie prędkości,
- 4 pkt — interpretacja (oddalanie, przesunięcie ku czerwieni).

FZ14 Gaz doskonały i przemiany gazowe

🔑 Kelwiny, $\frac{pV}{T} = \text{const}$, praca = pole pod $p(V)$.

FZ14.1 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Gaz o objętości 2 m^3 pod ciśnieniem 10^5 Pa sprężono izotermicznie do objętości $0,5 \text{ m}^3$. Oblicz ciśnienie końcowe.

ROZWIĄZANIE

$$1. p_1 V_1 = p_2 V_2 \Rightarrow p_2 = \frac{10^5 \cdot 2}{0,5} = 4 \cdot 10^5 \text{ Pa.}$$

Odpowiedź: $p = 4 \cdot 10^5 \text{ Pa}$

FZ14.2 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Gaz w zamkniętym naczyniu o stałej objętości ogrzano od 27°C do 327°C . Ile razy wzrosło jego ciśnienie?

ROZWIĄZANIE

$$1. T_1 = 300 \text{ K}, T_2 = 600 \text{ K.}$$

$$2. \text{Izochora: } \frac{p_2}{p_1} = \frac{T_2}{T_1} = 2.$$

Odpowiedź: 2 razy

FZ14.3 ZAMKNIĘTE ★★★

0–1 pkt

Ustalona masa gazu doskonałego przechodzi przemianę, w której ciśnienie jest wprost proporcjonalne do objętości. Wtedy temperatura bezwzględna gazu jest proporcjonalna do:

A. V

B. $\sqrt{V}$

C. V^2

D. $\frac{1}{V}$

ROZWIĄZANIE

$$1. T \propto pV, \text{ a skoro } p \propto V, \text{ to } T \propto V \cdot V = V^2.$$

Odpowiedź: C

Dlaczego nie pozostałe? Podstaw $p = cV$ do równania stanu.

FZ14.4 PRAWDA / FAŁSZ ★★★

0–1 pkt

Rozważamy ustaloną masę gazu doskonałego. Oceń prawdziwość stwierdzeń.

1.	W przemianie izochorycznej ciśnienie gazu jest wprost proporcjonalne do temperatury bezwzględnej.	P	F
2.	W przemianie izobarycznej objętość gazu jest wprost proporcjonalna do średniej energii kinetycznej cząsteczek.	P	F
3.	W przemianie izotermicznej średnia energia kinetyczna cząsteczek rośnie.	P	F

ROZWIĄZANIE

1. W przemianie izochorycznej ciśnienie jest wprost proporcjonalne do temperatury bezwzględnej — prawda.
2. W przemianie izobarycznej objętość jest wprost proporcjonalna do średniej energii kinetycznej cząsteczek — prawda ($V \propto T$, $\overline{E_k} \propto T$).
3. W przemianie izotermicznej średnia energia kinetyczna cząsteczek rośnie — fałsz, jest stała.

Odpowiedź: PPF

FZ14.5 OTWARTE ★★★

0–2 pkt

W naczyniu o objętości $0,02 \text{ m}^3$ znajduje się $0,5$ mola gazu doskonałego w temperaturze 300 K . Oblicz ciśnienie gazu ($R = 8,31 \frac{\text{J}}{\text{mol}\cdot\text{K}}$).

ROZWIĄZANIE

$$1. p = \frac{nRT}{V} = \frac{0,5 \cdot 8,31 \cdot 300}{0,02}.$$
$$2. p = \frac{1246,5}{0,02} \approx 6,23 \cdot 10^4 \text{ Pa}.$$

Odpowiedź: $p \approx 6,2 \cdot 10^4 \text{ Pa}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — przekształcenie równania Clapeyrona,
- 2 pkt — wynik z jednostką.

Gaz doskonały rozpręża się izobarycznie pod ciśnieniem $2 \cdot 10^5$ Pa od objętości 1 m^3 do 3 m^3 . Oblicz pracę wykonaną przez gaz oraz stosunek temperatur końcowej do początkowej.

ROZWIĄZANIE

1. $W = p\Delta V = 2 \cdot 10^5 \cdot 2 = 4 \cdot 10^5 \text{ J}$.

2. Izobara: $\frac{V_1}{T_1} = \frac{V_2}{T_2} \Rightarrow \frac{T_2}{T_1} = \frac{V_2}{V_1} = 3$.

Odpowiedź: $W = 4 \cdot 10^5 \text{ J}$; $\frac{T_2}{T_1} = 3$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — wzór na pracę w izobarze,
- 2 pkt — wynik $4 \cdot 10^5 \text{ J}$,
- 3 pkt — stosunek temperatur.

Gaz przechodzi ze stanu ($p_1 = 10^5 \text{ Pa}$; $V_1 = 2 \text{ m}^3$; $T_1 = 300 \text{ K}$) do stanu ($p_2 = 1,5 \cdot 10^5 \text{ Pa}$; $V_2 = 3 \text{ m}^3$). Oblicz temperaturę końcową.

ROZWIĄZANIE

1. $\frac{p_1 V_1}{T_1} = \frac{p_2 V_2}{T_2}$.

2. $T_2 = T_1 \cdot \frac{p_2 V_2}{p_1 V_1} = 300 \cdot \frac{4,5 \cdot 10^5}{2 \cdot 10^5} = 675 \text{ K}$.

Odpowiedź: $T_2 = 675 \text{ K}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — zapisanie równania stanu,
- 2 pkt — podstawienie danych,
- 3 pkt — wynik 675 K .

Gaz doskonały przechodzi cykl: izochoryczne ogrzanie od (p_1, V_1) do $3p_1$, izobaryczne rozprężenie do $3V_1$, a następnie powrót do stanu początkowego. Oblicz pracę wykonaną przez gaz w całym cyklu w jednostkach $p_1 V_1$ (przyjmij powrót po odcinku prostym na wykresie $p(V)$).

ROZWIĄZANIE

1. Izochora: $W_1 = 0$.
2. Izobara: $W_2 = 3p_1 \cdot (3V_1 - V_1) = 6p_1 V_1$.
3. Powrót po odcinku od $(3V_1; 3p_1)$ do $(V_1; p_1)$: $W_3 = -\frac{3p_1 + p_1}{2} \cdot 2V_1 = -4p_1 V_1$.
4. $W = 0 + 6p_1 V_1 - 4p_1 V_1 = 2p_1 V_1$ (pole wewnątrz cyklu).

Odpowiedź: $W = 2p_1 V_1$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — zerowa praca w izochorze,
- 2 pkt — praca w izobarze,
- 3 pkt — praca ujemna przy powrocie,
- 4 pkt — wynik $2p_1 V_1$.

Oblicz średnią energię kinetyczną cząsteczki gazu doskonałego w temperaturze 27°C oraz stosunek średnich prędkości kwadratowych cząsteczek helu ($M = 4 \frac{\text{g}}{\text{mol}}$) i tlenu ($M = 32 \frac{\text{g}}{\text{mol}}$) w tej samej temperaturze ($k = 1,38 \cdot 10^{-23} \frac{\text{J}}{\text{K}}$).

ROZWIĄZANIE

1. $\overline{E_k} = \frac{3}{2} kT = 1,5 \cdot 1,38 \cdot 10^{-23} \cdot 300 = 6,21 \cdot 10^{-21} \text{ J}$.
2. Ta sama energia: $\frac{1}{2} m_1 v_1^2 = \frac{1}{2} m_2 v_2^2 \Rightarrow \frac{v_1}{v_2} = \sqrt{\frac{m_2}{m_1}}$.
3. $\frac{v_{He}}{v_{O_2}} = \sqrt{\frac{32}{4}} = \sqrt{8} = 2\sqrt{2} \approx 2,83$.

Odpowiedź: $\overline{E_k} \approx 6,2 \cdot 10^{-21} \text{ J}$; $\frac{v_{He}}{v_{O_2}} = 2\sqrt{2} \approx 2,83$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — wzór $\overline{E_k} = \frac{3}{2} kT$,
- 2 pkt — wynik liczbowy,
- 3 pkt — równość energii dla obu gazów,
- 4 pkt — stosunek prędkości $\approx 2,8$.

Gaz doskonały przechodzi przemianę, w której $p \propto V$, od stanu A o objętości V_1 do stanu B o objętości $2V_1$. Wykaż, że temperatura wzrasta czterokrotnie, i oblicz stosunek średnich prędkości kwadratowych cząsteczek w obu stanach.

ROZWIĄZANIE

$$1. p = cV, \text{ więc } T = \frac{pV}{nR} = \frac{cV^2}{nR} \propto V^2.$$

$$2. \frac{T_B}{T_A} = \left(\frac{2V_1}{V_1} \right)^2 = 4. \blacksquare$$

$$3. \overline{E_k} \propto T, \text{ a } \overline{E_k} \propto v^2, \text{ więc } \frac{v_B}{v_A} = \sqrt{\frac{T_B}{T_A}} = 2.$$

$$\text{Odpowiedź: } \frac{T_B}{T_A} = 4; \frac{v_B}{v_A} = 2$$

Wskazówka: Ta sama sytuacja co w maturze 2026 — odcinek prostej przez początek układu.

Schemat punktowania:

- 1 pkt — podstawienie $p = cV$ do równania stanu,
- 2 pkt — wykazanie $T \propto V^2$,
- 3 pkt — wniosek o czterokrotnym wzroście,
- 4 pkt — stosunek prędkości **2**.

FZ15 Pierwsza zasada termodynamiki, ciepło i cykle

🔑 $Q = \Delta U + W_{\text{gazu}}$; $\Delta U = \frac{3}{2} \Delta(pV)$ dla gazu jednoatomowego.

FZ15.1 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Gaz pobrał **500 J** ciepła i wykonał pracę **200 J**. Oblicz zmianę jego energii wewnętrznej.

ROZWIĄZANIE

1. $\Delta U = Q - W_{\text{gazu}} = 500 - 200 = 300 \text{ J}$.

Odpowiedź: $\Delta U = 300 \text{ J}$

FZ15.2 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Oblicz zmianę energii wewnętrznej **2** moli gazu jednoatomowego ogrzanego o **50 K** ($R = 8,31$).

ROZWIĄZANIE

1. $\Delta U = \frac{3}{2} n R \Delta T = 1,5 \cdot 2 \cdot 8,31 \cdot 50 = 1246,5 \text{ J}$.

Odpowiedź: $\Delta U \approx 1246,5 \text{ J}$

FZ15.3 ZAMKNIĘTE ★★★

0–1 pkt

W przemianie izotermicznej gazu doskonałego:

A. $Q = 0$

B. $Q = W_{\text{gazu}}$

C. $\Delta U = Q$

D. $W_{\text{gazu}} = 0$

ROZWIĄZANIE

1. Temperatura jest stała, więc $\Delta U = 0$.

2. Z I zasady: całe pobrane ciepło zamienia się w pracę gazu.

Odpowiedź: **B**

Dlaczego nie pozostałe? Energia wewnętrzna zależy tylko od temperatury.

FZ15.4 PRAWDA / FAŁSZ ★★★

0–1 pkt

Gaz doskonały jednoatomowy ogrzewany jest raz izochorycznie, raz izobarycznie — za każdym razem o taki sam przyrost temperatury. Oceń prawdziwość stwierdzeń.

1.	Zmiana energii wewnętrznej gazu jest w obu przemianach taka sama.	P	F
2.	W przemianie izobarycznej gaz pobiera więcej ciepła niż w izochorycznej.	P	F
3.	W przemianie izochorycznej gaz wykonuje dodatnią pracę.	P	F

ROZWIĄZANIE

1. 1. Zmiana energii wewnętrznej jest w obu przypadkach taka sama — prawda (ΔU zależy tylko od ΔT).

2. 2. W przemianie izobarycznej gaz pobiera więcej ciepła — prawda (dochodzi praca).

3. 3. W przemianie izochorycznej gaz wykonuje pracę — fałsz, $W = 0$.

Odpowiedź: **PPF**

FZ15.5 OTWARTE ★★★

0–2 pkt

Dwa mole gazu jednoatomowego ogrzano izobarycznie o **100 K** ($R = 8,31$). Oblicz ciepło pobrane przez gaz oraz pracę, którą wykonał.

ROZWIĄZANIE

$$1. Q = nC_p\Delta T = 2 \cdot \frac{5}{2} \cdot 8,31 \cdot 100 = 4155 \text{ J.}$$

$$2. W_{\text{gazu}} = nR\Delta T = 2 \cdot 8,31 \cdot 100 = 1662 \text{ J.}$$

Odpowiedź: $Q \approx 4155 \text{ J}$; $W \approx 1662 \text{ J}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — wzór $C_p = \frac{5}{2}R$ i obliczenie ciepła,
- 2 pkt — obliczenie pracy $nR\Delta T$.

FZ15.6 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Silnik cieplny pobiera w każdym cyklu **800 J** ciepła i oddaje **600 J**. Oblicz pracę wykonaną w jednym cyklu i sprawność silnika.

ROZWIĄZANIE

$$1. \text{ W cyklu } \Delta U = 0, \text{ więc } W = Q_{\text{pob}} - Q_{\text{odd}} = 800 - 600 = 200 \text{ J.}$$

$$2. \eta = \frac{200}{800} = 0,25 = 25\%.$$

Odpowiedź: $W = 200 \text{ J}$; $\eta = 25\%$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — wykorzystanie $\Delta U = 0$ w cyklu,
- 2 pkt — praca **200 J**,
- 3 pkt — sprawność **25%**.

FZ15.7 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Silnik Carnota pracuje między zbiornikami o temperaturach **600 K** i **300 K**. Oblicz jego maksymalną sprawność oraz pracę, jaką wykona, pobierając **1200 J** ciepła.

ROZWIĄZANIE

$$1. \eta_C = 1 - \frac{T_{ch}}{T_g} = 1 - \frac{300}{600} = 0,5.$$

$$2. W = \eta Q_{\text{pob}} = 0,5 \cdot 1200 = 600 \text{ J.}$$

Odpowiedź: $\eta = 50\%$; $W = 600 \text{ J}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — wzór na sprawność Carnota,
- 2 pkt — $\eta = 50\%$,
- 3 pkt — praca **600 J**.

Gaz jednoatomowy przechodzi izochorycznie ze stanu $(p_1; V_1)$ do $3p_1$, a następnie izobarycznie do $3V_1$. Wyprowadź wzór na całkowite ciepło pobrane przez gaz w obu przemianach, wyrażone przez p_1 i V_1 .

ROZWIĄZANIE

1. Izochora: $W = 0$, $\Delta U_1 = \frac{3}{2}(3p_1V_1 - p_1V_1) = 3p_1V_1$, więc $Q_1 = 3p_1V_1$.
2. Izobara: $W_{\text{gazu}} = 3p_1(3V_1 - V_1) = 6p_1V_1$; $\Delta U_2 = \frac{3}{2}(9p_1V_1 - 3p_1V_1) = 9p_1V_1$.
3. $Q_2 = 9p_1V_1 + 6p_1V_1 = 15p_1V_1$.
4. $Q = Q_1 + Q_2 = 3p_1V_1 + 15p_1V_1 = 18p_1V_1$.

Odpowiedź: $Q = 18p_1V_1$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — ciepło w izochorze,
- 2 pkt — praca w izobarze,
- 3 pkt — zmiana energii wewnętrznej w izobarze,
- 4 pkt — suma $18p_1V_1$.

Gaz jednoatomowy w cyklu pobiera ciepło tylko w jednej przemianie: izobarycznym rozprężaniu od V_1 do $2V_1$ pod ciśnieniem p_1 . Oblicz to ciepło w jednostkach p_1V_1 oraz podaj, jaka jego część zamieniła się w pracę gazu.

ROZWIĄZANIE

1. $W_{\text{gazu}} = p_1(2V_1 - V_1) = p_1V_1$.
2. $\Delta U = \frac{3}{2}(2p_1V_1 - p_1V_1) = 1,5p_1V_1$.
3. $Q = 1,5p_1V_1 + p_1V_1 = 2,5p_1V_1$; udział pracy: $\frac{1}{2,5} = 0,4 = 40\%$.

Odpowiedź: $Q = 2,5p_1V_1$; na pracę idzie 40%

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie pracy,
- 2 pkt — obliczenie ΔU ,
- 3 pkt — ciepło $2,5p_1V_1$,
- 4 pkt — udział pracy 40%.

Gaz jednoatomowy przechodzi cykl: izotermiczne sprężanie w temperaturze T_1 , izochoryczne ogrzanie i izobaryczne rozprężanie. Wykaż, że w całym cyklu zmiana energii wewnętrznej jest zerowa, i wyjaśnij, co z tego wynika dla ciepła i pracy w cyklu.

ROZWIĄZANIE

1. Energia wewnętrzna gazu doskonałego zależy tylko od temperatury: $U = \frac{3}{2}nRT$.
2. Po zamkniętym cyklu gaz wraca do stanu początkowego, więc ma tę samą temperaturę — zatem $\Delta U = 0$. ■
3. Z I zasady dla całego cyklu: $0 = Q_{\text{netto}} + W$, czyli ciepło netto pobrane przez gaz równa się pracy, którą gaz wykonał.
4. Praca ta jest polem powierzchni zamkniętej przez cykl na wykresie $p(V)$.

Odpowiedź: $\Delta U_{\text{cyklu}} = 0$, więc $Q_{\text{netto}} = W_{\text{netto}}$

Wskazówka: To jedno z najczęściej sprawdzanych rozumowań w termodynamice.

Schemat punktowania:

- 1 pkt — stwierdzenie, że U zależy tylko od T ,
- 2 pkt — powrót do stanu początkowego i wniosek $\Delta U = 0$,
- 3 pkt — zastosowanie I zasady do cyklu,
- 4 pkt — interpretacja: praca = pole wewnątrz cyklu.

FZ16 Elektrostatyka: prawo Coulomba i natężenie pola

🔑 Wektorowo, nie skalarnie; ładunek po przekątnej daje pole 2 razy słabsze.

FZ16.1 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Oblicz siłę oddziaływania dwóch ładunków $Q_1 = 2 \mu\text{C}$ i $Q_2 = 3 \mu\text{C}$ odległych o 30 cm ($k = 9 \cdot 10^9$).

ROZWIĄZANIE

$$1. F = k \frac{Q_1 Q_2}{r^2} = 9 \cdot 10^9 \cdot \frac{2 \cdot 10^{-6} \cdot 3 \cdot 10^{-6}}{0,09}.$$

$$2. F = \frac{9 \cdot 10^9 \cdot 6 \cdot 10^{-12}}{0,09} = 0,6 \text{ N}.$$

Odpowiedź: $F = 0,6 \text{ N}$

FZ16.2 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Oblicz natężenie pola elektrycznego w odległości 20 cm od ładunku punkowego $Q = 4 \mu\text{C}$ ($k = 9 \cdot 10^9$).

ROZWIĄZANIE

$$1. E = k \frac{Q}{r^2} = \frac{9 \cdot 10^9 \cdot 4 \cdot 10^{-6}}{0,04} = 9 \cdot 10^5 \frac{\text{N}}{\text{C}}.$$

Odpowiedź: $E = 9 \cdot 10^5 \frac{\text{N}}{\text{C}}$

FZ16.3 ZAMKNIĘTE ★★★

0–1 pkt

Odległość między dwoma ładunkami punktowymi zmniejszono trzykrotnie, a wartość jednego z nich podwojono. Siła oddziaływania:

A. wzrosła 6 razy

B. wzrosła 9 razy

C. wzrosła 12 razy

D. wzrosła 18 razy

ROZWIĄZANIE

$$1. F \propto \frac{Q_1 Q_2}{r^2}.$$

2. Zmiana: $2 \cdot 3^2 = 18$ razy większa.

Odpowiedź: **D**

Dlaczego nie pozostałe? Zmiany mnożą się: ładunek liniowo, odległość kwadratowo.

W czterech wierzchołkach kwadratu umieszczono jednakowe ładunki dodatnie $+Q$. Oceń prawdziwość stwierdzeń.

1.	Natężenie pola elektrycznego w środku kwadratu jest równe zero.	P	F
2.	Potencjał pola elektrycznego w środku kwadratu jest równy zero.	P	F
3.	Na ładunek dodatni umieszczony w środku kwadratu działa zerowa siła wypadkowa.	P	F

ROZWIĄZANIE

1. Natężenie pola w środku kwadratu jest zerowe — prawda (symetria).
2. Potencjał w środku kwadratu jest zerowy — fałsz, potencjały się dodają skalarnie i są dodatnie.
3. Siła działająca na ładunek dodatni umieszczony w środku jest zerowa — prawda.

Odpowiedź: PFP

Dwa jednakowe ładunki $+Q$ umieszczono w odległości $2a$ od siebie. Oblicz natężenie pola w punkcie leżącym dokładnie w połowie odcinka łączącego ładunki i uzasadnij wynik.

ROZWIĄZANIE

1. Wektory natężenia od obu ładunków mają w tym punkcie tę samą wartość $\frac{kQ}{a^2}$.
2. Zwroty są przeciwne (każdy „od” swojego ładunku), więc wektory się znoszą.
3. $\mathbf{E} = 0$.

Odpowiedź: $\mathbf{E} = 0$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie wartości obu natężeń,
- 2 pkt — wniosek o przeciwnych zwrotach i wynik $\mathbf{E} = 0$.

W dwóch przeciwległych wierzchołkach kwadratu o boku a umieszczono ładunki $+Q$ i $-Q$. Wyznacz wartość natężenia pola w środku kwadratu.

ROZWIĄZANIE

1. Odległość od środka do wierzchołka: $r = \frac{a\sqrt{2}}{2}$, więc $r^2 = \frac{a^2}{2}$.

2. Każdy ładunek daje $E_1 = \frac{kQ}{a^2/2} = \frac{2kQ}{a^2}$.

3. Wektory mają ten sam kierunek i zwrot (od $+Q$ do $-Q$), więc się dodają: $E = \frac{4kQ}{a^2}$.

Odpowiedź: $E = \frac{4kQ}{a^2}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie odległości od środka,
- 2 pkt — wartość natężenia od jednego ładunku,
- 3 pkt — zauważenie zgodnych zwrotów i wynik $\frac{4kQ}{a^2}$.

Dwa ładunki $Q_1 = +9 \mu\text{C}$ i $Q_2 = +1 \mu\text{C}$ znajdują się w odległości 40 cm. Oblicz, w jakiej odległości od Q_1 natężenie pola wypadkowego jest równe zero.

ROZWIĄZANIE

1. Punkt leży między ładunkami: $\frac{kQ_1}{x^2} = \frac{kQ_2}{(0,4 - x)^2}$.

2. $\frac{9}{x^2} = \frac{1}{(0,4 - x)^2} \Rightarrow \frac{3}{x} = \frac{1}{0,4 - x}$.

3. $1,2 - 3x = x \Rightarrow x = 0,3 \text{ m} = 30 \text{ cm}$.

Odpowiedź: $x = 30 \text{ cm}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — zapisanie równości natężeń,
- 2 pkt — spierwiastkowanie obu stron,
- 3 pkt — wynik 30 cm od Q_1 .

W trzech wierzchołkach kwadratu o boku a umieszczono ładunki ujemne: $-2q$ (lewy dolny), $-q$ (prawy dolny), $-2q$ (prawy górny). Wyznacz wartość natężenia pola w środku kwadratu S .

ROZWIĄZANIE

1. Odległość każdego ładunku od środka: $r^2 = \frac{a^2}{2}$, więc $E = \frac{2k|Q|}{a^2}$.
2. Pola od dwóch ładunków $-2q$ (leżących na przekątnej po obu stronach środka) mają równe wartości $\frac{4kq}{a^2}$ i przeciwne zwroty — znoszą się.
3. Zostaje pole od $-q$: $E_S = \frac{2kq}{a^2}$, zwrócone do tego ładunku.

Odpowiedź: $E_S = \frac{2kq}{a^2}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie odległości i natężeń od poszczególnych ładunków,
- 2 pkt — zauważenie, że pola od ładunków $-2q$ się znoszą,
- 3 pkt — wynik $\frac{2kq}{a^2}$,
- 4 pkt — podanie kierunku i zwrotu wektora.

Kulka o masie 2 g i ładunku $5\text{ }\mu\text{C}$ wisi na nici w jednorodnym polu elektrycznym o natężeniu poziomym $E = 3000\text{ }\frac{\text{N}}{\text{C}}$ ($g = 10\text{ }\frac{\text{m}}{\text{s}^2}$). Oblicz kąt odchylenia nici od pionu.

ROZWIĄZANIE

1. $F_E = qE = 5 \cdot 10^{-6} \cdot 3000 = 0,015\text{ N}$; $F_g = mg = 0,02\text{ N}$.
2. $\text{tg } \alpha = \frac{F_E}{F_g} = \frac{0,015}{0,02} = 0,75$.
3. $\alpha \approx 36,9^\circ$.

Odpowiedź: $\alpha \approx 37^\circ$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie siły elektrycznej,
- 2 pkt — warunek równowagi i $\text{tg } \alpha$,
- 3 pkt — wynik $\approx 37^\circ$,
- 4 pkt — poprawne jednostki i rysunek sił.

Wykaż, że jeżeli w dwóch sąsiednich wierzchołkach kwadratu o boku a umieścimy ładunki $+Q$ i $-Q$, to wartość natężenia pola w środku kwadratu wynosi $\frac{2\sqrt{2}kQ}{a^2}$.

ROZWIĄZANIE

1. Odległość od środka do każdego z wierzchołków: $r = \frac{a\sqrt{2}}{2}$, więc $E_1 = E_2 = \frac{2kQ}{a^2}$.
2. Wektor od $+Q$ jest skierowany od tego ładunku, wektor od $-Q$ — do niego; oba tworzą kąt 90° (bo wierzchołki są sąsiednie).
3. $E = \sqrt{E_1^2 + E_2^2} = E_1\sqrt{2} = \frac{2\sqrt{2}kQ}{a^2}$. ■

Odpowiedź: dowód

Wskazówka: Kąt między wektorami wynika z geometrii — narysuj je, zanim zaczniesz liczyć.

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie odległości i wartości E_1 , E_2 ,
- 2 pkt — ustalenie kąta między wektorami,
- 3 pkt — dodanie wektorowe,
- 4 pkt — poprawny wynik końcowy.

FZ17 Potencjał, napięcie, praca pola i kondensatory

🔑 $qU = \Delta E_k$; przy v bliskim c licz energię relatywistycznie.

FZ17.1 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Oblicz pracę wykonaną przez pole elektryczne przy przeniesieniu ładunku **2 mC** przez różnicę potencjałów **500 V**.

ROZWIĄZANIE

$$1. W = qU = 2 \cdot 10^{-3} \cdot 500 = 1 \text{ J.}$$

Odpowiedź: $W = 1 \text{ J}$

FZ17.2 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Między okładkami kondensatora odległymi o **2 mm** panuje napięcie **60 V**. Oblicz natężenie pola między okładkami.

ROZWIĄZANIE

$$1. E = \frac{U}{d} = \frac{60}{0,002} = 3 \cdot 10^4 \frac{\text{V}}{\text{m}}.$$

Odpowiedź: $E = 3 \cdot 10^4 \frac{\text{V}}{\text{m}}$

FZ17.3 ZAMKNIĘTE ★★★

0–1 pkt

Kondensator o pojemności **20 μF** naładowano do napięcia **100 V**. Zgromadzona w nim energia wynosi:

A. 0,02 J

B. 0,1 J

C. 0,2 J

D. 2 J

ROZWIĄZANIE

$$1. E = \frac{1}{2} CU^2 = 0,5 \cdot 20 \cdot 10^{-6} \cdot 10^4.$$

$$2. E = 0,1 \text{ J.}$$

Odpowiedź: **B**

Dlaczego nie pozostałe? Energia rośnie z kwadratem napięcia.

FZ17.4 PRAWDA / FAŁSZ ★★★

0–1 pkt

Naładowany kondensator odłączono od źródła, a następnie rozsunięto jego okładki. Oceń prawdziwość stwierdzeń.

1.	Ładunek zgromadzony na okładkach nie zmienia się.	P	F
2.	Pojemność kondensatora rośnie.	P	F
3.	Napięcie między okładkami rośnie.	P	F

ROZWIĄZANIE

1. Ładunek na okładkach nie zmienia się — prawda (kondensator jest odłączony).
2. 2. Pojemność kondensatora rośnie — fałsz, $C = \frac{\epsilon_0 S}{d}$ maleje przy większym d .
3. 3. Napięcie między okładkami rośnie — prawda ($U = \frac{Q}{C}$).

Odpowiedź: PFP**FZ17.5** OTWARTE ★★★

0–2 pkt

Proton rozpędzono z spoczynku napięciem 2000 V ($e = 1,6 \cdot 10^{-19}$ C, $m_p = 1,67 \cdot 10^{-27}$ kg). Oblicz prędkość protonu (nierelatywistycznie).

ROZWIĄZANIE

$$1. eU = \frac{1}{2}mv^2 \Rightarrow v = \sqrt{\frac{2eU}{m}}.$$
$$2. v = \sqrt{\frac{2 \cdot 1,6 \cdot 10^{-19} \cdot 2000}{1,67 \cdot 10^{-27}}} = \sqrt{3,832 \cdot 10^{11}} \approx 6,19 \cdot 10^5 \frac{m}{s}.$$

Odpowiedź: $v \approx 6,2 \cdot 10^5 \frac{m}{s}$ **Schemat punktowania:**

- 1 pkt — bilans energii $eU = \frac{1}{2}mv^2$,
- 2 pkt — wynik z jednostką.

FZ17.6 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Dwa kondensatory o pojemnościach 4 μF i 12 μF połączono szeregowo i podłączono do napięcia 60 V. Oblicz pojemność zastępczą i ładunek zgromadzony na każdym kondensatorze.

ROZWIĄZANIE

$$1. \frac{1}{C} = \frac{1}{4} + \frac{1}{12} = \frac{1}{3} \Rightarrow C = 3 \mu\text{F}.$$
$$2. \text{Przy połączeniu szeregowym ładunek jest wspólny: } Q = CU = 3 \cdot 10^{-6} \cdot 60 = 1,8 \cdot 10^{-4} \text{ C} = 180 \mu\text{C}.$$

Odpowiedź: $C = 3 \mu\text{F}$; $Q = 180 \mu\text{C}$ **Schemat punktowania:**

- 1 pkt — wzór na pojemność zastępczą,
- 2 pkt — $C = 3 \mu\text{F}$,
- 3 pkt — ładunek 180 μC (ten sam na obu).

Kondensator płaski ma okładki o powierzchni $0,02 \text{ m}^2$ odległe o 1 mm ($\epsilon_0 = 8,85 \cdot 10^{-12}$). Oblicz jego pojemność oraz energię zgromadzoną przy napięciu 200 V .

ROZWIĄZANIE

$$1. C = \frac{\epsilon_0 S}{d} = \frac{8,85 \cdot 10^{-12} \cdot 0,02}{10^{-3}} = 1,77 \cdot 10^{-10} \text{ F.}$$

$$2. E = \frac{1}{2} CU^2 = 0,5 \cdot 1,77 \cdot 10^{-10} \cdot 4 \cdot 10^4 \approx 3,54 \cdot 10^{-6} \text{ J.}$$

Odpowiedź: $C \approx 177 \text{ pF}$; $E \approx 3,5 \cdot 10^{-6} \text{ J}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — wzór na pojemność kondensatora płaskiego,
- 2 pkt — obliczenie C ,
- 3 pkt — obliczenie energii.

Elektron wpada równolegle do okładek kondensatora o długości 4 cm z prędkością $2 \cdot 10^7 \frac{\text{m}}{\text{s}}$. Natężenie pola między okładkami wynosi $10^4 \frac{\text{V}}{\text{m}}$ ($e = 1,6 \cdot 10^{-19} \text{ C}$, $m = 9,1 \cdot 10^{-31} \text{ kg}$). Oblicz odchylenie toru elektronu przy wylocie z kondensatora.

ROZWIĄZANIE

$$1. a = \frac{eE}{m} = \frac{1,6 \cdot 10^{-19} \cdot 10^4}{9,1 \cdot 10^{-31}} \approx 1,758 \cdot 10^{15} \frac{\text{m}}{\text{s}^2}.$$

$$2. t = \frac{0,04}{2 \cdot 10^7} = 2 \cdot 10^{-9} \text{ s.}$$

$$3. y = \frac{1}{2} at^2 = 0,5 \cdot 1,758 \cdot 10^{15} \cdot 4 \cdot 10^{-18} \approx 3,5 \cdot 10^{-3} \text{ m} \approx 3,5 \text{ mm.}$$

Odpowiedź: $y \approx 3,5 \text{ mm}$

Wskazówka: To rzut poziomy w polu elektrycznym — ruch jednostajny wzdłuż okładek i jednostajnie zmienny w poprzek.

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie przyspieszenia,
- 2 pkt — czas przelotu,
- 3 pkt — zastosowanie wzoru na rzut poziomy,
- 4 pkt — wynik $\approx 3,5 \text{ mm}$.

Oblicz potencjał w punkcie odległym o 30 cm od ładunku $Q_1 = +6 \mu\text{C}$ i o 60 cm od ładunku $Q_2 = -12 \mu\text{C}$ ($k = 9 \cdot 10^9$).

ROZWIĄZANIE

- $V_1 = k \frac{Q_1}{r_1} = \frac{9 \cdot 10^9 \cdot 6 \cdot 10^{-6}}{0,3} = 1,8 \cdot 10^5 \text{ V}.$
- $V_2 = k \frac{Q_2}{r_2} = \frac{9 \cdot 10^9 \cdot (-12 \cdot 10^{-6})}{0,6} = -1,8 \cdot 10^5 \text{ V}.$
- Potencjały dodają się skalarnie: $V = V_1 + V_2 = 0$.

Odpowiedź: $V = 0$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — wzór na potencjał ładunku punkowego,
- 2 pkt — obliczenie obu potencjałów ze znakami,
- 3 pkt — dodanie skalarne,
- 4 pkt — wynik $V = 0$ z komentarzem, że natężenie nie jest zerowe.

Kondensator o pojemności C naładowany do napięcia U odłączono od źródła i połączono równolegle z identycznym, nienaładowanym kondensatorem. Wykaż, że energia zgromadzona w układzie zmalała dwukrotnie, i wyjaśnij, gdzie się podziła.

ROZWIĄZANIE

- Ładunek jest zachowany: $Q = CU$ rozkłada się na dwa kondensatory o łącznej pojemności $2C$.
- Nowe napięcie: $U_2 = \frac{Q}{2C} = \frac{U}{2}$.
- $E_1 = \frac{1}{2}CU^2$, $E_2 = \frac{1}{2}(2C)\left(\frac{U}{2}\right)^2 = \frac{1}{4}CU^2 = \frac{1}{2}E_1$. ■
- Brakująca energia wydzielona się jako ciepło w przewodach (i w postaci promieniowania) podczas przepływu ładunku.

Odpowiedź: $E_2 = \frac{1}{2}E_1$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — zauważenie zachowania ładunku,
- 2 pkt — obliczenie nowego napięcia,
- 3 pkt — porównanie energii,
- 4 pkt — wyjaśnienie, gdzie zniknęła energia.

FZ18 Prąd stały: obwody, opór i moc

 Najpierw opór zastępczy, potem prąd główny, dopiero na końcu gałęzie.

FZ18.1 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Oblicz opór zastępczy dwóch oporników $6\ \Omega$ i $3\ \Omega$ połączonych równolegle.

ROZWIĄZANIE

$$1. \frac{1}{R} = \frac{1}{6} + \frac{1}{3} = \frac{1}{2} \Rightarrow R = 2\ \Omega.$$

Odpowiedź: $R = 2\ \Omega$

FZ18.2 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Przez opornik $20\ \Omega$ płynie prąd $0,5\ \text{A}$. Oblicz moc wydzielaną na oporniku.

ROZWIĄZANIE

$$1. P = I^2 R = 0,25 \cdot 20 = 5\ \text{W}.$$

Odpowiedź: $P = 5\ \text{W}$

FZ18.3 ZAMKNIĘTE ★★★

0–1 pkt

Do źródła o stałym napięciu podłączono dwa jednakowe oporniki — raz szeregowo, raz równolegle. Moc pobierana w połączeniu równoległym jest większa od mocy w połączeniu szeregowym:

- A. 2 razy B. 3 razy C. 4 razy D. tyle samo

ROZWIĄZANIE

1. Szeregowo $R_s = 2R$, równolegle $R_r = \frac{R}{2}$ — stosunek oporów wynosi 4.

2. $P = \frac{U^2}{R}$, więc moc jest 4 razy większa.

Odpowiedź: **C**

Dlaczego nie pozostałe? Opór zmienia się czterokrotnie, a moc jest odwrotnie proporcjonalna do oporu.

FZ18.4 PRAWDA / FAŁSZ ★★★

0–1 pkt

W obwodzie opornik R_1 połączono szeregowo z równoległym połączeniem R_2 i R_3 . Oceń prawdziwość stwierdzeń.

1.	Natężenie prądu płynącego przez R_1 jest równe sumie natężeń prądów przez R_2 i R_3 .	P	F
2.	Napięcie na R_1 jest równe napięciu na R_2 .	P	F
3.	Napięcia na R_2 i R_3 są sobie równe.	P	F

ROZWIĄZANIE

1. Prąd przez R_1 jest równy sumie prądów przez R_2 i R_3 — prawda (I prawo Kirchhoffa).
2. Napięcie na R_1 jest równe napięciu na R_2 — fałsz, R_1 jest w innej gałęzi.
3. Napięcia na R_2 i R_3 są równe — prawda (połączenie równoległe).

Odpowiedź: PFP

FZ18.5 OTWARTE ★★★

0–2 pkt

Ogniwo o SEM $\varepsilon = 12 \text{ V}$ i oporze wewnętrznym $r = 0,5 \Omega$ zasila opornik $R = 5,5 \Omega$. Oblicz natężenie prądu i napięcie na zaciskach ogniwa.

ROZWIĄZANIE

1. $I = \frac{\varepsilon}{R + r} = \frac{12}{6} = 2 \text{ A}$.
2. $U = \varepsilon - Ir = 12 - 1 = 11 \text{ V}$.

Odpowiedź: $I = 2 \text{ A}$; $U = 11 \text{ V}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — równanie obwodu i obliczenie prądu,
- 2 pkt — napięcie na zaciskach.

FZ18.6 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Drut wolframowy o średnicy $30 \mu\text{m}$ ma w temperaturze 300 K opór 63Ω . Opór właściwy wolframu wynosi $\rho = 5,6 \cdot 10^{-8} \Omega \cdot \text{m}$. Oblicz długość drutu.

ROZWIĄZANIE

1. $S = \frac{\pi d^2}{4} = \frac{\pi \cdot (3 \cdot 10^{-5})^2}{4} \approx 7,069 \cdot 10^{-10} \text{ m}^2$.
2. $l = \frac{RS}{\rho} = \frac{63 \cdot 7,069 \cdot 10^{-10}}{5,6 \cdot 10^{-8}} \approx 0,795 \text{ m}$.

Odpowiedź: $l \approx 0,8 \text{ m}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie pola przekroju ze średnicy,
- 2 pkt — przekształcenie wzoru na opór,
- 3 pkt — wynik $\approx 0,8 \text{ m}$.

FZ18.7 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Trzy oporniki $R_1 = 4 \Omega$, $R_2 = 6 \Omega$, $R_3 = 12 \Omega$ połączono: R_1 szeregowo z równoległym połączeniem R_2 i R_3 . Do obwodu przyłożono napięcie 16 V . Oblicz prąd płynący przez każdy opornik.

ROZWIĄZANIE

$$1. R_{23} = \frac{6 \cdot 12}{18} = 4 \Omega, R_z = 8 \Omega.$$

$$2. I_1 = \frac{16}{8} = 2 \text{ A}.$$

$$3. U_{23} = 2 \cdot 4 = 8 \text{ V, więc } I_2 = \frac{8}{6} = \frac{4}{3} \approx 1,33 \text{ A, } I_3 = \frac{8}{12} = \frac{2}{3} \approx 0,67 \text{ A}.$$

Odpowiedź: $I_1 = 2 \text{ A}$; $I_2 = \frac{4}{3} \text{ A}$; $I_3 = \frac{2}{3} \text{ A}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — opór zastępczy,
- 2 pkt — prąd główny,
- 3 pkt — prądy w gałęziach (suma zgodna z I_1).

FZ18.8 OTWARTE ★★★

0–4 pkt

W obwodzie z poprzedniego zadania przerwano gałąź z opornikiem R_3 . Oblicz nowe natężenie prądu głównego oraz iloraz $\frac{I_2}{I_1}$ wskazań amperomierza po i przed przerwaniem.

ROZWIĄZANIE

$$1. \text{ Po przerwaniu: } R_z = R_1 + R_2 = 10 \Omega.$$

$$2. I = \frac{16}{10} = 1,6 \text{ A}.$$

$$3. \frac{1,6}{2} = 0,8 \text{ — prąd zmalał, bo opór zastępczy wzrósł.}$$

Odpowiedź: $I = 1,6 \text{ A}$; iloraz = $0,8$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — nowy opór zastępczy,
- 2 pkt — nowy prąd,
- 3 pkt — iloraz $0,8$,
- 4 pkt — uzasadnienie kierunku zmiany.

Grzałka o mocy **2000 W** podgrzewa **2** litry wody od **20°C** do **100°C** ($c_w = 4200 \frac{\text{J}}{\text{kg}\cdot\text{K}}$). Oblicz czas grzania przy sprawności **80%**.

ROZWIĄZANIE

1. $Q = mc\Delta T = 2 \cdot 4200 \cdot 80 = 672\,000 \text{ J}$.
2. Moc użyteczna: $P_u = 0,8 \cdot 2000 = 1600 \text{ W}$.
3. $t = \frac{672000}{1600} = 420 \text{ s} = 7 \text{ min}$.

Odpowiedź: $t = 420 \text{ s} = 7 \text{ min}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie ciepła potrzebnego do ogrzania wody,
- 2 pkt — uwzględnienie sprawności,
- 3 pkt — obliczenie czasu,
- 4 pkt — zamiana na minuty.

Dwie żarówki o mocach nominalnych **40 W** i **100 W** (obie na **230 V**) połączono szeregowo i podłączono do napięcia **230 V**. Wykaż, że jaśniej świeci żarówka o mniejszej mocy nominalnej.

ROZWIĄZANIE

1. Opory: $R_{40} = \frac{230^2}{40} \approx 1322 \, \Omega$, $R_{100} = \frac{230^2}{100} \approx 529 \, \Omega$.
2. W połączeniu szeregowym prąd jest wspólny, a moc $P = I^2 R$.
3. Zatem większą moc wydziela większy opór, czyli żarówka **40 W**. ■
4. Liczbowo: $I = \frac{230}{1851} \approx 0,124 \text{ A}$, $P_{40} \approx 20,4 \text{ W}$, $P_{100} \approx 8,2 \text{ W}$.

Odpowiedź: jaśniej świeci żarówka **40 W**

Wskazówka: Nominalna moc dotyczy pracy przy **230 V** — w innym obwodzie wszystko się zmienia.

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie oporów obu żarówek,
- 2 pkt — zauważenie wspólnego prądu,
- 3 pkt — zastosowanie $P = I^2 R$,
- 4 pkt — wniosek z uzasadnieniem.

FZ19 Pole magnetyczne: siła Lorentza i elektrodynamiczna

🔑 $qvB = \frac{mv^2}{r}$; w okresie prędkość się skraca.

FZ19.1 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Oblicz siłę działającą na elektron poruszający się prostopadle do pola magnetycznego o indukcji **0,2 T** z prędkością $10^6 \frac{m}{s}$ ($e = 1,6 \cdot 10^{-19} C$).

ROZWIĄZANIE

$$1. F = evB = 1,6 \cdot 10^{-19} \cdot 10^6 \cdot 0,2 = 3,2 \cdot 10^{-14} N.$$

Odpowiedź: $F = 3,2 \cdot 10^{-14} N$

FZ19.2 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Przewodnik o długości **0,5 m**, przez który płynie prąd **4 A**, umieszczono prostopadle do pola o indukcji **0,3 T**. Oblicz siłę elektrodynamiczną.

ROZWIĄZANIE

$$1. F = BIl = 0,3 \cdot 4 \cdot 0,5 = 0,6 N.$$

Odpowiedź: $F = 0,6 N$

FZ19.3 ZAMKNIĘTE ★★★

0–1 pkt

W odległości r_1 od prostoliniowego przewodnika indukcja pola wynosi B_1 . W odległości $r_2 = 4r_1$ indukcja wynosi:

A. $\frac{B_1}{2}$

B. $\frac{B_1}{4}$

C. $\frac{B_1}{8}$

D. $\frac{B_1}{16}$

ROZWIĄZANIE

$$1. B = \frac{\mu_0 I}{2\pi r}, \text{ więc } B \propto \frac{1}{r}.$$

$$2. B_2 = \frac{B_1}{4}.$$

Odpowiedź: **B**

Dlaczego nie pozostałe? To pole przewodnika, a nie ładunku punktowego — maleje jak $\frac{1}{r}$.

FZ19.4 PRAWDA / FAŁSZ ★★★

0–1 pkt

Naładowana cząstka porusza się po okręgu w jednorodnym polu magnetycznym. Oceń prawdziwość stwierdzeń.

1.	Siła Lorentza wykonuje pracę nad cząstką.	P	F
2.	Wartość prędkości cząstki jest stała.	P	F
3.	Okres obiegu cząstki nie zależy od wartości jej prędkości.	P	F

ROZWIĄZANIE

1. Siła Lorentza wykonuje pracę — fałsz, jest prostopadła do prędkości.
2. Wartość prędkości cząstki jest stała — prawda.
3. Okres obiegu nie zależy od prędkości cząstki — prawda.

Odpowiedź: FPP

FZ19.5 OTWARTE ★★★

0–2 pkt

Proton o prędkości $2 \cdot 10^6 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ wpada prostopadle do pola magnetycznego o indukcji $0,5 \text{ T}$ ($m_p = 1,67 \cdot 10^{-27} \text{ kg}$, $e = 1,6 \cdot 10^{-19} \text{ C}$). Oblicz promień toru.

ROZWIĄZANIE

$$1. r = \frac{mv}{eB} = \frac{1,67 \cdot 10^{-27} \cdot 2 \cdot 10^6}{1,6 \cdot 10^{-19} \cdot 0,5}.$$

$$2. r = \frac{3,34 \cdot 10^{-21}}{8 \cdot 10^{-20}} \approx 0,0418 \text{ m} \approx 4,2 \text{ cm}.$$

Odpowiedź: $r \approx 4,2 \text{ cm}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — wzór na promień toru,
- 2 pkt — wynik z jednostką.

FZ19.6 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Wykaż, że wartość prędkości cząstki naładowanej poruszającej się w jednorodnym polu magnetycznym jest stała, powołując się na własności siły Lorentza.

ROZWIĄZANIE

1. Siła Lorentza jest w każdej chwili prostopadła do wektora prędkości.
2. Praca siły prostopadłej do przemieszczenia jest zerowa: $W = F s \cos 90^\circ = 0$.
3. Z twierdzenia o pracy i energii kinetycznej: $\Delta E_k = W = 0$, więc $E_k = \frac{1}{2}mv^2$ jest stała.
4. Skoro masa się nie zmienia, wartość prędkości też jest stała. ■

Odpowiedź: dowód

Schemat punktowania:

- 1 pkt — stwierdzenie prostopadłości siły do prędkości,
- 2 pkt — wniosek o zerowej pracy,
- 3 pkt — powołanie się na twierdzenie o pracy i energii kinetycznej.

FZ19.7 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Elektron przyspieszony napięciem **1000 V** wpada prostopadłe do pola magnetycznego o indukcji **2 mT** ($m_e = 9,11 \cdot 10^{-31}$ kg, $e = 1,6 \cdot 10^{-19}$ C). Oblicz promień jego toru.

ROZWIĄZANIE

$$1. eU = \frac{1}{2}mv^2 \Rightarrow v = \sqrt{\frac{2eU}{m}} = \sqrt{\frac{2 \cdot 1,6 \cdot 10^{-19} \cdot 1000}{9,11 \cdot 10^{-31}}} \approx 1,875 \cdot 10^7 \frac{\text{m}}{\text{s}}.$$

$$2. r = \frac{mv}{eB} = \frac{9,11 \cdot 10^{-31} \cdot 1,875 \cdot 10^7}{1,6 \cdot 10^{-19} \cdot 2 \cdot 10^{-3}} \approx 0,0534 \text{ m}.$$

Odpowiedź: $r \approx 5,3 \text{ cm}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie prędkości z napięcia przyspieszającego,
- 2 pkt — wzór na promień,
- 3 pkt — wynik $\approx 5,3 \text{ cm}$.

FZ19.8 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Proton porusza się po dwóch kolejnych półokręgach o promieniach $r_1 = 10 \text{ cm}$ i $r_2 = 20 \text{ cm}$, z tą samą prędkością. Oblicz stosunek indukcji pól magnetycznych $\frac{B_1}{B_2}$ na tych półokręgach.

ROZWIĄZANIE

$$1. r = \frac{mv}{qB}, \text{ więc przy tej samej prędkości } B \propto \frac{1}{r}.$$

$$2. \frac{B_1}{B_2} = \frac{r_2}{r_1} = \frac{20}{10} = 2.$$

Odpowiedź: $\frac{B_1}{B_2} = 2$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — wzór na promień toru,
- 2 pkt — zauważenie odwrotnej proporcjonalności,
- 3 pkt — wynik **2**.

FZ19.9 OTWARTE ★★★

0–4 pkt

Przez dwa równoległe przewody oddległe o **10 cm** płyną prądy **5 A** i **8 A** w tę samą stronę ($\mu_0 = 4\pi \cdot 10^{-7}$). Oblicz siłę działającą na **1 m** długości jednego z przewodników i podaj, czy jest to przyciąganie, czy odpychanie.

ROZWIĄZANIE

1. Pole od pierwszego przewodnika: $B = \frac{\mu_0 I_1}{2\pi r} = \frac{4\pi \cdot 10^{-7} \cdot 5}{2\pi \cdot 0,1} = 10^{-5} \text{ T}$.
2. $F = BI_2 l = 10^{-5} \cdot 8 \cdot 1 = 8 \cdot 10^{-5} \text{ N}$.
3. Prądy o zgodnych zwrotach — przewody się przyciągają.

Odpowiedź: $F = 8 \cdot 10^{-5} \text{ N}$; przyciąganie

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie indukcji pola od pierwszego przewodnika,
- 2 pkt — zastosowanie wzoru na siłę elektrodynamiczną,
- 3 pkt — wynik liczbowy,
- 4 pkt — określenie charakteru oddziaływania.

FZ19.10 OTWARTE ★★★

0–4 pkt

Wykaż, że okres obiegu naładowanej cząstki w jednorodnym polu magnetycznym nie zależy od jej prędkości, i wyjaśnij, dlaczego ta własność umożliwia działanie cyklotronu.

ROZWIĄZANIE

1. $qvB = \frac{mv^2}{r} \Rightarrow r = \frac{mv}{qB}$.
2. $T = \frac{2\pi r}{v} = \frac{2\pi}{v} \cdot \frac{mv}{qB} = \frac{2\pi m}{qB}$ — prędkość się skraca. ■
3. Dzięki temu cząstka wraca do szczeliny przyspieszającej zawsze po tym samym czasie, więc napięcie zmienne o stałej częstotliwości może ją rozpędzać w każdym półobiegu.

Odpowiedź: $T = \frac{2\pi m}{qB}$

Wskazówka: Ta niezależność przestaje obowiązywać przy prędkościach relatywistycznych — stąd synchrotron.

Schemat punktowania:

- 1 pkt — przyrównanie sił i wyznaczenie promienia,
- 2 pkt — wyprowadzenie wzoru na okres,
- 3 pkt — jawne wskazanie, że v się skraca,
- 4 pkt — wyjaśnienie działania cyklotronu.

FZ20 Indukcja elektromagnetyczna i prąd przemienny

🔑 Moc średnia z wartości skutecznych: $P = \frac{U_0^2}{2R}$.

FZ20.1 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★

0–2 pkt

Strumień magnetyczny przez ramkę zmalał z **0,8 Wb** do **0,2 Wb** w czasie **0,3 s**. Oblicz wartość SEM indukcji.

ROZWIĄZANIE

$$1. |\varepsilon| = \frac{|\Delta\Phi|}{\Delta t} = \frac{0,6}{0,3} = 2 \text{ V.}$$

Odpowiedź: $\varepsilon = 2 \text{ V}$

FZ20.2 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★

0–2 pkt

Napięcie w sieci ma wartość skuteczną **230 V**. Oblicz amplitudę tego napięcia.

ROZWIĄZANIE

$$1. U_0 = U_{sk}\sqrt{2} = 230 \cdot 1,414 \approx 325 \text{ V.}$$

Odpowiedź: $U_0 \approx 325 \text{ V}$

FZ20.3 ZAMKNIĘTE ★★

0–1 pkt

Transformator ma **1000** zwojów w uzwojeniu pierwotnym i **50** w wtórnym. Przy napięciu **230 V** na wejściu napięcie wyjściowe wynosi:

A. 11,5 V

B. 23 V

C. 4600 V

D. 230 V

ROZWIĄZANIE

$$1. \frac{U_1}{U_2} = \frac{n_1}{n_2} \Rightarrow U_2 = 230 \cdot \frac{50}{1000}.$$

$$2. U_2 = 11,5 \text{ V.}$$

Odpowiedź: **A**

Dlaczego nie pozostałe? To transformator obniżający napięcie.

FZ20.4 PRAWDA / FAŁSZ ★★★

0–1 pkt

Magnes zbliża się biegunem północnym do nieruchomej, zamkniętej pętli przewodzącej. Oceń prawdziwość stwierdzeń.

1.	W pętli płynie prąd indukcyjny.	P	F
2.	Prąd indukcyjny płynie w takim kierunku, że pętla odpycha zbliżający się magnes.	P	F
3.	Po zatrzymaniu magnesu przed pętlą prąd indukcyjny nadal płynie.	P	F

ROZWIĄZANIE

1. W pętli płynie prąd indukcyjny — prawda, strumień się zmienia.
2. Prąd płynie tak, by odpychać magnes — prawda (reguła Lenza).
3. Po zatrzymaniu magnesu prąd nadal płynie — fałsz, brak zmiany strumienia.

Odpowiedź: PPF

FZ20.5 OTWARTE ★★★

0–2 pkt

Ramka o powierzchni $0,02 \text{ m}^2$ znajduje się w polu o indukcji $0,5 \text{ T}$ prostopadłym do jej płaszczyzny. Ramkę obrócono o 90° w czasie $0,1 \text{ s}$. Oblicz średnią SEM indukcji.

ROZWIĄZANIE

1. $\Phi_1 = BS = 0,5 \cdot 0,02 = 0,01 \text{ Wb}$, $\Phi_2 = 0$ (płaszczyzna równoległa do $\vec{B}$).
2. $|\epsilon| = \frac{0,01}{0,1} = 0,1 \text{ V}$.

Odpowiedź: $\epsilon = 0,1 \text{ V}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie zmiany strumienia,
- 2 pkt — wynik $0,1 \text{ V}$.

FZ20.6 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Napięcie w obwodzie prądu przemiennego ma postać $U(t) = 20 \text{ V} \cdot \sin\left(314 \frac{1}{s} \cdot t\right)$, a opór obwodu wynosi 50Ω . Oblicz częstotliwość prądu i średnią moc wydzielaną na oporniku.

ROZWIĄZANIE

1. $f = \frac{\omega}{2\pi} = \frac{314}{6,283} \approx 50 \text{ Hz}$.
2. $P = \frac{U_0^2}{2R} = \frac{400}{100} = 4 \text{ W}$.

Odpowiedź: $f \approx 50 \text{ Hz}$; $P = 4 \text{ W}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie częstotliwości,
- 2 pkt — wzór na moc średnią,
- 3 pkt — wynik 4 W .

Pręt o długości $0,4$ m przesuwa się z prędkością $3 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ prostopadle do pola o indukcji $0,25$ T, zwierając obwód o oporze 2Ω . Oblicz SEM indukcji, natężenie prądu i moc wydzielaną w obwodzie.

ROZWIĄZANIE

$$1. \varepsilon = Blv = 0,25 \cdot 0,4 \cdot 3 = 0,3 \text{ V.}$$

$$2. I = \frac{0,3}{2} = 0,15 \text{ A.}$$

$$3. P = \varepsilon I = 0,3 \cdot 0,15 = 0,045 \text{ W.}$$

Odpowiedź: $\varepsilon = 0,3 \text{ V}$; $I = 0,15 \text{ A}$; $P = 0,045 \text{ W}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — wzór $\varepsilon = Blv$,
- 2 pkt — natężenie prądu,
- 3 pkt — moc.

Transformator obniża napięcie z 230 V do 12 V. Uzwojenie pierwotne ma 1150 zwojów, a sprawność transformatora wynosi 100% . Oblicz liczbę zwojów uzwojenia wtórnego oraz prąd w uzwojeniu pierwotnym, gdy w obwodzie wtórnym płynie prąd 2 A.

ROZWIĄZANIE

$$1. n_2 = n_1 \frac{U_2}{U_1} = 1150 \cdot \frac{12}{230} = 60.$$

$$2. \text{Moc się nie zmienia: } U_1 I_1 = U_2 I_2 \Rightarrow I_1 = \frac{12 \cdot 2}{230} \approx 0,104 \text{ A.}$$

Odpowiedź: $n_2 = 60$; $I_1 \approx 0,104 \text{ A}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — równanie transformatora,
- 2 pkt — $n_2 = 60$,
- 3 pkt — bilans mocy,
- 4 pkt — $I_1 \approx 0,10 \text{ A}$.

FZ20.9 OTWARTE ★★★

0–4 pkt

Ramka o **200** zwojach i powierzchni **$0,01 \text{ m}^2$** obraca się w polu o indukcji **$0,4 \text{ T}$** z częstotliwością **50 Hz** . Oblicz amplitudę SEM indukowanej w ramce.

ROZWIĄZANIE

1. $\varepsilon_0 = NBS\omega$, gdzie $\omega = 2\pi f = 314 \frac{1}{s}$.
2. $\varepsilon_0 = 200 \cdot 0,4 \cdot 0,01 \cdot 314 \approx 251 \text{ V}$.

Odpowiedź: $\varepsilon_0 \approx 251 \text{ V}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — wzór na amplitudę SEM,
- 2 pkt — obliczenie ω ,
- 3 pkt — podstawienie danych,
- 4 pkt — wynik $\approx 251 \text{ V}$.

FZ20.10 OTWARTE ★★★

0–4 pkt

Wykaż, że reguła Lenza jest konsekwencją zasady zachowania energii, rozważając magnes zbliżany do zamkniętej pętli przewodzącej.

ROZWIĄZANIE

1. Załóżmy przeciwnie: prąd indukcyjny płynie tak, że pętla **przyciąga** zbliżający się magnes.
2. Wtedy magnes byłby przyspieszany, co zwiększałoby zmianę strumienia i prąd — a ten przyspieszałby magnes jeszcze bardziej.
3. Układ samoczynnie zwiększałby swoją energię kinetyczną i elektryczną bez dostarczania energii z zewnątrz — sprzeczność z zasadą zachowania energii.
4. Zatem prąd musi płynąć tak, by przeciwdziałać zmianie: pętla odpycha zbliżający się magnes, a energia elektryczna pochodzi z pracy wykonanej przeciw tej sile. ■

Odpowiedź: dowód

Wskazówka: CKE lubi to rozumowanie — kluczowe jest zdanie o źródle energii prądu indukcyjnego.

Schemat punktowania:

- 1 pkt — przyjęcie założenia przeciwnego,
- 2 pkt — wskazanie samowzmacniającego się procesu,
- 3 pkt — wskazanie sprzeczności z zasadą zachowania energii,
- 4 pkt — wniosek i wskazanie źródła energii prądu indukcyjnego.

FZ21 Optyka geometryczna: załamanie i soczewki

🔑 Kąty od normalnej; w soczewce $x + y = d$ i $y = px$.

FZ21.1 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Oblicz prędkość światła w szkle o współczynniku załamania $n = 1,5$ ($c = 3 \cdot 10^8 \frac{\text{m}}{\text{s}}$).

ROZWIĄZANIE

$$1. v = \frac{c}{n} = \frac{3 \cdot 10^8}{1,5} = 2 \cdot 10^8 \frac{\text{m}}{\text{s}}.$$

Odpowiedź: $v = 2 \cdot 10^8 \frac{\text{m}}{\text{s}}$

FZ21.2 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Oblicz kąt graniczny dla granicy szkło ($n = 1,5$) – powietrze ($n = 1$).

ROZWIĄZANIE

$$1. \sin \alpha_{gr} = \frac{1}{1,5} = 0,667 \Rightarrow \alpha_{gr} \approx 41,8^\circ.$$

Odpowiedź: $\alpha_{gr} \approx 41,8^\circ$

FZ21.3 ZAMKNIĘTE ★★★

0–1 pkt

Przedmiot umieszczono w odległości **30** cm od soczewki skupiającej o ogniskowej **10** cm. Obraz powstanie w odległości:

A. 15 cm

B. 20 cm

C. 30 cm

D. 7,5 cm

ROZWIĄZANIE

$$1. \frac{1}{y} = \frac{1}{10} - \frac{1}{30} = \frac{3-1}{30} = \frac{2}{30}.$$

$$2. y = 15 \text{ cm}.$$

Odpowiedź: **A**

Dlaczego nie pozostałe? Równanie soczewki z $x = 30$ cm i $f = 10$ cm.

Promień światła przechodzi z powietrza do wody. Oceń prawdziwość stwierdzeń.

1.	Kąt załamania jest mniejszy od kąta padania.	P	F
2.	Częstotliwość światła maleje.	P	F
3.	Długość fali świetlnej maleje.	P	F

ROZWIĄZANIE

1. Kąt załamania jest mniejszy od kąta padania — prawda (woda jest gęstsza optycznie).
2. Częstotliwość światła maleje — fałsz, nie zmienia się.
3. Długość fali świetlnej maleje — prawda ($\lambda = \frac{v}{f}$, a v maleje).

Odpowiedź: PFP

Promień pada z powietrza na szkło pod kątem 60° i załamuje się pod kątem 35° . Oblicz współczynnik załamania szkła i prędkość światła w tym szkłe.

ROZWIĄZANIE

$$1. n = \frac{\sin 60^\circ}{\sin 35^\circ} = \frac{0,866}{0,574} \approx 1,51.$$

$$2. v = \frac{c}{n} = \frac{3 \cdot 10^8}{1,51} \approx 1,99 \cdot 10^8 \frac{\text{m}}{\text{s}}.$$

Odpowiedź: $n \approx 1,51$; $v \approx 1,99 \cdot 10^8 \frac{\text{m}}{\text{s}}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — zastosowanie prawa Snella,
- 2 pkt — obliczenie n i prędkości.

Przedmiot o wysokości 2 cm umieszczono 15 cm przed soczewką skupiającą o ogniskowej 10 cm. Oblicz położenie, powiększenie i wysokość obrazu.

ROZWIĄZANIE

$$1. \frac{1}{y} = \frac{1}{10} - \frac{1}{15} = \frac{3-2}{30} = \frac{1}{30} \Rightarrow y = 30 \text{ cm.}$$

$$2. p = \frac{y}{x} = \frac{30}{15} = 2.$$

$$3. h' = 2 \cdot 2 = 4 \text{ cm (obraz rzeczywisty, odwrócony).}$$

Odpowiedź: $y = 30 \text{ cm}$; $p = 2$; $h' = 4 \text{ cm}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — równanie soczewki,
- 2 pkt — $y = 30 \text{ cm}$,
- 3 pkt — powiększenie i wysokość obrazu.

Dioda umieszczona tuż pod powierzchnią szklanej kuli ($n = 1,50$) świeci we wszystkich kierunkach do jej wnętrza. Oblicz kąt graniczny dla granicy szkło–powietrze oraz wyjaśnij, dlaczego światło wychodzi tylko przez fragment powierzchni kuli.

ROZWIĄZANIE

1. $\sin \alpha_{gr} = \frac{n_{pow}}{n_{sz}} = \frac{1}{1,5} \Rightarrow \alpha_{gr} \approx 41,8^\circ$.

2. Promienie padające na powierzchnię kuli pod kątem większym od granicznego ulegają całkowitemu wewnętrznemu odbiciu i wracają do wnętrza.

3. Dlatego na zewnątrz wychodzą tylko promienie trafiające w ograniczony obszar (łuk) powierzchni.

Odpowiedź: $\alpha_{gr} \approx 41,8^\circ$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — wzór na kąt graniczny,
- 2 pkt — obliczenie $\approx 41,8^\circ$,
- 3 pkt — wyjaśnienie z całkowitym wewnętrznym odbiciem.

Kulę szklaną z poprzedniego zadania zanurzano w wodzie ($n_w = 1,33$). Ustal, czy kąt graniczny wzrośnie, czy zmaleje, i czy pole powierzchni, przez którą wychodzi światło, się zwiększy, czy zmniejszy. Odpowiedź uzasadnij rachunkiem.

ROZWIĄZANIE

1. W wodzie: $\sin \alpha_{gr} = \frac{1,33}{1,50} = 0,8867 \Rightarrow \alpha_{gr} \approx 62,5^\circ$.

2. Kąt graniczny wzrósł (z $41,8^\circ$), bo różnica współczynników jest mniejsza.

3. Więcej promieni spełnia warunek wyjścia, więc pole powierzchni, przez którą wychodzi światło, się zwiększy.

Odpowiedź: kąt graniczny wzrośnie do $\approx 62,5^\circ$, pole się zwiększy

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie nowego kąta granicznego,
- 2 pkt — porównanie z poprzednim wynikiem,
- 3 pkt — wniosek o zwiększeniu pola powierzchni.

Dwie soczewki skupiające o ogniskowych $f_1 = 15$ cm i $f_2 = 40$ cm ustawiono tak, że mają wspólne ognisko. Na pierwszą pada wiązka równoległa do osi o szerokości $d_1 = 2,25$ mm. Oblicz szerokość wiązki wychodzącej z drugiej soczewki.

ROZWIĄZANIE

1. Wiązka równoległa skupia się w ognisku pierwszej soczewki, a następnie rozbiega się do drugiej i wychodzi znów równoległa.
2. Z podobieństwa trójkątów: $\frac{d_2}{d_1} = \frac{f_2}{f_1}$.
3. $d_2 = 2,25 \cdot \frac{40}{15} = 6$ mm.

Odpowiedź: $d_2 = 6$ mm

Schemat punktowania:

- 1 pkt — zauważenie, że wiązka wychodzi równoległa,
- 2 pkt — wykorzystanie podobieństwa trójkątów,
- 3 pkt — zapisanie proporcji $\frac{d_2}{d_1} = \frac{f_2}{f_1}$,
- 4 pkt — wynik 6 mm.

Wykaż, że dla ustalonej odległości d przedmiotu od ekranu istnieją dwa położenia soczewki skupiającej dające ostry obraz (gdy $d > 4f$), i podaj związek między powiększeniami w tych położeniach.

ROZWIĄZANIE

1. Z $\frac{1}{f} = \frac{1}{x} + \frac{1}{d-x}$ otrzymujemy $x^2 - dx + fd = 0$.
2. $\Delta = d^2 - 4fd = d(d - 4f) > 0$ dla $d > 4f$, więc są dwa różne rozwiązania x_1, x_2 .
3. Z wzorów Viète'a $x_1 + x_2 = d$, zatem $x_2 = d - x_1 = y_1$ — położenia są „zamienione”.
4. Stąd $p_1 = \frac{y_1}{x_1}$ oraz $p_2 = \frac{y_2}{x_2} = \frac{x_1}{y_1} = \frac{1}{p_1}$, czyli $p_1 p_2 = 1$. ■

Odpowiedź: $p_1 p_2 = 1$

Wskazówka: To metoda Bessela wyznaczania ogniskowej — w 2022 r. CKE pytała dokładnie o drugie położenie.

Schemat punktowania:

- 1 pkt — sprowadzenie do równania kwadratowego,
- 2 pkt — warunek $\Delta > 0$ i $d > 4f$,
- 3 pkt — zauważenie symetrii $x \leftrightarrow y$,
- 4 pkt — wykazanie $p_1 p_2 = 1$.

FZ22 Optyka falowa: interferencja, dyfrakcja, polaryzacja

🔑 Najpierw połowa, potem $\cos^2$; amplituda to pierwiastek z natężenia.

FZ22.1 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Światło niespolaryzowane o natężeniu I przechodzi przez polaryzator. Podaj natężenie światła po polaryzatorze.

ROZWIĄZANIE

1. Polaryzator przepuszcza średnio połowę natężenia światła niespolaryzowanego: $I_1 = \frac{1}{2}I$.

Odpowiedź: $I_1 = \frac{1}{2}I$

FZ22.2 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Siatka dyfrakcyjna ma 500 rys na milimetr. Oblicz jej stałą.

ROZWIĄZANIE

$$1. d = \frac{10^{-3} \text{ m}}{500} = 2 \cdot 10^{-6} \text{ m.}$$

Odpowiedź: $d = 2 \cdot 10^{-6} \text{ m}$

FZ22.3 ZAMKNIĘTE ★★★

0–1 pkt

Dwa polaryzatory ustawiono pod kątem 60° . Światło spolaryzowane o natężeniu I_1 pada na drugi z nich. Natężenie po przejściu wynosi:

A. $0,87I_1$

B. $0,5I_1$

C. $0,25I_1$

D. 0

ROZWIĄZANIE

$$1. I_2 = I_1 \cos^2 60^\circ = I_1 \cdot 0,25.$$

Odpowiedź: C

Dlaczego nie pozostałe? Prawo Malusa z $\cos 60^\circ = 0,5$.

FZ22.4 PRAWDA / FAŁSZ ★★★

0–1 pkt

Rozważamy zjawiska falowe światła. Oceń prawdziwość stwierdzeń.

1.	Zjawisko polaryzacji dowodzi poprzeczności fal świetlnych.	P	F
2.	Interferencja i dyfrakcja świadczą o falowej naturze światła.	P	F
3.	Falę dźwiękową rozchodzącą się w powietrzu można spolaryzować.	P	F

ROZWIĄZANIE

1. 1. Polaryzacja dowodzi, że światło jest falą poprzeczną — prawda.

2. 2. Interferencja i dyfrakcja są dowodami falowej natury światła — prawda.

3. 3. Fale dźwiękowe w powietrzu można spolaryzować — fałsz, są podłużne.

Odpowiedź: PPF

FZ22.5 OTWARTE ★★★

0–2 pkt

W doświadczeniu Younga szczeliny są odległe o **0,2 mm**, a ekran znajduje się **2 m** od nich. Odległość sąsiednich jasnych prążków wynosi **6 mm**. Oblicz długość fali światła.

ROZWIĄZANIE

$$1. x = \frac{\lambda L}{d} \Rightarrow \lambda = \frac{x d}{L}.$$

$$2. \lambda = \frac{6 \cdot 10^{-3} \cdot 2 \cdot 10^{-4}}{2} = 6 \cdot 10^{-7} \text{ m} = 600 \text{ nm}.$$

Odpowiedź: $\lambda = 600 \text{ nm}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — przekształcenie wzoru,
- 2 pkt — wynik **600 nm**.

FZ22.6 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Na siatkę dyfrakcyjną o stałej **2 μm** pada prostopadle światło o długości **500 nm**. Oblicz kąt ugięcia w pierwszym rzędzie oraz liczbę widocznych rzędów.

ROZWIĄZANIE

$$1. \sin \theta_1 = \frac{\lambda}{d} = \frac{5 \cdot 10^{-7}}{2 \cdot 10^{-6}} = 0,25 \Rightarrow \theta_1 \approx 14,48^\circ.$$

$$2. \text{Warunek } \sin \theta \leq 1 \text{ daje } k \leq \frac{d}{\lambda} = 4.$$

$$3. \text{Widoczne są rzędy } k = 1, 2, 3 \text{ oraz } k = 4 \text{ (dla } k = 4 \text{ dokładnie } \sin \theta = 1 \text{ — teoretycznie na granicy)}.$$

Odpowiedź: $\theta_1 \approx 14,5^\circ$; 4 rzędy po każdej stronie

Schemat punktowania:

- 1 pkt — równanie siatki dyfrakcyjnej,
- 2 pkt — kąt $\approx 14,5^\circ$,
- 3 pkt — ustalenie liczby rzędów z warunku $\sin \theta \leq 1$.

FZ22.7 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Światło niespolaryzowane o natężeniu **I_0** przechodzi przez dwa polaryzatory o osiach pod kątem **30°** . Oblicz natężenie światła po drugim polaryzatorze.

ROZWIĄZANIE

$$1. I_1 = \frac{1}{2} I_0.$$

$$2. I_2 = I_1 \cos^2 30^\circ = \frac{1}{2} I_0 \cdot 0,75 = 0,375 I_0.$$

Odpowiedź: $I_2 = 0,375 I_0$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — natężenie po pierwszym polaryzatorze,
- 2 pkt — prawo Malusa,
- 3 pkt — wynik **$0,375 I_0$** .

Trzy polaryzatory ustawiono kolejno: drugi pod kątem 45° do pierwszego, trzeci pod kątem 90° do pierwszego. Na układ pada światło niespolaryzowane o natężeniu I_0 . Oblicz natężenie po trzecim polaryzatorze i wyjaśnij, dlaczego usunięcie środkowego polaryzatora wygasza światło.

ROZWIĄZANIE

1. $I_1 = \frac{1}{2} I_0$; $I_2 = I_1 \cos^2 45^\circ = \frac{1}{4} I_0$.
2. Trzeci jest pod kątem 45° do drugiego: $I_3 = I_2 \cos^2 45^\circ = \frac{1}{8} I_0 = 0,125 I_0$.
3. Bez środkowego polaryzatora kąt między pierwszym a trzecim wynosi 90° , a $\cos^2 90^\circ = 0$ — światło zostaje całkowicie wygaszone.

Odpowiedź: $I_3 = 0,125 I_0$

Wskazówka: Ten „paradoks trzech polaryzatorów” to klasyczne pytanie o zrozumienie prawa Malusa.

Schemat punktowania:

- 1 pkt — natężenie po pierwszym polaryzatorze,
- 2 pkt — dwukrotne zastosowanie prawa Malusa,
- 3 pkt — wynik $0,125 I_0$,
- 4 pkt — wyjaśnienie roli środkowego polaryzatora.

W doświadczeniu Younga użyto światła o długości 600 nm, a szczeliny odległe są o $0,25$ mm. Oblicz odległość między środkiem ekranu a trzecim jasnym prążkiem, jeżeli ekran jest oddalony o $1,5$ m.

ROZWIĄZANIE

1. $x_k = k \frac{\lambda L}{d}$.
2. $x_3 = 3 \cdot \frac{6 \cdot 10^{-7} \cdot 1,5}{2,5 \cdot 10^{-4}} = 3 \cdot 3,6 \cdot 10^{-3} = 1,08 \cdot 10^{-2}$ m.
3. $x_3 = 10,8$ mm.

Odpowiedź: $x_3 = 10,8$ mm

Schemat punktowania:

- 1 pkt — wzór na położenie prążka,
- 2 pkt — obliczenie odległości prążków,
- 3 pkt — uwzględnienie rzędu $k = 3$,
- 4 pkt — wynik $10,8$ mm.

Wykaż, że jeżeli natężenie światła po polaryzatorze zmalało dwukrotnie, to amplituda natężenia pola elektrycznego zmalała $\sqrt{2}$ razy, i podaj kąt między osiami polaryzatorów, dla którego tak się dzieje (światło padające jest spolaryzowane).

ROZWIĄZANIE

1. $I \propto E^2$, więc $\frac{I_2}{I_1} = \left(\frac{E_2}{E_1}\right)^2 = \frac{1}{2}$.

2. Stąd $\frac{E_2}{E_1} = \frac{1}{\sqrt{2}}$, czyli amplituda maleje $\sqrt{2}$ razy. ■

3. Z prawa Malusa: $\cos^2 \alpha = \frac{1}{2} \Rightarrow \cos \alpha = \frac{\sqrt{2}}{2} \Rightarrow \alpha = 45^\circ$.

Odpowiedź: $\alpha = 45^\circ$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — związek $I \propto E^2$,
- 2 pkt — wyznaczenie stosunku amplitud,
- 3 pkt — zastosowanie prawa Malusa,
- 4 pkt — wynik $\alpha = 45^\circ$.

FZ23 Szczególna teoria względności

$$\text{🔑 } E = E_0 + E_k, \gamma = \frac{E}{E_0}, \frac{v}{c} = \sqrt{1 - \gamma^{-2}}.$$

FZ23.1 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Oblicz czynnik Lorentza dla cząstki poruszającej się z prędkością $v = 0,6c$.

ROZWIĄZANIE

$$1. \gamma = \frac{1}{\sqrt{1 - 0,36}} = \frac{1}{0,8} = 1,25.$$

Odpowiedź: $\gamma = 1,25$

FZ23.2 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Oblicz energię spoczynkową elektronu o masie $9,11 \cdot 10^{-31} \text{ kg}$ ($c = 3 \cdot 10^8 \frac{\text{m}}{\text{s}}$). Wynik podaj w dżulach.

ROZWIĄZANIE

$$1. E_0 = mc^2 = 9,11 \cdot 10^{-31} \cdot 9 \cdot 10^{16} \approx 8,2 \cdot 10^{-14} \text{ J}.$$

Odpowiedź: $E_0 \approx 8,2 \cdot 10^{-14} \text{ J}$

FZ23.3 ZAMKNIĘTE ★★★

0–1 pkt

Sonda oddalająca się od Ziemi z prędkością v wysyła falę elektromagnetyczną. Prędkość tej fali zmierzona na Ziemi jest równa:

A. $c - v$

B. c

C. $c + v$

D. zależy od kierunku obserwacji

ROZWIĄZANIE

1. Zgodnie z drugim postulatem STW prędkość światła w próżni nie zależy od ruchu źródła.

Odpowiedź: **B**

Dlaczego nie pozostałe? Zmienia się częstotliwość (efekt Dopplera), ale nie prędkość fali.

Rakieta porusza się względem Ziemi z prędkością bliską c . Oceń prawdziwość stwierdzeń.

1.	Obserwator na Ziemi stwierdzi, że zegar w rakiecie chodzi wolniej niż jego własny.	P	F
2.	Zmierzona z Ziemi długość rakiety jest mniejsza od jej długości spoczynkowej.	P	F
3.	Astronauta stwierdzi, że jego własny zegar chodzi wolniej.	P	F

ROZWIĄZANIE

1. Obserwator na Ziemi stwierdzi, że zegar w rakiecie chodzi wolniej — prawda.
2. Obserwator na Ziemi zmierzy mniejszą długość rakiety niż jej długość spoczynkowa — prawda.
3. Astronauta w rakiecie stwierdzi, że jego własny zegar chodzi wolniej — fałsz, jego zegar chodzi normalnie.

Odpowiedź: PPF

Cząstka porusza się z prędkością $v = \frac{1}{2}c$, a jej energia kinetyczna wynosi $E_k = 79,05$ keV. Oblicz energię spoczynkową tej cząstki.

ROZWIĄZANIE

1. $\gamma = \frac{1}{\sqrt{1 - 0,25}} = \frac{1}{\sqrt{0,75}} \approx 1,1547$.
2. $E_k = (\gamma - 1)E_0 \Rightarrow E_0 = \frac{79,05}{0,1547} \approx 511$ keV (to elektron).

Odpowiedź: $E_0 \approx 511$ keV

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie γ ,
- 2 pkt — wynik ≈ 511 keV.

Elektron rozpędzono do prędkości $v = 2,00 \cdot 10^8 \frac{m}{s}$ ($c = 3,00 \cdot 10^8$). Oblicz iloraz energii całkowitej do spoczynkowej oraz energię kinetyczną elektronu w keV ($E_0 = 511$ keV).

ROZWIĄZANIE

1. $\frac{v}{c} = \frac{2}{3}$, więc $\gamma = \frac{1}{\sqrt{1 - \frac{4}{9}}} = \frac{1}{\sqrt{0,5556}} \approx 1,342$.
2. $\frac{E}{E_0} = \gamma \approx 1,34$.
3. $E_k = (\gamma - 1)E_0 = 0,342 \cdot 511 \approx 175$ keV.

Odpowiedź: $\frac{E}{E_0} \approx 1,34$; $E_k \approx 175$ keV

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie $\frac{v}{c}$ i γ ,
- 2 pkt — iloraz energii,
- 3 pkt — energia kinetyczna ≈ 175 keV.

Mion powstaje w górnych warstwach atmosfery i żyje średnio $2,2 \mu\text{s}$ w swoim układzie. Porusza się z prędkością $0,98c$. Oblicz, jak długo żyje w układzie związanym z Ziemią i jaką drogę przebywa.

ROZWIĄZANIE

1. $\gamma = \frac{1}{\sqrt{1 - 0,9604}} = \frac{1}{0,199} \approx 5,025$.
2. $\Delta t = \gamma \Delta t_0 = 5,025 \cdot 2,2 \approx 11,1 \mu\text{s}$.
3. $s = v \Delta t = 0,98 \cdot 3 \cdot 10^8 \cdot 1,11 \cdot 10^{-5} \approx 3,25 \cdot 10^3 \text{ m}$.

Odpowiedź: $\Delta t \approx 11,1 \mu\text{s}$; $s \approx 3,3 \text{ km}$

Wskazówka: To klasyczny eksperymentalny dowód dylatacji czasu.

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie γ ,
- 2 pkt — dylatacja czasu,
- 3 pkt — droga $\approx 3,3 \text{ km}$.

Proton ma energię kinetyczną równą jego energii spoczynkowej ($E_0 = 938 \text{ MeV}$). Oblicz iloraz $\frac{v}{c}$ dla tego protonu.

ROZWIĄZANIE

1. $E = E_0 + E_k = 2E_0$, więc $\gamma = 2$.
2. $\frac{v}{c} = \sqrt{1 - \frac{1}{4}} = \frac{\sqrt{3}}{2} \approx 0,866$.

Odpowiedź: $\frac{v}{c} \approx 0,866$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — zauważenie, że $\gamma = 2$,
- 2 pkt — wzór na $\frac{v}{c}$,
- 3 pkt — wynik $\approx 0,87$.

Rakieta o długości spoczynkowej **120 m** porusza się względem Ziemi z prędkością **$0,8c$** . Oblicz jej długość zmierzoną z Ziemi oraz czas, jaki według obserwatora na Ziemi zajmie jej przelot obok punktu pomiarowego.

ROZWIĄZANIE

$$1. \gamma = \frac{1}{\sqrt{1 - 0,64}} = \frac{1}{0,6} \approx 1,667.$$

$$2. l = \frac{l_0}{\gamma} = \frac{120}{1,667} = 72 \text{ m}.$$

$$3. t = \frac{l}{v} = \frac{72}{0,8 \cdot 3 \cdot 10^8} = 3 \cdot 10^{-7} \text{ s} = 0,3 \mu\text{s}.$$

Odpowiedź: $l = 72 \text{ m}$; $t = 0,3 \mu\text{s}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie γ ,
- 2 pkt — skrócenie długości,
- 3 pkt — obliczenie czasu przelotu,
- 4 pkt — poprawne jednostki.

Wykaż, że dla cząstki o energii całkowitej E i energii spoczynkowej E_0 zachodzi $\frac{v}{c} = \sqrt{1 - \left(\frac{E_0}{E}\right)^2}$, i oblicz $\frac{v}{c}$ dla cząstki, której energia całkowita jest **5** razy większa od spoczynkowej.

ROZWIĄZANIE

$$1. E = \gamma E_0 \Rightarrow \gamma = \frac{E}{E_0}.$$

$$2. \text{Z definicji } \gamma: \frac{1}{\gamma^2} = 1 - \left(\frac{v}{c}\right)^2 \Rightarrow \left(\frac{v}{c}\right)^2 = 1 - \frac{1}{\gamma^2} = 1 - \left(\frac{E_0}{E}\right)^2. \blacksquare$$

$$3. \text{Dla } \frac{E}{E_0} = 5: \frac{v}{c} = \sqrt{1 - 0,04} = \sqrt{0,96} \approx 0,98.$$

Odpowiedź: $\frac{v}{c} \approx 0,98$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — związek $\gamma = \frac{E}{E_0}$,
- 2 pkt — przekształcenie definicji γ ,
- 3 pkt — wyprowadzenie wzoru,
- 4 pkt — obliczenie $\approx 0,98$.

FZ24 Fizyka kwantowa i atomowa

🔑 ΔE z poziomów Bohra, potem $\lambda = \frac{1240}{E[\text{eV}]}$ nm.

FZ24.1 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Oblicz energię fotonu o długości fali 620 nm (przyjmij $hc = 1240 \text{ eV}\cdot\text{nm}$).

ROZWIĄZANIE

$$1. E = \frac{1240}{620} = 2 \text{ eV.}$$

Odpowiedź: $E = 2 \text{ eV}$

FZ24.2 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★★

0–2 pkt

Oblicz energię poziomu $n = 3$ w atomie wodoru.

ROZWIĄZANIE

$$1. E_3 = -\frac{13,6}{9} \approx -1,51 \text{ eV.}$$

Odpowiedź: $E_3 \approx -1,51 \text{ eV}$

FZ24.3 ZAMKNIĘTE ★★★

0–1 pkt

Foton emitowany przy przejściu $5 \rightarrow 3$ w atomie wodoru ma — w porównaniu z fotonem emitowanym przy przejściu $4 \rightarrow 3$ — energię i długość fali:

- A. mniejszą energię i mniejszą λ B. większą energię i mniejszą λ
C. większą energię i większą λ D. taką samą energię

ROZWIĄZANIE

$$1. E_{53} = -0,544 + 1,511 = 0,967 \text{ eV}; E_{43} = -0,85 + 1,511 = 0,661 \text{ eV.}$$

2. Energia $5 \rightarrow 3$ jest większa, więc długość fali jest mniejsza.

Odpowiedź: **B**

Dlaczego nie pozostałe? Poziomy zagęszczają się, ale $5 \rightarrow 3$ to większy skok niż $4 \rightarrow 3$.

FZ24.4 PRAWDA / FAŁSZ ★★★

0–1 pkt

Rozważamy zjawisko fotoelektryczne zewnętrzne. Oceń prawdziwość stwierdzeń.

1.	Zwiększenie natężenia padającego światła zwiększa maksymalną energię kinetyczną elektronów.	P	F
2.	Poniżej pewnej częstotliwości progowej zjawisko fotoelektryczne nie zachodzi.	P	F
3.	Maksymalna energia kinetyczna elektronów rośnie liniowo wraz z częstotliwością światła.	P	F

ROZWIĄZANIE

1. Zwiększenie natężenia światła zwiększa energię kinetyczną elektronów — fałsz, zwiększa tylko ich liczbę.
2. Poniżej częstotliwości progowej zjawisko nie zachodzi — prawda.
3. Maksymalna energia kinetyczna elektronów rośnie liniowo z częstotliwością — prawda.

Odpowiedź: FPP

FZ24.5 OTWARTE ★★★

0–2 pkt

Praca wyjścia dla pewnego metalu wynosi **2,3 eV**. Oblicz maksymalną energię kinetyczną elektronów wybijanych światłem o długości fali **400 nm** ($hc = 1240 \text{ eV} \cdot \text{nm}$).

ROZWIĄZANIE

1. $E_f = \frac{1240}{400} = 3,1 \text{ eV}$.
2. $E_k = E_f - W = 3,1 - 2,3 = 0,8 \text{ eV}$.

Odpowiedź: $E_k = 0,8 \text{ eV}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie energii fotonu,
- 2 pkt — zastosowanie równania Einsteina.

FZ24.6 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Oblicz najdłuższą falę światła, która wywoła efekt fotoelektryczny dla metalu o pracy wyjścia **4,0 eV**.

ROZWIĄZANIE

1. Warunek progowy: $\frac{hc}{\lambda} = W$.
2. $\lambda = \frac{1240}{4,0} = 310 \text{ nm}$ (nadfiolet).

Odpowiedź: $\lambda = 310 \text{ nm}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — warunek progowy,
- 2 pkt — obliczenie λ ,
- 3 pkt — wskazanie zakresu (nadfiolet).

FZ24.7 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Oblicz długości fal emitowanych przy przejściach $3 \rightarrow 2$ i $4 \rightarrow 2$ w atomie wodoru i ustal, która linia jest bardziej czerwona.

ROZWIĄZANIE

$$1. E_{32} = -1,511 + 3,40 = 1,889 \text{ eV} \Rightarrow \lambda = \frac{1240}{1,889} \approx 656 \text{ nm.}$$

$$2. E_{42} = 2,55 \text{ eV} \Rightarrow \lambda \approx 486 \text{ nm.}$$

3. Dłuższa fala (**656 nm**) jest bardziej czerwona — to linia H_α .

Odpowiedź: $\lambda_{32} \approx 656 \text{ nm}$ (czerwona); $\lambda_{42} \approx 486 \text{ nm}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie obu energii,
- 2 pkt — obliczenie obu długości fal,
- 3 pkt — wskazanie linii czerwonej z uzasadnieniem.

FZ24.8 OTWARTE ★★★

0–4 pkt

Oblicz długość fali de Broglie'a elektronu rozpędzonego napięciem 100 V ($h = 6,63 \cdot 10^{-34}$, $m = 9,11 \cdot 10^{-31} \text{ kg}$, $e = 1,6 \cdot 10^{-19} \text{ C}$).

ROZWIĄZANIE

$$1. v = \sqrt{\frac{2eU}{m}} = \sqrt{\frac{2 \cdot 1,6 \cdot 10^{-19} \cdot 100}{9,11 \cdot 10^{-31}}} \approx 5,93 \cdot 10^6 \frac{\text{m}}{\text{s}}.$$

$$2. p = mv \approx 5,40 \cdot 10^{-24} \frac{\text{kg} \cdot \text{m}}{\text{s}}.$$

$$3. \lambda = \frac{h}{p} = \frac{6,63 \cdot 10^{-34}}{5,40 \cdot 10^{-24}} \approx 1,23 \cdot 10^{-10} \text{ m} \approx 0,12 \text{ nm.}$$

Odpowiedź: $\lambda \approx 0,12 \text{ nm}$

Wskazówka: To rząd wielkości odległości międzyatomowych — dlatego elektrony ulegają dyfrakcji na kryształach.

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie prędkości elektronu,
- 2 pkt — obliczenie pędu,
- 3 pkt — zastosowanie wzoru de Broglie'a,
- 4 pkt — wynik $\approx 0,12 \text{ nm}$.

Oblicz energię jonizacji atomu wodoru ze stanu podstawowego oraz minimalną długość fali fotonu zdolnego zjonizować ten atom.

ROZWIĄZANIE

1. Jonizacja to przejście z $n = 1$ ($E_1 = -13,6$ eV) do $n = \infty$ ($E = 0$), więc potrzeba **13,6 eV**.

2. $\lambda = \frac{1240}{13,6} \approx 91,2$ nm — to daleki nadfiolet.

Odpowiedź: $E = 13,6$ eV; $\lambda \approx 91,2$ nm

Schemat punktowania:

- 1 pkt — interpretacja jonizacji jako przejścia do $E = 0$,
- 2 pkt — energia **13,6 eV**,
- 3 pkt — obliczenie λ ,
- 4 pkt — wskazanie zakresu widma.

W widmie emisyjnym mieszaniny wodoru i helu zaobserwowano linię o długości **434** nm. Sprawdź rachunkiem, czy może ona pochodzić od wodoru, i wskaż odpowiednie przejście.

ROZWIĄZANIE

1. $E = \frac{1240}{434} \approx 2,857$ eV.

2. Sprawdzamy serię Balmera: $E_{52} = -\frac{13,6}{25} + \frac{13,6}{4} = -0,544 + 3,400 = 2,856$ eV.

3. Wartości są zgodne, więc linia pochodzi od wodoru — przejście z $n = 5$ na $n = 2$.

Odpowiedź: tak — przejście $5 \rightarrow 2$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie energii fotonu z długości fali,
- 2 pkt — obliczenie energii przejść w serii Balmera,
- 3 pkt — porównanie i wskazanie przejścia **5 → 2**,
- 4 pkt — wniosek z uzasadnieniem rachunkowym.

FZ25 Fizyka jądrowa: rozpady, energia wiązania, prawo rozpadu

 Bilans A i Z ; z wykresu — ile razy spadła wielkość, potem $\log_2$.

FZ25.1 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★

0–2 pkt

Uzupełnij równanie rozpadu: ${}^{214}_{82}\text{Pb} \rightarrow ? + \beta^-$ (antyneutrino pomijamy). Podaj liczbę masową, atomową i symbol pierwiastka.

ROZWIĄZANIE

1. W rozpadzie β^- liczba masowa się nie zmienia, a liczba atomowa rośnie o 1.
2. $A = 214$, $Z = 83$ — to bizmut.

Odpowiedź: ${}^{214}_{83}\text{Bi}$ (bizmut)

FZ25.2 ODPOWIEDŹ KRÓTKA ★★

0–2 pkt

Po jakim czasie pozostanie 25% początkowej liczby jąder izotopu o czasie połowicznego rozpadu 8 dni?

ROZWIĄZANIE

1. $25\% = \left(\frac{1}{2}\right)^2$, więc minęły dwa okresy połowicznego rozpadu.
2. $t = 2 \cdot 8 = 16$ dni.

Odpowiedź: $t = 16$ dni

FZ25.3 ZAMKNIĘTE ★★

0–1 pkt

Jądro ${}^{238}_{92}\text{U}$ ulega rozpadowi α . Powstaje jądro:

A. ${}^{238}_{90}\text{Th}$

B. ${}^{234}_{92}\text{U}$

C. ${}^{234}_{90}\text{Th}$

D. ${}^{236}_{91}\text{Pa}$

ROZWIĄZANIE

1. A maleje o 4, Z o 2.
2. Powstaje ${}^{234}_{90}\text{Th}$.

Odpowiedź: **C**

Dlaczego nie pozostałe? Cząstka α to jądro helu ${}^4_2\text{He}$.

FZ25.4 PRAWDA / FAŁSZ ★★★

0–1 pkt

Nieruchome jądro ulega rozpadowi α . Oceń prawdziwość stwierdzeń.

1.	Masa jądra przed rozpadem jest mniejsza od sumy mas produktów rozpadu.	P	F
2.	Produkty rozpadu uzyskują energię kinetyczną.	P	F
3.	Pędy obu produktów mają równe wartości i przeciwne zwroty.	P	F

ROZWIĄZANIE

1. Masa jądra przed rozpadem jest mniejsza od sumy mas produktów — fałsz, jest większa (różnica to energia).
2. Produkty rozpadu uzyskują energię kinetyczną — prawda.
3. Pędy produktów mają równe wartości i przeciwne zwroty — prawda.

Odpowiedź: FPP

FZ25.5 OTWARTE ★★★

0–2 pkt

Próbka zawiera $8 \cdot 10^{20}$ jąder promieniotwórczych o czasie połowicznego rozpadu 5 godzin. Oblicz, ile jąder pozostanie po 15 godzinach.

ROZWIĄZANIE

1. $\frac{t}{T} = \frac{15}{5} = 3$.
2. $N = 8 \cdot 10^{20} \cdot \left(\frac{1}{2}\right)^3 = 10^{20}$.

Odpowiedź: $N = 10^{20}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — ustalenie liczby okresów połowicznego rozpadu,
- 2 pkt — wynik 10^{20} .

FZ25.6 OTWARTE ★★★

0–3 pkt

Moc cieplna próbki plutonu ^{238}Pu ($T_{1/2} = 87,7$ roku) wynosiła początkowo 100 W. Oblicz moc cieplną tej próbki po 50 latach.

ROZWIĄZANIE

1. Moc jest proporcjonalna do liczby rozpadów, czyli do liczby jąder.
2. $P = 100 \cdot \left(\frac{1}{2}\right)^{50/87,7} = 100 \cdot 2^{-0,570}$.
3. $P \approx 100 \cdot 0,673 = 67,3$ W.

Odpowiedź: $P \approx 67,3$ W

Schemat punktowania:

- 1 pkt — zauważenie proporcjonalności mocy do liczby jąder,
- 2 pkt — zastosowanie prawa rozpadu,
- 3 pkt — wynik ≈ 67 W.

Jądro ${}_{94}^{238}\text{Pu}$ rozpada się na cząstkę α i jądro X , przy czym $\frac{m_X}{m_\alpha} \approx 58,5$. Zapisz równanie rozpadu i oblicz iloraz $\frac{E_{kin\ X}}{E_{kin\ \alpha}}$.

ROZWIĄZANIE

- ${}_{94}^{238}\text{Pu} \rightarrow {}_{92}^{234}\text{U} + {}_2^4\text{He}$.
- Jądro było nieruchome, więc pędy produktów są równe co do wartości.
- $E_k = \frac{p^2}{2m}$, zatem $\frac{E_{kin\ X}}{E_{kin\ \alpha}} = \frac{m_\alpha}{m_X} = \frac{1}{58,5} \approx 0,0171$.

Odpowiedź: ${}_{92}^{234}\text{U}$; $\frac{E_{kin\ X}}{E_{kin\ \alpha}} \approx 0,017$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — poprawne równanie rozpadu,
- 2 pkt — zasada zachowania pędu,
- 3 pkt — wynik $\approx 0,017$.

Detektor zliczył łączną liczbę cząstek emitowanych przez próbkę: po 40 min — 1275, a po długim czasie — 2000 (wszystkie jądra się rozpadły). Oblicz czas połowicznego rozpadu.

ROZWIĄZANIE

- Po 40 min rozpadło się 1275 z 2000 jąder, więc pozostało 725, czyli $\frac{725}{2000} = 0,3625$ początkowej liczby.
- $\left(\frac{1}{2}\right)^{40/T} = 0,3625 \Rightarrow \frac{40}{T} = \log_2 \frac{1}{0,3625} \approx 1,464$.
- $T = \frac{40}{1,464} \approx 27,3$ min.

Odpowiedź: $T_{1/2} \approx 27$ min

Wskazówka: Detektor zlicza rozpad, a nie jądra pozostałe — najpierw odejmij od liczby całkowitej.

Schemat punktowania:

- 1 pkt — ustalenie liczby jąder pozostałych,
- 2 pkt — zastosowanie prawa rozpadu,
- 3 pkt — rozwiązanie równania,
- 4 pkt — wynik ≈ 27 min.

FZ25.9 OTWARTE ★★★

0–4 pkt

Masa jądra ${}^4_2\text{He}$ wynosi **4,00150** u, masa protonu **1,00728** u, neutronu **1,00866** u. Oblicz energię wiązania tego jądra oraz energię wiązania przypadającą na jeden nukleon ($1 \text{ u} \cdot c^2 = 931,5 \text{ MeV}$).

ROZWIĄZANIE

1. $\Delta m = 2 \cdot 1,00728 + 2 \cdot 1,00866 - 4,00150 = 0,03038 \text{ u}$.
2. $E = 0,03038 \cdot 931,5 \approx 28,30 \text{ MeV}$.
3. Na nukleon: $\frac{28,30}{4} \approx 7,07 \text{ MeV}$.

Odpowiedź: $E \approx 28,3 \text{ MeV}$; $\approx 7,1 \frac{\text{MeV}}{\text{nukleon}}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — obliczenie deficytu masy,
- 2 pkt — przeliczenie na MeV,
- 3 pkt — energia wiązania $\approx 28 \text{ MeV}$,
- 4 pkt — energia na nukleon $\approx 7 \text{ MeV}$.

FZ25.10 OTWARTE ★★★

0–4 pkt

Izotop ${}^{18}_9\text{F}$ ulega rozpadowi β^+ . Masy jąder: $m_F = 17,99600 \text{ u}$, $m_X = 17,99477 \text{ u}$, masa cząstki β to **0,00055** u. Zapisz równanie rozpadu i oblicz łączną energię kinetyczną produktów ($1 \text{ u} \cdot c^2 = 931,5 \text{ MeV}$, jądro fluoru spoczywało).

ROZWIĄZANIE

1. ${}^{18}_9\text{F} \rightarrow {}^{18}_8\text{O} + \beta^+ + \nu$ — liczba masowa bez zmian, Z maleje o 1.
2. $\Delta m = 17,99600 - (17,99477 + 0,00055) = 0,00068 \text{ u}$.
3. $E = 0,00068 \cdot 931,5 \approx 0,633 \text{ MeV}$.
4. Cała ta energia przechodzi w energię kinetyczną produktów (i neutrina).

Odpowiedź: ${}^{18}_8\text{O}$; $E \approx 0,63 \text{ MeV}$

Schemat punktowania:

- 1 pkt — poprawne równanie rozpadu β^+ ,
- 2 pkt — obliczenie deficytu masy,
- 3 pkt — przeliczenie na MeV,
- 4 pkt — wynik $\approx 0,63 \text{ MeV}$ z interpretacją.